

JAARREKENING 2016

INHOUDSOPGAVE JAARREKENING 2016

	Bladzijde
Inleiding/Leeswijzer	1
Jaarverslag	
Hoofdstuk 1 a. Programmaverantwoording	3
b. Voortgang coalitieakkoord	29
Hoofdstuk 2 Verslag ter verantwoording van het financieel beheer	33
a. rekeningresultaat	33
b. analyse van de belangrijke afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage	36
Hoofdstuk 3 Paragrafen	51
a. ontwikkelingen in 2016	51
b. overzicht incidentele baten en lasten	52
c. lopende investeringen	53
d. waterschapsbelastingen	69
e. weerstandsvermogen	71
f. financiering (treasuryparagraaf)	73
g. risicoparagraaf	75
h. verbonden partijen	78
i. bedrijfsvoering	81
j. EMU-saldo	86
Jaarrekening	
Hoofdstuk 4 Balans met toelichting	88
Hoofdstuk 5 Exploitatierekening naar kostendragers	101
Hoofdstuk 6 Exploitatierekening naar programma's	105
Hoofdstuk 7 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten	108
Hoofdstuk 8 Topinkomens	111
Hoofdstuk 9 Controleverklaring	115
Hoofdstuk 10 Vaststelling jaarrekening 2016	119
BIJLAGEN	
1. Kredietoverzicht per 31 december 2016	122
2. Overzicht afgesloten projecten 2016	125

Inleiding

De jaarrekening 2016 is samengesteld conform de regelgeving volgens de Waterschapswet. Het jaarverslag is onderverdeeld in een aantal thema's, programma's genaamd. Bij de indeling in programma's is de hoofdingeling van het beheerprogramma 2016-2021 gevolgd. Dit zijn de programma's Veiligheid, Voldoende water, Schoon en ecologisch gezond water, Water en ruimtelijke ordening.

Op grond van de Waterschapswet kent het waterschap twee taken; watersysteembeheer en zuiveringsbeheer.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1a, programmaverantwoording, wordt per programma ingegaan op onze visie en de realisatie van de beleidsdoelen. In hoofdstuk 1b, voortgang coalitieakkoord, wordt verwezen naar coalitieakkoord 2015 – 2019 "Zelfbewust Duurzaam Vooruit".

Hoofdstuk 2 bevat grotendeels financiële beschouwingen. Hier wordt onder andere ingegaan op de uitkomst van de jaarrekening. Het exploitatieresultaat wordt hier uitgebreid geanalyseerd.

In hoofdstuk 3 zijn de voorgeschreven paragrafen opgenomen. Hier wordt ondermeer ingegaan op de vermogenspositie en de financiering.

In hoofdstuk 4 is de balans met toelichting opgenomen. De balans geeft de vermogenspositie weer.

In de hoofdstukken 5, 6 en 7 is de exploitatierekening naar respectievelijk kostendrager, programma's en kosten- en opbrengstsoorten opgenomen. In de rekening naar kostendrager en programma's is volstaan met een korte toelichting op de uitkomsten. Dit om te voorkomen dat dezelfde toelichtingen meerdere malen worden gegeven. De uitgebreide analyse is namelijk opgenomen in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 8 "Topinkomens" zijn de gegevens volgens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) opgenomen.

De controleverklaring is opgenomen in hoofdstuk 9. De vaststelling van de rekening vindt u onder hoofdstuk 10. De (verplichte) bijlagen bij de jaarrekening zijn afzonderlijk opgenomen.

Hoofdstuk 1 a. Programmaverantwoording 2016

Inleiding

De Waterschapswet geeft het algemeen bestuur een grote rol in de beleidsbepalende functie. Dit wordt onder meer bereikt door in de begroting en meerjarenraming het beleid van het waterschap voor de komende jaren weer te geven. De begroting is daarom ingedeeld naar programma's. Per programma dient expliciet te worden weergegeven welke doelstellingen het waterschap nastreeft. Wij gebruiken het beheerprogramma 2016-2021 om aan dit onderdeel invulling te geven. Wij zijn ons ervan bewust dat we hiermee de "reguliere taakuitoefening" wat meer op de achtergrond plaatsen.

Om onze doelstellingen weer te geven worden de vier w's als richtlijnen gebruikt.

- Wat willen we bereiken. Zie hiervoor ons beleidsdoel en ambitie per thema van het beheerprogramma.
- Wat gaan we daarvoor doen. Zie de acties per programma.
- Wanneer is het uitgevoerd.
- Wat gaat het kosten. De acties leiden over het algemeen tot investeringskosten. Per programma worden de investeringskosten getotaliseerd.

Opzet

Dit hoofdstuk met daarin de programmaverantwoording geeft aan wat we van onze voorgenomen beleidsopgaven (acties) hebben uitgevoerd. De indeling van het beheerprogramma volgen we hierbij. De nummering is gelijk aan het beheerprogramma en het programmaplan bij de begroting 2016.

Om de continuïteit te waarborgen wordt in de meerjarenraming en de begroting gewerkt met drie vaste programma's: veiligheid, voldoende water en organisatie. De toegepaste thema's uit het beheerprogramma worden – in financiële zin – in deze programma's verwerkt.

In tabelvorm:

Programma rekening	Hoofdstuk beheerprogramma 2016 - 2021
Veiligheid	Veiligheid
Voldoende water	Voldoende water
	Schoon en ecologisch gezond water
	Water en ruimtelijke ordening
Organisatie	-

In het beheerprogramma is geen thema gewijd aan de organisatie. Daarom ontbreekt dat programma in het programmaplan. Jaarlijks wordt via de paragraaf bedrijfsvoering in de begroting wel ingegaan op organisatiedoelen. Zie hiervoor hoofdstuk 3, onderdeel i "bedrijfsvoering".

Per programma geven wij per actiepunten aan:

- wat de voorgenomen actie was,
- wat we hebben uitgevoerd en
- of we nog op schema liggen ten aanzien van de genoemde einddatum ("datum gereed")

Omgang met beheerprogramma-acties

Zodra een actiepunten is afgerond zal dit actiepunten in de jaarrekening worden vermeld. Dit overzicht zal uiteindelijk alle acties van het beheerprogramma bevatten.

De einddatum per actie ligt in principe vast. Deze datum is uit het beheerprogramma overgenomen. Door omstandigheden kan het voorkomen dat een datum vervroegd kan worden. Ook kan het voorkomen dat een vertraging in de voortgang optreedt. Via de voor- en najaarsrapportage wordt hierover gerapporteerd. Een eventuele aanpassing van een einddatum wordt in de begroting of de meerjarenraming opgenomen.

Dergelijke aanpassingen zullen dan via een voetnoot bij de betreffende actie kenbaar worden gemaakt.

Afgeronde beheerprogramma acties

	Omschrijving actiepunt	Afgerond	Opmerking
4.9.2.	Ons calamiteitenplan verbeteren op basis van de inundatiefilms	2016	
5.1.1.	Onder leiding van de provincie uitvoeren van pilot beekdalvisie Achterste diep	2016	
5.1.3.	Uitvoeren resterende peilbesluiten	2016	
5.2.2.	Rapportage waterkwaliteitsonderzoek	2016	
5.2.3.	Rapportage effect regelbare drainage	2016	
5.5.1.	Flexibel peilbeheer invoeren voor de Duurswoldboezem met het Schildmeer	2016	

Programma veiligheid

1. Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) (4.1)

Acties	Gereed
1. Actualiseren van overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten	2019
2. Actualiseren overstromingsrisicobeheerplannen (ORBP) voor de ROR	2020

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Het opstellen en actualiseren van de kaarten is de verantwoordelijkheid van de provincies. De nieuwe kaarten zijn gepland voor 2019, maar er is afgesproken dat de kaarten jaarlijks worden geactualiseerd als er nieuwe gegevens/inzichten zijn. In 2016 gaan we bekijken of we de kaarten met nieuwe info gaan actualiseren.
2. De 1e planronde van de ROR wordt in het voorjaar van 2016 afgerond met het toesturen van de definitieve ORBP-en naar Brussel. Verder staat 2016 in het teken van de voorbereidingen voor de 2e planronde. Er zal vanuit het ministerie van IM een Plan van Aanpak worden opgesteld met uitgangspunten, acties en planning. Onder de paraplu van de Unie van waterschappen zullen we waar nodig meewerken en input leveren.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Er is landelijk geïnventariseerd of er behoefte bestaat aan aanpassingen van het toepassingsbereik van de ROR. De uitkomsten zijn in januari 2017 gedeeld met de provincies Groningen en Drenthe, RWS en de 3 noordelijke waterschappen.
2. De voorbereidingen die in 2016 landelijk zijn uitgevoerd, zijn in januari 2017 gedeeld.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja.

2. Zeedijk (4.2)

Acties	Gereed
1. Afronding preventieve maatregelen vanwege aardbevingsrisico's	2016
2. Binnen de Projectoverstijgende Verkenning onderzoek naar kansrijke oplossingsrichtingen	2017

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Toetsen van een paar profielen van de zeedijk met de geavanceerde methode inclusief aardbevingsbelasting. Hierbij hebben we de keuze gemaakt voor het traject Delfzijl-Chemiepark omdat dit de zwaarst belaste kering is bij hoogwater op zee.
2. De kansrijke oplossingsrichting voor ons waterschap is de Brede Groene Dijk (BGD). In 2016 is de voorbereiding van de pilot BGD gestart.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Het regulier beoordelingsonderzoek met nieuwe sonderingen is gestart. De uitkomsten zijn midden 2017 beschikbaar. Onderzoek in de boezemkering langs het Oude Eemskanaal te Farmsum is bepalend voor eventueel uitbreiding van dit onderzoek. Pas daarna komt het nemen van preventieve maatregelen – eventueel – in beeld.

2. Het Plan van Aanpak BGD is ingediend en gereviewed door het HWBP. Naar aanleiding van de eerste toets resultaten is besloten de behandeltermijn tijdelijk op te schorten om aanvullingen op de aanvraag te kunnen verwerken. De HWBP programmadirectie heeft mondeling verzekerd dat de beschikking (subsidie) voor de BGD zal worden verstrekt. De verwachting is dat deze in het eerste halfjaar van 2017 wordt verstrekt

Liggen we nog op schema?

1. Nee. Het onderzoek wordt in 2017 afgerond. Daarna komen de eventuele maatregelen aan bod.
2. Ja. We hadden verwacht vóór 2017 de beschikking te hebben, maar dat is enkele maanden vertraagd.

3. Boezemkaden (4.3)

Acties	Gereed
1. Afronding eerste toetsingsronde (inclusief stabiliteit keringen met aardbevingsrisico)	2017
2. Uitvoeren verbeterwerken stabiliteit boezemkaden direct na afkeuring	2027
3. Tweede toetsingsronde alle regionale keringen (incl. kosten-batenanalyse en voorstel stabiliteitsnorm voor boezemkaden (1:300 en 1:1000 veiligheidsklassen)	2023

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. De risicovolle trajecten uit het verkennende Deltaresonderzoek aardbevingen worden in 2016 afgerond.
Tevens maken we in 2016 nadere afspraken met de provincie over het toetsen van alle overige trajecten van de regionale keringen.
2. In 2016 worden ontwerpen gemaakt voor de afgekeurde trajecten, zodat deze in 2017 uitgevoerd kunnen worden na besluitvorming over de financiën. Eventuele eenvoudige ingrepen worden direct opgepakt.
3. Op basis van een intern onderzoek bepalen we de prioritering van de vervolgoetsingen. Dit onderzoek is gebaseerd op enkele aspecten van de stabiliteit. Hierdoor benaderen we een goed beeld van de werkelijke stabiliteit en hebben we een voorlopige conclusie over de toestand van onze keringen in 2016. Aansluitend gaan we op basis van de prioritering alle keringen toetsen (tot 2023).

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De eerste toetsingsronde is in 2016 afgesloten met het beheerdersoordeel conform de afspraken met de Provincie Groningen. Ook de trajecten uit het verkennende Deltares onderzoek zijn afgerond. Met de provincie zijn nadere afspraken gemaakt.
2. In 2016 zijn de risicovolle trajecten beoordeeld. Hiervoor worden in 2017 investeringsprojecten gestart om de keringen langs het Winschoterdiep, de Rensel (deels) en het Pekel Aa zo spoedig mogelijk te laten voldoen aan de eisen. De investeringsprojecten krijgt u via een bestuursvoorstel aangeboden.
3. Geen acties uitgevoerd. De beschikbare capaciteit is ingezet voor de eerste toetsingsronde.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja. De genoemde trajecten zijn gestart. Aanvullend wordt in 2017 ook de kering langs het Drents Diep bij Meerwijck opgepakt.

3. Ja. De tweede toetsingsronde starten we in 2017 met een nieuw plan van aanpak tot 2023. In 2017 ronden we een bestuurlijke rapportage af over de invloed van aardbevingen op onze regionale keringen.

4. Lokale keringen (4.4)

Actie	Gereed
1. Samen met provincies vaststellen eisenpakket voor de lokale keringen	2018

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. We starten het overleg met de provincie in 2017 met de formele vastlegging in 2018.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Deze actie ligt bij de provincies. We richten ons op dit moment op behoud van het huidig profiel van de lokale keringen.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

5. Op hoogte brengen van de boezemkaden (4.5)

Acties	Gereed
1. Afronding Masterplan Kaden (41 km)	
Duurswold	15 km
Drentsche Aa	8 km
Hunze	20 km
Oldambt-Fiemel	3 km
EKD boezem	10 km
	2019
	2019
	2019
	2019
	2019

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1.

Duurswold

In 2014 en 2015 heeft het AB plannen vastgesteld voor de inrichting van het Slochterdiep en zijtakken, inrichting Haansplassen, inrichting Oostoever Schildmeer, verbetering Noordelijke kade Afwateringskanaal tussen Steendam en Tjuchem, Oostoever Afwateringskanaal Duurswold en Kade en Oeververbetering Duurswold Noord. De uitvoering van deze projecten is gestart in 2015 en zal worden voltooid in 2016. Daarmee wordt ca. 13 km gerealiseerd van de totale opgave voor Duurswold van 15 km. Voor de resterende opgaven van 2 km zullen in 2015-2016 plannen worden opgesteld die in 2016 in uitvoering zullen gaan.

Drentsche Aa

Binnen de herinrichting Haren wordt in het project Westerlanden - Besloten Venen 2,8 km kade meegenomen. Die kade is in de loop van 2016 gereed. De overige trajecten zullende de komende drie jaar in beeld worden gebracht en worden uitgevoerd.

Hunze

In het Hunzegebied wordt tezamen met de uitvoering van het project Tusschenwater ook de kade langs de Hunze verbeterd. Vooruitlopend is in 2015 tussen de Gaslocatie Annermoeras en de

Knijpebrug een deel van de kade langs de Hunze aangepakt. De overige kaden worden zoveel mogelijk in combinatie met de uit te voeren beekherstel- en Zuidlaardermeerprojecten uitgevoerd. Die delen die niet in een project zitten pakken we de komende 3 jaar separaat op

Oldambt-Fiemel

Er is met behulp van een model in beeld gebracht wat de maatgevende hoogwaterstanden zijn op verschillende plekken in de Oldambtboezem. Deze gegevens zijn verwerkt in de recente kadeophogingen. Voor de resterende km uit het Masterplan wordt in beeld gebracht hoeveel km er daadwerkelijk nog gedaan moet worden. Hiervoor wordt vervolgens een planning gemaakt. Obstakelvrije tracés kunnen zo snel mogelijk in uitvoering gaan. Voor de overige wordt de planvoorbereiding opgestart.

EKD-boezem

Delfzijl: de noordzijde van de Oosterhornhaven wordt opgehoogd, evenals de zuidzijde van het Oosterhornkanaal tot aan de sluis. Totale lengte ca. 2,2 km. De overige projecten worden volgend jaar in voorbereiding genomen.

Noord Willemskanaal: de Provincie Groningen voert werkzaamheden voor ons uit. De voorbereiding van de kadeophoging vanaf de stad Groningen tot aan de Witte Molen (ca. 5,5 km) start in 2015. Mogelijk wordt het werk in 2016 volledig uitgevoerd

Wat hebben we gedaan in 2016?

1.

Duurswold

In 2016 zijn de projecten Slochterdiep en zijtakken, inrichting Haansplassen, inrichting Oostoever Schildmeer, verbetering Noordelijke kade Afwateringskanaal tussen Steendam en Tjuchem(noordzijde), Oostoever Afwateringskanaal Duurswold en Kade en Oeververbetering Duurswold Noord uitgevoerd. Van de projecten Slochterdiep en de Haansplassen vindt de afronding in 2017 plaats. Hiermee is 13 kilometer van de totale opgave gerealiseerd. Het laatste traject langs het Afwateringskanaal Duurswold Noord tussen Steendam en Tjuchem (zuidzijde) wordt in 2017 voorbereid en in 2018 uitgevoerd.

Drentsche Aa

De geplande verbetering van 2,8 km kade binnen het project Westerlanden - Besloten Venen is in 2016 gerealiseerd.

Hunze

De uitvoering van project Tusschenwater is gestart en loopt door tot en met 2017. Verder is de voorbereiding van een deel Drentse Diep gestart.

Oldambt-Fiemel

Er is gestart met een inventarisatie van de resterende kilometers op te hogen kade, aan de hand van de nieuwe maatgevende hoogwaterstanden. De verwachting is dat er nog slechts een kleine opgave ligt. Mogelijk kan dit worden meegenomen met onderhoudswerkzaamheden aan talud en oeverfixatie die de komende jaren worden uitgevoerd.

EKD-boezem

Delfzijl: De noordzijde van de Oosterhornhaven is uitgevoerd en op hoogte. Aan de zuidzijde is de kade grotendeels ook op hoogte. Alleen ter hoogte van het nog te ontwikkelen bedrijventerrein ten zuiden van de sluis is de kade nog niet op hoogte. Dit wordt meegenomen in ontwikkelingen van het bedrijventerrein in de komende 5 jaar. De overige trajecten worden in 2017 voorbereid.

Noord-Willemskanaal: De provincie Groningen heeft de damwanden grotendeels vervangen, de ophoging van de achterliggende kaden heeft vertraging opgelopen en wordt in 2017 verder uitgewerkt. Mogelijk start de uitvoering in 2017.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

6. Bergingsgebieden (4.6)

Acties		Gereed
1. Inrichting bergingsgebied Tusschenwater 1	1,5 miljoen m ³	2017
2. Inrichting bergingsgebied Meerstad	1 miljoen m ³	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In 2016 wordt de inrichting van gebied Tusschenwater in uitvoering genomen. Dit loopt door tot in 2017.
2. De gecombineerde inrichting van Meerstad voor wonen, waterberging, recreatie en natuur wordt fasegewijs gerealiseerd. In 2016 wordt de waterbergingscapaciteit naar verwachting uitgebreid met ca 0,1 miljoen m³ tot een beschikbare capaciteit van 0,4 miljoen m³

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De werkzaamheden van het project Tusschenwater zijn in de zomer van 2016 gestart.
2. De waterbergingscapaciteit is overeenkomstig de verwachting met 0,1 miljoen m³ uitgebreid.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja.

7. Vasthouden bovenstrooms (4.7)

Acties		Gereed
1. Water vasthouden in beekherstelprojecten in de Ruiten Aa	450.000 m ³	2021
2. Water vasthouden in beekherstelprojecten in de Drentsche Aa	400.000 m ³	2021
3. Water vasthouden in de beekherstelprojecten in de Hunze	450.000 m ³	2021
4. Zoeken naar ruimte voor resterende wateropgave in Westerwolde	1.100.000 m ³	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Voor het NNN (Nederlands Natuur Netwerk, voorheen EHS) Westerwolde (Ruiten Aa) zal het laatste deeltraject "Renneborg - Ter Walslage" in ontwerp gereed zijn en in bestekvoorbereiding gaan.
2. Starten met de planfase voor het Witterdiep.
3. In het stroomgebied van de Hunze wordt de planvoorbereiding van het gebied Achterhammen gedaan.
4. De gebiedscommissie Westerwolde heeft de wens uitgesproken om de beeksystemen Pagediep en Mussel Aa, nader te analyseren op de huidige haalbaarheid voor herstel van het landschapsplan. De wateropgave zal hierin mee liften.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De besteksvorbereiding is in de afrondende fase. In het voorjaar van 2017 staat de aanbesteding gepland.
2. Er is een start gemaakt met de planfase voor het Witterdiep. Het beekherstel Witterdiep is een onderdeel van een bredere planuitwerking voor de toeristisch-recreatieve zone die de gemeente Assen (eigenaar van de gronden) hier wil realiseren. De bestuurlijke besluitvorming (gemeente en provincie) heeft meer tijd gevraagd dan verwacht. Tussen gemeente en waterschap heeft afstemming plaats gevonden over de plannen; de planvoorbereiding is in gang gezet.
3. De voorbereiding van gebied Paardetangen (=Achterhammen) is gestart.
4. Nog geen verdere acties.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja.
3. Ja.
4. Ja.

8. Schade door gravers (4.8)

Actie	Gereed 2017
1. Vaststellen strategie voor gravers	

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. We starten hiermee nadat de conclusies uit de landelijke veldproef Muskusratten (2012-2015) is afgerond. De veldproef Muskusratten wordt in 2015 afgerond, zodat in 2016 de gegevens geanalyseerd kunnen worden en conclusies kunnen worden getrokken. Dit kunnen we dan meenemen in een strategie, waarin ook de graafwerkzaamheden van overige gravers (bevers) wordt meegenomen.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De veldproef wordt pas in 2017 afgerond in verband met een extra proef objectbestrijding (een gebied zonder bestrijding) bij Lelystad en Dinteloord. Deze is sterk van invloed op onze strategie. In de visie Dierenwelzijn is wel al het een en ander opgenomen over onze huidige strategie. Tevens zijn we met beide provincies en waterschap Noorderzijlvest bezig met een beverbeheerplan. Wij voorzien dat de uitkomsten uit de uitgebreide veldproef onze huidige strategie voor gravers bevestigt. In grote lijnen geeft een tussenrapportage van de Veldproef aan dat de kennis en kunde van medewerkers en organisatie zeer belangrijk zijn bij een effectief populatiebeheer en daarmee het voorkomen van schade. Preventieve maatregelen worden eenvoudig omzeild door de muskusrat, waardoor schades toch nog ontstaan. Na afronding van de definitieve rapportage wordt in het najaar van 2017 onze strategie voor gravers uitgewerkt in een voorstel aan het algemeen bestuur.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

9. Calamiteitszorg (4.9)

Acties	Gereed
1. Samen met de veiligheidsregio verhogen bewustwording bij burgers over overstromingskans en evacuatie routes	2016
2. Ons calamiteitenplan verbeteren op basis van de inundatiefilms	2016
3. Samen met de veiligheidsregio met inundatiefilms gemeenten helpen hun evacuatieplannen te verbeteren	2016

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In het kader van een landelijke campagne gaat de Veiligheidsregio (VR) Groningen aandacht besteden aan de bewustwording van zelfredzaamheid van burgers.
2. Op basis van de inundatiefilms is er een bijlage bij het calamiteitenplan gevoegd met mogelijke maatregelen.
3. We adviseren de Veiligheidsregio en de gemeenten om hun evacuatie en eventuele noodmaatregelen te organiseren

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. We zijn in de VR Groningen bezig met het uitwerken van de regionale evacuatieschema's.
2. Is afgerond. In ons calamiteitenplan staan geen aanpassingen in verband met evacuaties. In het plan zijn meerdere keuzes mogelijk waarover de VR besluiten moet nemen tijdens een calamiteit.
3. Het bestuur van de VR moet voorgestelde maatregelen goedkeuren. Dit dient vervolgens als input voor aanpassing van ons eigen calamiteitenplan.

Algemeen:

Wij starten onze acties (verbeteren bewustwording burgers en verbeteren evacuatieplannen gemeenten) wel, maar dat omvat vooral het ondersteunen van de "gemeentelijke kolom" en zal daarom doorlopen tot ná 2016. Onze actie (punt 2) voor ons eigen calamiteitenplan is dit jaar wel afgerond

Liggen we nog op schema?

1. Nee.
2. Ja. Is afgerond.
3. Nee.

Programma voldoende water

1. Afstemming peilen op functies (5.1)

Acties	Gereed
1. Onder leiding van de provincie uitvoeren van pilot beekdalvisie Achterste diep	2016
2. Opstellen waterschapsbeleid over beekdalen Drenthe	2017
3. Uitvoeren resterende peilbesluiten	2016
4. Oplossing van de resterende 180 ha inundatieknelpunten	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In het kader van Natuurlijk Platteland Drenthe adviseren en stimuleren we de provincie dat ze een gebiedsproces voor het pilotgebied start.
2. Na afronding van de pilot beekdalvisie starten we een discussie wat dit betekent voor ons peilbeheer
3. De resterende peilbesluitgebieden liggen voornamelijk in het stedelijk/ bebouwd gebied en in veenoxidatiegevoelige gebieden. Afhankelijk van de discussies rondom veenoxidatie ronden we deze peilbesluiten af in 2016.
4. De analyse van inundatieknelpunten gebeurt op basis van peilbesluiten (zie actiepunt 3 hiervoor). De aanwezige knelpunten lossen we op tijdens dit peilbesluitproces.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. In het Achterste diep is tezamen met het Voorste diep, in het kader van Natuurlijk Platteland Drenthe, een plan van aanpak voor een gebiedsproces voorbereid. In dit gebiedsproces wordt ook meegenomen wat in dit gedeelte van het beekdal voor de beekdalvisie mogelijk is. Eind 2016 is voor het Hunzegebied een stuurgroep ingesteld die opdracht heeft gegeven om het gebiedsproces voor dit deel van het Hunzegebied te starten. In december 2016 is een eerste informerende bijeenkomst met grondeigenaren gehouden.
2. In bestuurlijk overleg met de provincie Drenthe is afgesproken de nadere uitwerking van de beekdalen visie via een concreet uitvoeringstraject nader in te vullen. Wij hebben voorgesteld om het Rolderdiep (KRW opgave) hiervoor te gebruiken.
3. De peilbesluiten in veenoxidatiegebieden worden opgepakt na afronding van de pilots in de gebieden rondom Valthermond en Hongerige Wolf. De overige resterende peilbesluiten zijn ambtelijk in 2016 afgerond en worden in 2017 bestuurlijk afgerond.
4. Het afgelopen jaar hebben we een aantal knelpunten afgewikkeld, velen zijn de afgelopen jaren afgerond.
De komende jaren blijven er nog een paar kleine knelpunten over die in veenoxidatiegebieden liggen. Voorbeelden opgeloste knelpunten:
In de omgeving van Annen/Spijkerboor zijn baggerwerkzaamheden uitgevoerd om knelpunten weg te nemen rondom kunstwerken als duikers en bruggen.
In de peilbesluiten Pagediep en BargerCompasuum zijn de knelpunten bekeken, maar bij nadere bestudering bleken deze niet aanwezig.

Liggen we nog op schema?

1. Ja. De pilot is afgerond.
2. Ja.
3. Ja.
4. Ja.

2. Wateroverlast door veenoxidatie (5.2)

Acties	Gereed
1. Implementatie werkwijze voor peilbesluiten in de veenoxidatie aandachtsgebieden	2016
2. Rapportage waterkwaliteitsonderzoek	2017
3. Rapportage effect regelbare drainage	2016
4. Peilbesluiten in veenoxidatie aandachtsgebieden opstellen	2017
5. Samen met de provincies onderzoeken in welke gebieden er kansen liggen om veenoxidatie te vertragen en wat daarvoor moet gebeuren om dit mogelijk te maken	2016

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Het algemeen bestuur besluit begin 2016 over de methodiek.
2. Interpretatie en rapportage van de resultaten van de pilot regelbare drainage Exloo zijn bekend.
3. In het stroomgebied van de Hunze loopt op dit moment de pilot Regelbare drainage. In 2016 wordt deze afgerond en wordt gerapporteerd over de waterkwantiteits- en waterkwaliteitsaspecten.
4. De vastgestelde methodiek passen we toe in de te nemen peilbesluiten (zie actiepunt 3, par. 5.1).
5. Inzichtelijk is gemaakt welke maatregelen ingezet kunnen worden om in bepaalde gebieden veenoxidatie te vertragen.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Het algemeen bestuur heeft besloten een gebiedsproces te starten voor het pilotgebied Valthermond. Gebiedsparticipatie en het opstellen van peilbesluiten worden in dit proces verder ontwikkeld.
  2. Het project is afgerond en ter kennisname voorgelegd in de AB-vergadering van 14 december 2016.
  3. De pilot regelbare drainage is afgerond. De rapportage over de resultaten van de pilot is besproken in de vergadering van het Algemeen Bestuur van 14 december 2016.
  4. De peilbesluiten in veenoxidatiegebieden worden opgepakt na afronding van de pilots in de gebieden rondom Valthermond en Hongerige Wolf.
  5. Er is gestart met het gebiedsproces voor Valthermond. Hiervoor wordt momenteel een uitvoeringsplan opgesteld.
- Voor alle aandachtsgebieden brengen wij de actuele veendikte in kaart. Dat wil zeggen de dikte en ligging van het veen ten opzichte van de GLG (gemiddeld laagste grondwaterstand) en het maaiveld. De ervaringen die zijn opgedaan in de kartering in de pilotgebieden Valthermond en Hongerige Wolf en de geactualiseerde bodemkaart analyseren we om op basis daarvan te komen met een voorstel. De kartering zal in 2017 plaatsvinden
- De kennis die is opgedaan in de pilotgebieden zal gedeeld worden met de provincies en met stakeholders. Met de provincies zal onderzocht worden welke ruimtelijke voorwaarden vastgelegd moeten worden en waar het watersysteem meer leidend moet zijn bij het toekennen van de functie om veenoxidatie te voorkomen.

Liggen we nog op schema?

1. Nee. Deze actie loopt door tot en met 2017.
2. Ja. Het actiepunt is afgerond.
3. Ja. Deze actie is na bespreking in het Algemeen Bestuur afgerond.
4. Nee.
5. Nee. Wordt verder opgepakt in het gebiedsproces Valthermond.

3. Wateroverlast door gas- en zoutwinning (5.3)

Acties	Gereed
1. Uitvoering maatregelen Zuidlaardermeer/Drents Diep	2021
2. Uitvoering maatregelen zoutwinning	2018

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Voor het Zuidlaardermeer stellen we in 2016/2017 een integraal uitvoeringsplan op. Hierin zullen indien mogelijk ook de voorgestelde maatregelen om de negatieve effecten van de bodemdaling door gaswinning tegen te gaan opgenomen worden.
2. De zoutwinning van Nedmag heeft bodemdaling tot gevolg. Het uitvoeringsplan voor de te nemen maatregelen is opgesteld in 2015. Het projectplan en peilbesluit zal aan het DB worden voorgelegd ter besluitvorming. In 2016 zal de aanbesteding plaatsvinden voor uitvoering van alle of een deel van de maatregelen. Nedmag is als veroorzaker financier van de maatregelen.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Er is een bestuurlijk overleg geweest tussen belanghebbende partijen. Hierin is afgesproken dat een inrichtingsplan moet worden opgesteld, mede vanwege de bodemdalingsopgaven. Er is een kernteam samengesteld dat werkt aan het opstellen van een plan van aanpak hiervoor. In het inrichtingsplan worden de opgaven voortkomend uit de bodemdaling dus meegenomen.
2. Het projectplan en het peilbesluit zijn vastgesteld. De uitvoering is gestart en de werken worden naar verwachting voorjaar 2017 opgeleverd.

Liggen we nog op schema?

1. Ja. Aan de hand van het op te stellen plan van aanpak kunnen we bepalen hoeveel tijd er nodig is om het inrichtingsplan op te stellen, inclusief bestuurlijke goedkeuring van de betrokken partijen.
2. Ja.

4. Wateroverlast stedelijk gebied (5.4)

Actie	Gereed
1. Samen met de gemeenten noodzakelijke maatregelen uitvoeren in het stedelijk gebied	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In 2015 is gestart met bestuurlijke overleggen met alle gemeenten over de ambities, samenwerking en maatregelen in stedelijk gebied. Dit loopt mogelijk door in 2016. Vervolgens wordt per gemeente in beeld gebracht welke maatregelen moeten worden getroffen om de ambities te halen.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Gesprekken met de gemeenten zijn voortgezet. Met de gemeenten Bellingwedde, Slochteren, Veendam en Aa en Hunze moet nog gesproken worden. Landelijke ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie worden in de gaten gehouden, zodat we kunnen leren van ervaringen elders in het land. In 2017 zal door het waterschap een centrale bijeenkomst worden georganiseerd voor alle gemeenten. Daarnaast zal er een klimaat-stresstest worden uitgevoerd met twee gemeenten, als pilot. In 2016 is gewerkt aan het opstellen van waterkaarten. Hierin worden gegevens van de gemeente en het waterschap, met betrekking tot het stedelijk watersysteem, gecombineerd. Daardoor ontstaat een beter begrip van de werking van het stedelijk watersysteem als geheel.

Verder is in 2016 een project afgerond waarin waterberging is gerealiseerd voor het bebouwde gebied van Musselkanaal. In Winschoten is in het stadscentrum een grootschalig project uitgevoerd, waarbij o.a. hemelwater is afgekoppeld van het vuilwaterriool en via duikers naar het Stadspark is geleid. Hier kan het hemelwater tijdelijk worden geborgen en vertraagd worden afgevoerd. In Haren is waterberging gerealiseerd nabij het transferium.

Landelijk gezien is er veel aandacht voor het thema ruimtelijke adaptatie. Hiervoor wordt een nieuw Deltaplan opgesteld. De waterschappen zijn daarbij betrokken.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

5. Droogte in de zomer/wateraanvoer (5.5)

Acties	Gereed
1. Flexibel peilbeheer invoeren voor de Duurswoldboezem met het Schildmeer	2021
2. Bepalen van waterconserveringsmaatregelen op onder andere het Drents Plateau	2021
3. Stimuleren waterconserveringsmaatregelen	2021
4. Vaststellen voorzieningenniveau voor wateraanvoer door het waterschap	2021
5. Stimuleren van efficiënt watergebruik en verminderen watervraag	2018

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Zie ook paragraaf 6.4, actiepunten 1, blz. 20 (gereed 2017!). Het peilbesluit Duurswoldboezem is in 2014 genomen door het algemeen bestuur met daarbij de aantekening dat een aantal maatregelen genomen moest worden voor functiebehoud recreatievaart en waterveiligheid. Deze maatregelen worden in 2016 afgerond, waardoor ook in 2016 het flexibel peilbeheer kan worden ingevoerd.
2. Modelonderzoek is gestart in 2015 en loopt door in 2016. Als het interregproject voorstel TOPSOIL wordt goedgekeurd, wordt dit onderzoek deel van dit interregproject. Met dit project (voor Drentsche Aa en Hunze) worden gebieden in kaart gebracht waar fosfaat het eerst optreedt en droogtebestrijding het beste kan worden uitgevoerd.
3. De vervolgfase van het bovengenoemde interregproject.
4. Met de provincies wordt in 2016 vastgesteld op welke wijze en wanneer het voorzieningenniveau wordt vastgelegd.
5. Het stimuleren van pilots, zoals druppelirrigatie in het project "More crop per drop" en ondergrondse opslag bij Borgsweer in het project Spaarwater I en II.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De maatregelen voor functiebehoud recreatievaart en veiligheid zijn afgerond. Het flexibel peilbeheer is ingevoerd.
2. Het interreg project TOPSOIL is goedgekeurd. Het onderzoek naar droogtebestrijding is nu volgens de interreg regels aanbesteed en is in juni 2016 voortgezet. Ook het onderzoek naar het beperken van fosfaat uitspoeling in de Drentse Aa en de Hunze is aanbesteed en gestart.
3. Het stimuleren van conserveringsmaatregelen zal in de vervolgfase van onder actiepunten 2 genoemd onderzoek gebeuren.
4. Met de provincies is een Plan van Aanpak voor het voorzieningenniveau opgesteld.
5. Via een financiële bijdrage hebben we de pilots met druppelirrigatie van het project "More crop per drop" en Spaarwater II en de de ondergrondse opslag in bij Borgsweer van Spaarwater II ondersteund.

Liggen we nog op schema?

1. Ja. Actiepunt is afgerond.
2. Ja. Het wachten op goedkeuring van de interreg subsidie leverde wat vertraging op. In 2017 zal het onderzoek aangeven op welke plaatsen welke conserveringsmaatregelen effectief zijn in het Drentse Aa gebied. Dit is nog op tijd om voor 2021 deze maatregelen verder te stimuleren.
3. Ja. De conserveringsmaatregelen van actiepunt 2 zullen in de periode 2018-2021 kunnen worden uitgerold.
4. Ja.
5. Ja.

6. Verdroogde natuurgebieden (5.6)

Acties	Gereed
1. Bepalen mogelijkheden versnelling aanpak verdroogde gebieden door waterschap	2016
2. Uitvoering van de restantopgave EHS voor Groningen	2021
3. Uitvoering van een deel van de verdrogingsmaatregelen binnen Natura 2000 Drentsche Aa	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Samen met de provincies zoeken naar mogelijkheden om in natuurgebieden het gewenste peil in te stellen.
2. Zie actiepunt 4.7.1.
3. Inrichting van het gebied Geelbroek.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Door het uitvoeren van integrale projecten is de opgave van het aantal hectares met een droogteprobleem gedaald. In de Ruiten Aa (laatste inrichtingsproject) wordt invulling gegeven aan verdrogingsbestrijding. In de Drentsche Aa doen we dat in de planvoorbereiding en via Natura2000 / PAS.
2. Zie actiepunt 4.7.1., blz. 9.
3. Dit project wordt getrokken door Prolander onder opdrachtgeverschap van Staatsbosbeheer. De planuitwerking voor de inrichting van Geelbroek zal in 2017 worden afgerond. Het afstemmingsproces met de omgeving over omgevingseffecten heeft meer tijd gevraagd dan eerder was voorzien.

Liggen we nog op schema?

1. Nee. Door de provincies is de verdrogingsbestrijding ondergebracht in NNN en Natura2000. Hierdoor is de realisatietermijn verschoven naar 2021 en verder.
2. Ja.
3. Ja, de inrichting zal naar verwachting in 2017-2018 worden uitgevoerd en daarmee ruim voor 2021 worden opgeleverd.

7. Natura 2000 (5.7)

Acties	Gereed
1. Uitvoering revitalisering rietoevers Zuidlaardermeer (zie KRW maatregel)	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Voor het Zuidlaardermeer stellen we in 2016/2017 een integraal uitvoeringsplan op. Hierin zullen ook de voorgestelde maatregelen worden opgenomen.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Er is een bestuurlijk overleg geweest tussen belanghebbende partijen. Hierin is afgesproken dat een integraal inrichtingsplan moet worden opgesteld. Er is een kernteam samengesteld dat werkt aan het opstellen van een plan van aanpak hiervoor. De mogelijke maatregelen ten behoeve van de revitalisering van de rietoevers van het Zuidlaardermeer nemen we hierin mee.

Liggen we nog op schema?

1. Begin 2017 wordt duidelijk hoeveel tijd er nodig is om het inrichtingsplan uit te voeren.

8. Grondwater (5.8)

Actie 1. Samen met provincies een nota grondwaterbeheer opstellen met daarin: - beschrijving van de visie (doelen/ambities) op het beheer van het grondwater-systeem - afspraken met provincies over samenwerking - inventarisatie van problemen die op korte termijn moeten worden aangepakt - concrete acties om die problemen op te lossen.	Gereed 2018
--	-----------------------

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In 2016 maken we samen met de provincies een startdocument en een plan van aanpak.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Is nog niet opgepakt in 2016.

Liggen we nog op schema?

1. Ja. Er is nog voldoende tijd.

9. Onderhoud watergangen en vaarwegen (5.10)

Actie 1. Toetsing/herziening status van watergangen en schouwsloten	Gereed 2018
---	-----------------------

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In 2016 maken we een start met een inventarisatie van de watergangen die niet voldoen aan de criteria. Tevens brengen we in kaart hoe we dit verder willen uitrollen in de praktijk (behouden/afstoten incl. grondverkoop).

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De inventarisatie van de watergangen is gestart en wordt begin 2017 afgerond. We bedenken nu een strategie om de watergangen met een maatgevend debiet kleiner dan 50 liter per seconde af te stoten.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

Programma schoon en ecologisch gezond water

1. Kaderrichtlijn Water (6.1)

Acties	Gereed
1. Onderzoek naar afwenteling tussen waterlichamen	2018
2. Tussentijdse evaluatie toestand en doelbereik	2018

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In fase 2 van het onderzoek KRW Doelbereik (zie hieronder) inventariseren we voor welke wateren dit relevant is en met welke partijen we hierover afspraken moeten maken.
2. In 2016 voeren we fase 2 van het project KRW Doelbereik uit; dit project is in al in 2015 gestart. De resultaten zijn pas in 2018 beschikbaar.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. We zijn in 2016 gestart met Rijkswaterstaat en Duitsland over afwenteling naar de Eems. Hiervoor zijn gegevens aangeleverd voor modellen om de bronnen van de Eems uit Duitsland en Nederland te kwantificeren. Daarnaast hebben we in 2016 in beeld gebracht dat waarschijnlijk vanuit Friesland afwenteling van nutriënten naar ons beheersgebied plaatsvindt. Dit gaan we samen met Friesland en Noorderzijlvest verder onderzoeken in 2017.
2. We hebben de analyses uitgevoerd voor alle waterlichamen op basis van de gegevens tot en met 2015. We gaan in 2017 nog extra meten en gaan de gegevens verwerken van 2016.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja.

2. Herstel van de beek (6.2)

Acties	Gereed
1. Westerwoldse Aa 15 km hermeandering	2018
2. Drentsche Aa 4 km hermeandering	2021
3 stuks beekpeilverhoging	2021
3. Hunze 17 km hermeandering	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Binnen het traject Renneborg – Ter Walslage wordt de Ruiten Aa weer geheermeanderd. De bestekvoorbereiding vindt in 2016 plaats.
2. We starten met de voorbereidingen voor het Witterdiep.
3. In 2016 wordt 2,5 km. in Tusschenwater in uitvoering genomen. Ook start de planuitwerking van het gebied Achterhammen, 1 km. in het Achterste diep.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Er zijn gesprekken voor compenserende maatregelen met betrokkenen gevoerd. Het peilbesluit is afgerond en we zijn begonnen met de bestekvoorbereiding.
2. Er is een start gemaakt met de planfase voor het Witterdiep. Het beekherstel Witterdiep is een onderdeel van een bredere planuitwerking voor de toeristisch-recreatieve zone die de gemeente Assen (eigenaar van de gronden) hier wil realiseren. Bestuurlijke besluitvorming (gemeente en

provincie) heeft meer tijd gevraagd dan verwacht. Tussen gemeente en waterschap heeft afstemming plaats gevonden over de plannen. De planvoorbereiding is in gang gezet.

We hebben een projectvoorstel ingediend voor financiering vanuit PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) voor drie pilotprojecten voor beekpeil en beekboderverhoging.

3. Tusschenwater is in uitvoering en verloopt volgens planning. De voorbereiding van het gebied Paardetangen (=Achterhammen) is gestart.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja.
3. Ja.

3. Natuurvriendelijke oevers in kanalen (6.3)

Acties		Gereed 2021
1. Aanleg natuurvriendelijke oevers:		
Kanalen Westerwolde (waarvan 3.5 km gereed)	12 km	
Kanalen Fiemel	2,6 km	
Kanalen Oldambt (waarvan in 2015 5 km gereed)	7,5 km	
Kanalen Duurswold	2,7 km	
Kanalen Hunze/Veenkoloniën	8 km	
Noord-Willemskanaal	3 km	

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1.

Kanaal Fiemel

In 2016 wordt 3,4 km NVO aangelegd in Kanaal Fiemel. Dat is de totale KRW-opgave, inclusief de 0,8 km die in de vorige planperiode gerealiseerd moest worden. Het is efficiënter en duurzamer om de totale opgave in één keer uit te voeren.

Duurswold

In 2014 en 2015 heeft het AB diverse plannen vastgesteld voor NVO's in dit gebied. De uitvoering van deze projecten is gestart in 2015 en zal worden voltooid in 2016.

Voor de overige waterlichamen zijn voor 2016 geen acties voorzien.

Wat hebben we gedaan in 2016?

Kanaal Fiemel: In 2016 is het project Fiemel voorgelegd aan het AB. Daarna is een marktconsultatie gehouden om te onderzoeken welke kansen er door de markt worden gezien om het project duurzaam uit te voeren. Vervolgens is het contract opgesteld en op de markt gebracht. Begin 2017 zal het project Fiemel worden aanbesteed. Het werk moet eind 2017 uitgevoerd zijn. De aannemer krijgt ruim de tijd voor de uitvoering. De uitvoering kan hierdoor zo duurzaam mogelijk gebeuren, rekening houdend met o.a. flora en fauna, oogsten, transportbewegingen, weersomstandigheden en omgeving.

Duurswold: Binnen het project Slochterdiep en zijtakken is in 2016 de realisatie van de NVO's afgerond. Daarnaast zijn in het afwateringskanaal Duurswold Noord op een drietal locaties NVO's gerealiseerd. De resterende opgave wordt in 2017 verder uitgewerkt.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

4. Herstel van meren (6.4)

Acties	Gereed
1. Instellen van natuurvriendelijk peilbeheer Schildmeer	2017
2. Opstellen herstelplan Hondshalstermeer	2018
3. Opstellen inrichtingsplan Zuidlaardermeer	2018
4. Inrichting rietoevers Zuidlaardermeer	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In 2014 heeft het AB een peilbesluit vastgesteld voor een natuurvriendelijker peilbeheer in Duurswold. Het Schildmeer maakt hier deel van uit. Om het nieuwe peilregiem in te kunnen voeren worden in 2016 een aantal compenserende maatregelen (baggeren en kadeverhogen) afgerond. Aansluitend daarop zal het natuurvriendelijker peilbeheer worden ingesteld
2. In 2016 wordt een herstelplan opgesteld voor het Hondshalstermeer. Er wordt een analyse gemaakt van de beschikbare gegevens. Aan de hand daarvan kan worden bepaald of en zo ja welke maatregelen getroffen kunnen worden om de ecologische kwaliteit van het meer te verbeteren.
3. Voor het Zuidlaardermeer stellen we in 2016/2017 een integraal uitvoeringsplan op. Hierin zullen ook de voorgestelde maatregelen worden opgenomen.
4. Zie punt 3.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Langs de oevers van het Schildmeer is aan de oostzijde 1,5 ha natuurvriendelijke oever gerealiseerd en langs de zuidzijde 3,5 ha (onderdeel project Haansplassen). De afronding van dit laatste deel vindt plaats in 2017.
2. Er zijn, in overleg met Staatsbosbeheer, proefvakken gerealiseerd in het Hondshalstermeer, waarin wordt onderzocht wat de groei- en ontwikkelmogelijkheden zijn van watervegetatie. Deze vakken worden gedurende 1 jaar gemonitord.
3. Er is een bestuurlijk overleg geweest tussen belanghebbende partijen. Hierin is afgesproken dat een integraal inrichtingsplan moet worden opgesteld. Er is een kernteam samengesteld dat werkt aan het opstellen van een plan van aanpak hiervoor. De voorgestelde maatregelen ten behoeve van de inrichting en revitalisering van de rietoevers van het Zuidlaardermeer nemen we hierin mee.
4. Zie 3.

Liggen we nog op schema?

1. Zie actiepunt 1 van paragraaf 5.5., blz. 15.
2. Aan de hand van de resultaten van het onderzoek met proefvakken wordt in 2017 begonnen met het opstellen van een herstelplan. Pas dan is duidelijk of het actiepunt in 2018 afgerond kan worden.
3. Begin 2017 wordt duidelijk hoeveel tijd er nodig is om het inrichtingsplan op te stellen.
4. De deadline zal worden meegenomen in het inrichtingsplan Zuidlaardermeer.

5. Vismigratie (6.5)

Acties	Gereed
1. Vaststellen geactualiseerde visie Vismigratie	2016
Realisering vispassages:	
2. Westerwolde 11 vispassages	2018
3. Hunze 7 vispassages	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Opstellen van een geactualiseerde visie vismigratie.
2. Onderdeel van de NNN Westerwolde, traject Renneborg – Ter Walslage, in bestekvoorbereiding in 2016.
3. In de planuitwerking Achterhammen (zie 6.2) wordt de oplossing van 1 knelpunt mee uitgewerkt.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. In 2016 is een plan van aanpak opgesteld in samenwerking met waterschap Noorderzijlvest en Hengelsportfederatie Groningen Drenthe. De inhoudelijke analyse van de voortgang van het oplossen van knelpunten is gereed. De analyse van nieuwe ontwikkelingen (waterkracht, gemalen, nieuwe regelgeving) is nog in uitvoering.
2. Werken zijn in bestekvoorbereiding genomen.
3. De voorbereiding van gebied Paardetangen (= Achterhammen) is gestart.

Liggen we nog op schema?

1. Nee.
2. Ja.
3. Ja.

6. Nutriënten (6.6)

Acties	Gereed
1. Bepalen maatregelen reductie fosfaat-nalevering uit de bodem in Drentsche Aa en Hunze	2017
2. Bepalen van noodzaak eventuele verdere fosfaatreductie in kanaal Fiemel	2017

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Op basis van de uitkomsten van het TOPSOIL onderzoek (zie actiepunt 5.5.2.) worden maatregelen bepaald.
2. Aanvullende metingen uitvoeren op reguliere oppervlaktewatermonitoring in de vorm van het meten van stijghoogtes en grondwaterkwaliteit.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Het onderzoek in het interregproject TOPSOIL is aanbesteed volgens de regels van het raamcontract. Bestaande actuele gegevens van de Hunze en de Drentsche Aa zijn voor verdere analyse verzameld. Eerste uitkomsten van de analyse worden eind februari 2017 verwacht. Het project loopt door tot eind 2019. Voor de Drentsche Aa wordt naar fosfaat gekeken, voor de Hunze naar stikstof en fosfaat.
2. Er zijn in 2016 aanvullende metingen uitgevoerd aan het oppervlaktewater en grondwater in het kanaal Fiemel. In 2017 worden er ook nog metingen uitgevoerd.

Algemeen;

Voor nutriënten is verduidelijkt dat er 3 belangrijke bronnen zijn voor de hogere nutriënten gehalten in 2014 en 2015, namelijk de inlaat, de mestproblematiek en de RWZI's. Tevens is aangetoond dat ieder waterlichaam zich op een unieke manier gedraagt. Er is toegezegd dat wij balansen gaan opstellen per waterlichaam zodat we per waterlichaam kunnen aangeven waar het probleem zich bevindt en welke acties we kunnen ondernemen. Ook gaan we de gegevens van 2016 erbij betrekken. Daarnaast is afgesproken dat we in RBO (Regionaal Bestuurlijk Overleg) kader aandacht vragen voor afwenteling, aangezien wij last hebben van de oplading van het water met fosfaat door waterschap Fryslân en NZV.

Liggen we nog op schema?

1. Ja. Het bepalen van de beste maatregelen voor reductie van fosfaat (en stikstof) zal ook nog in 2018 plaatsvinden.
2. Ja.

7. Gewasbeschermingsmiddelen (6.8)

Acties	Gereed
1. Monitoring gewasbeschermingsmiddelen op KRW-meetpunten	2021
2. Maatregelen in Glastuinbouwgebieden samen met LTO Glaskracht	2021
3. Waar mogelijk faciliteren we de aanleg van akkerranden	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. We meten vanaf 2016 jaarlijks de gewasbeschermingsmiddelen op alle KRW-meetpunten.
2. Opstellen van twee maatregelenprogramma's, Klazienaveen/Erica en Zuidbroek/Sappemeer, in samenspraak met betrokken partijen (tuinders, LTO, gemeente, provincie, waterschap Vechtstromen).
3. In 2016 worden vanuit het uitvoeringsprogramma Drentsche Aa akkerranden gerealiseerd. Elders in het gebied ondersteunen we projecten.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. De gewasbeschermingsmiddelen zijn op alle KRW-meetpunten gemeten. De resultaten presenteren wij in het jaarverslag waterkwaliteit 2016 (AB juni 2017).

Voor gewasbeschermingsmiddelen is de conclusie getrokken dat we een toename van het aantal overschrijdingen zien en dat dat door meerdere stoffen veroorzaakt wordt. Er is aangetoond dat het hoogste aantal overschrijdingen in de glastuinbouw voorkomt, zodat we daar als eerste maatregelen willen treffen. Daar is al een lopend project voor.

Daarnaast is de focus gelegd bij de KRW waterlichamen en bij de aanpak van de GBM's die onder de KRW prioritaire of specifiek verontreinigende stoffen vallen. We gaan samen met de handhavers, vergunningverleners, waterkwaliteitsadviseurs verder kijken naar de bronnen en de routes van deze stoffen in relatie tot de teelten zodat we daarna maatregelen kunnen opstellen.

2. Er zijn twee bijeenkomsten gehouden in 2016 met alle actoren in de glastuinbouw. De bijeenkomsten zijn goed bezocht. Er is een feitendossier en een concept-maatregelprogramma opgesteld. Het definitieve maatregelprogramma vormt de basis voor een samenwerkingsovereenkomst tussen waterschappen, provincies, gemeenten en LTO Glaskracht. Hierover vindt nu overleg plaats. We verwachten de samenwerkingsovereenkomst rond mei/juni 2017 te ondertekenen om daarna met de uitvoering van het maatregelprogramma te kunnen starten.

3. In het Drentsche Aa gebied is 45 km akkerrand gerealiseerd, in het Groningse gebied van de ANOG 15,5 ha. Er zijn veldbijeenkomsten geweest en er is aandacht besteed aan natuurlijke plaagbestrijding.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja. Het plan was om begin 2017 te starten met de uitvoering van het maatregelenprogramma. Dit is nu doorgeschoven naar halverwege 2017. De samenwerkingsovereenkomst vergt wat meer tijd in verband met afstemming met meerdere actoren.
3. Ja.

8. Verzilting (6.10)

Acties	Gereed
1. Bepalen eventuele aanpassing meetlocatie of norm bij overschrijdingen	2018
2. Bepalen effect vermindering van doorspoeling op zoutgehalte en ecologie	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Uitvoeren van analyse naar ligging huidige meetlocaties en de oorzaken van normoverschrijding.
2. Starten nader onderzoek doorspoelbeleid Oldambt boezem. Het onderzoek neemt 2 a 3 jaar in beslag.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Er is een eerste analyse uitgevoerd naar de oorzaken van de overschrijdingen en er zijn in 2016 en 2017 aanvullende metingen uitgevoerd in verband met het mogelijk verplaatsen van meetpunten. Een definitief advies hierover volgt in 2018.
2. Het onderzoek naar het effect op de ecologie is afgerond. In 2016 is een meetnet in de Oldambtboezem ingericht om de nul-situatie voor het zoutgehalte te bepalen. In 2017 en in de jaren daarna zal worden gestopt met doorspoelen en zal het effect daarvan op het zoutgehalte worden gemeten.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Ja.

9. Vergunningverlening, toezicht en handhaving (6.11)

Actie	Gereed
1. Actualiseren beleidsnota vergunningverlening en handhaving op basis van nieuwe Omgevingswet	2019

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Implementatievoorstellen worden voorbereid.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Op 3 februari heeft het algemeen bestuur ingestemd met de implementatie en uitvoering van de Landelijke Handhaving Strategie. Als waterschap volgen we de uniforme wijze waarop met overtredingen wordt omgegaan.
Op 9 november is in het algemeen bestuur de evaluatie van de handhaving besproken. Hierbij is gekozen voor een outcome gerichte aanpak. Dat betekent dat in de sturing van de handhaving het meetbare effect op de waterkwaliteit centraal staat.

De gevolgen voor vergunningverlening, toezicht en handhaving van de in 2019 voorziene invoering van de Omgevingswet zal in breder verband in 2017 worden weergegeven.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

10. Zuiveren (6.13)

Actie	Gereed
1. Bepalen of handhaven van de IBA's in de huidige vorm doelmatig is	2016
2. Opheffen van de rwzi Scheve Klap en aansluiten op de rwzi Delfzijl	2020
3. Doorvertaling van landelijk beleid naar mogelijke maatregelen terugdringing emissie van microverontreinigingen	2017
4. Verdere ontwikkeling van de rwzi als grondstoffenfabriek voor fosfaat en stikstof	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Van alle circa 1.600 IBA's in kaart brengen in hoeverre kostenreductie mogelijk is door verwijderen binnenwerk, rekening houdend met ligging ten opzichte van de EHS, (verwacht) lozingsresultaat en staat van onderhoud/afschrijving.
2. Het project opheffen rwzi Scheve Klap en aansluiten op rwzi Delfzijl is doorgeschoven naar 2020. Uitstel is technisch en beheersmatig mogelijk. Medio 2018 heroverwegen of de keuze om rwzi Scheve Klap op te heffen en aan te sluiten op rwzi Delfzijl de beste keuze is.
3. We verwachten in 2016 geen concrete beleidsvoorstellen vanuit de landelijke werkgroep geneesmiddelen. Inmiddels is een landelijk onderzoekstraject gestart naar antibioticaresistentie en afvalwaterbehandeling (afroning in 2019). We hebben zitting genomen in de klankbordgroep van dit onderzoekstraject.
4. We ronden de herijking van de "zuiveringsstrategie 2030" af. We gaan onderzoeken of we lokaal waarde kunnen creëren uit/met water, energie en slib.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Het onderzoek rondom de doelmatigheid van de IBA's is gestart. De resultaten worden medio 2017 verwacht.
2. Het onderzoek naar de mogelijkheden om de rwzi Scheve Klap op te heffen en aan te sluiten op de rwzi Delfzijl zal in 2018 worden opgepakt.
3. Geneesmiddelen staan sterk in de belangstelling. Arcadis maakt een hotspot analyse voor medicijnen. Hierin wordt voor geheel Nederland op basis van kentallen per zuivering de medicijnbelasting bepaald voor het lokaal ontvangende watersysteem. Op basis van deze analyse is een geprioriteerde aanpak mogelijk. De verwachting is dat in april 2017 de hotspot analyse wordt afgerond en vervolgens wordt opgeleverd aan de waterschappen.
4. Na de consultatieronde op 25 oktober met de technologische partners is de zuiveringsstrategie aangepast. Op 25 januari 2017 is de nieuwe nota in de commissies, plenair en VVSW, besproken. Op 8 februari 2017 heeft het AB ingestemd met de nieuwe zuiveringsstrategie.

Liggen we nog op schema?

1. Nee.
2. Ja.
3. Ja.
4. Ja.

11. Exoten (6.15)

Actie	Gereed
1. Rapportage van verspreiding en effecten op KRW-doelstellingen van de Gevlekte Amerikaanse Rivierkreeft en Chinese Wolhandkrab	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Onderzoeksvoorstel opstellen en vervolgacties in gang zetten

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Eerste analyse uitgevoerd voor vaststellen onderzoeksvragen.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

12. Drinkwateronttrekkingsgebied (6.16)

Actie	Gereed
1. Uitvoeren afgesproken maatregelen uit Uitvoeringsprogramma Gebiedsdossier drinkwaterwinning Drentsche Aa (UPDA)	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. De maatregelen genoemd in het Uitvoeringsprogramma zijn vertaald in tien concrete projecten. Deze projecten worden uitgewerkt in een Programmaplan en in 2016 wordt een start gemaakt met de uitvoering van deze tien projecten.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Het UPDA uitvoeringsplan is vastgesteld door alle betrokkenen. Ook is een krediet beschikbaar gesteld.
Het uitvoeren van de 10 projecten in het uitvoeringsprogramma is gestart. In mei is een formele kick-off gehouden als start voor de uitvoering, Vervolgens is de uitvoering van de projecten gestart, met de uitvoering hiervan liggen we op schema. Waterschap, provincie Drenthe en waterbedrijf Groningen krijgen jaarlijks een rapportage over de voortgang en eventuele scopewijzigingen.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

13. Zwemwater (6.17)

Actie	Gereed
Uitbreiden monitoring zwemwateren met blauwalgen	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. Fytoplanktononderzoek uitvoeren in zwemwateren met structurele blauwalgproblematiek.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Dit jaar is in elf zwemwateren aanvullend onderzoek uitgevoerd, omdat hier regelmatig sprake is van blauwalgoverlast. De komende drie jaar zal dit onderzoek voortgezet worden. We kunnen dan adviseren over passende maatregelen om blauwalgoverlast op deze locaties zo veel mogelijk te beperken.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

14. Overige wateren inclusief stedelijk water (6.18)

Acties	Gereed
1. Samen met gemeenten vaststellen voor welke stedelijke wateren een streefbeeld en maatregelenpakket wordt opgesteld	2017
2. Samen met provincies vaststellen aanpak specifieke wateren met hoge ecologische waarde	2017

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In brede zin wordt met gemeenten gesproken over de samenwerking in stedelijk gebied. Waterkwaliteit en ecologie maken daar onderdeel van uit. Onder andere zal worden gekeken waar problemen zijn met de kwaliteit van stedelijke wateren en hoe we dat (integraal) kunnen oplossen, bijvoorbeeld door doorspoeling met schoon hemelwater of een natuurvriendelijkere inrichting.
2. We gaan in 2016 inventariseren om welke wateren het gaat in ons beheergebied en wat de wensen zijn van de verschillende partijen en ons zelf.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Nog niet gestart.
2. We zijn in 2016 gestart met het maken van kaarten en het krijgen van overzicht waar we het over moeten hebben. De provincie is trekker van dit project

Liggen we nog op schema?

1. Ja.
2. Nee. We verwachten dat we te weinig meetgegevens hebben en eerst in 2017 een meetprogramma moeten gaan opzetten voor de overige wateren. Dit meetprogramma zal dan in 2018 van start gaan.

15. Waterketen (6.19)

Acties	Gereed
1. Opstelling integrale afvalwaterbeleidsplannen	2019
2. Invoering integraal meet- en monitoringssysteem	2019

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. In 2015 is het afvalwaterplan van cluster "Groningen Oost" bestuurlijk vastgesteld, in 2016 zal de implementatie hiervan volgen. Tevens zullen in 2016 voorbereidende werkzaamheden worden uitgevoerd zodat in 2017 kan worden gestart met het opstellen van integrale afvalwaterbeleidsplannen voor de clusters "Groningen Centraal" en "Kop van Drenthe".

2. Vanuit het "Samenwerken in de Waterketen Groningen- Noord Drenthe" wordt dit op regionale schaal onder supervisie van de waterregisseur uitgewerkt voor twee clusters. Voor ons gebied betreft dit de cluster "Groningen Oost".

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Van de vijf clusters binnen het waterschap Hunze & Aa's hebben drie clusters (Garmerwolde, DAL en Groningen Oost) een gezamenlijk integraal afvalwaterbeleidsplan. Het afvalwaterbeleidsplan omvat tevens het gemeentelijk rioleringsplan (vGRP).

In cluster Groningen Centraal wordt het plan in 2017 opgesteld en in Kop van Drenthe wordt in 2018 begonnen met het opstellen van het afvalwaterbeleidsplan.

2. Binnen de regiegroep is een bestuursvoorstel gemaakt waarin de afspraken worden voorzien van financiële middelen. Dit voorstel wordt ingebracht bij de partners waar dat nodig is. Bij waterschap Hunze & Aa's is dit niet het geval, omdat de middelen in de begroting en de MJR zijn opgenomen. Daarnaast is een uitvraag gedaan naar alle partijen binnen de waterketen of zij een aanbod willen doen als partij om de werkzaamheden tegen vergoeding uit te voeren. Dit laatste wordt de hostende partij genoemd.

Liggen we nog op schema?

1. Ja.

2. Ja.

Programma water en ruimtelijke ordening

1. Prominentere rol voor water (7.1)

Acties	Gereed
1. Samen met gemeenten en provincie uitwerken beleid voor ruimtelijke adaptatie conform afspraken uit Deltaprogramma	2020
2. Intensivering van ons relatiebeheer met provincies en gemeenten om een vroegtijdige, kansen scheppende en optimale afstemming tussen water en r.o.-functies te realiseren	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. De gesprekken met gemeenten en provincies hierover zullen worden opgestart. Samen met hen zullen we de ambities bepalen en een plan van aanpak opstellen. Dit zal ook bestuurlijk worden besproken in 2016.
2. Om dit te realiseren zullen er op ambtelijk en bestuurlijk niveau gesprekken worden gevoerd.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Gesprekken met de gemeenten zijn voortgezet. Met de gemeenten Bellingwedde, Slochteren, Veendam en Aa en Hunze moeten nog gesproken worden. Landelijke ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke adaptatie worden in de gaten gehouden, zodat we kunnen leren van ervaringen elders in het land.
2. In de bestuurlijke overleggen is aan de orde gekomen dat we optimaal moeten afstemmen tussen ruimtelijke ordening en water. We zien dat de afstemming tussen ruimtelijke ordening en water steeds beter wordt. De initiatieven die worden genomen vanuit het Deltaprogramma (bijvoorbeeld de klimaatstresstest) zullen daar verder aan bijdragen. Ook de invoering van de Omgevingswet zal bijdragen aan ons relatiebeheer.

Liggen we nog op schema?

1. In 2017 zal door het waterschap een centrale bijeenkomst worden georganiseerd voor alle gemeenten. Daarnaast zal er een klimaat-stresstest worden uitgevoerd met één van de gemeenten, als pilot. We liggen nog op schema voor 2021.
2. Ja.

2. Houdbaarheid "peil volgt functie" (7.2)

Actie	Gereed
1. Samen met de provincies werken we een strategie uit rond de discussie 'peil volgt functie – functie volgt peil'	2016

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2016?

1. We bepalen in 2016 eerst wat wij zelf willen doen en gaan dan samen met de provincies bekijken welke strategie we willen hanteren.

Wat hebben we gedaan in 2016?

1. Strategie uitwerken samen met provincies over "peil volgt functie – functie volgt peil". Wordt in 2017 afgerond. Is ook onderdeel van gebiedsproces pilot bodemdaling door veenoxidatie Valthermond.

Liggen we nog op schema?

1. Nee, wordt in 2017 afgerond.

Hoofdstuk 1 b. Voortgang Coalitieakkoord

In de bestuursvergadering van 13 mei 2015 is het coalitieakkoord 2015 – 2019 “Zelfbewust Duurzaam Vooruit” besproken en door het algemeen bestuur voor kennisgeving aangenomen. Het beheerprogramma 2016 – 2021 diende als belangrijke bouwsteen.

In het coalitieakkoord is een aantal strategische thema’s en accenten benoemd en is aangegeven dat hierop en op nog te ontwikkelen initiatieven – met een nadere uitwerking – wordt teruggekomen. In deze rapportage geven wij de stand van zaken weer.

Samenwerking waterketen

Op regionaal niveau wordt een tweetal projecten uitgewerkt; “Gegevensbeheer” en “Meten en Monitoren”. Met deze projecten wordt de kennis van de (gemeentelijke) objecten vergaard en vastgelegd en inzicht in het daadwerkelijk functioneren van het afvalwatersysteem verkregen. In de afgelopen periode is het project gegevensbeheer on hold gezet vanwege verschillende insteken bij de gemeenten. Hunze en Aa werkt er aan om bij “meten en monitoren” niet hetzelfde te laten gebeuren. De bestuurlijke vaststelling van beide projecten is door het grote aantal betrokken partijen dusdanig omvangrijk dat de daadwerkelijke start pas medio 2017 zal plaatsvinden.

Bekeken wordt hoe Hunze en Aa’s deel kan nemen aan het uitvoeringsprogramma. Centraal staan over zichtbare risico en een praktische aanpak. Wij geloven dat een goed monitoringssysteem de basis is voor een goede optimalisatie in de Waterketen.

Stedelijk waterbeheer

Onze opzet was om in 2016 bij één gemeente een stresstest uit te voeren, nadat we alle gemeenten uiterlijk in 2016 hadden bezocht. In 2016 zijn echter niet alle gemeenten bezocht. Dat zal begin 2017 zijn afgerond. Hierna zal in een plenaire bijeenkomst worden afgesproken met welke twee gemeenten we starten met de klimaatscan water. Daarna voeren wij de tests uit. Het uitvoeren van een stresstest is een omvangrijke operatie. De komende drie jaren wordt voor alle gemeenten een stresstest uitgevoerd.

Voor de Gemeente Vlagtwedde hebben wij eerst de baggerwerkzaamheden voorbereid en uitgevoerd en kunnen nu ook het reguliere onderhoud oppakken. In het stedelijk gebied van de gemeenten Oldambt, Hoogezand en Stadskanaal voeren wij nu het onderhoud zelf uit. Het peilbeheer hebben we hier ook overgenomen.

Naar aanleiding van de wateroverlast problemen in Zuid-Nederland en de nieuw op te starten (Landelijke) bestuurlijk themagroep Wateroverlast, zal in de komende periode worden onderzocht welke activiteiten hier uit voortvloeien voor ons waterschap.

Er is een eerste analyse opgesteld welke gevolgen de nieuwe inzichten op het gebied van wateroverlast hebben voor ons beheergebied. Op basis van deze analyse wordt in 2017 verder uitgewerkt welke acties nodig zijn.

Met de gemeenten Oldambt (Winschoten) en Assen (Bosbeek – Nijlandsloop) zijn recent afspraken gemaakt omtrent de aanpak van wateroverlast.

KRW versnellen

Monitoring van de realisatie van onze KRW doelen wordt geïntensiveerd. Dit betekent dat resultaten eerder bekend zijn. In 2018 komen we hiervoor met een tussenbalans.

Daarnaast is intussen voor het Zuidlaardermeer een bestuurlijke stuurgroep geformeerd. De voorbereiding voor het opstellen van het inrichtingsplan Zuidlaardermeer is in volle gang, zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau. In 2017 is een inrichtingsplan opgesteld.

Energie

Na de besluitvorming in het algemeen bestuur (AB 25 mei 2016) is gewerkt aan het opstellen van een energieprogramma. In dit programma wordt van grof naar fijn gewerkt aan de verschillende onderdelen van het programma. Hierbij is het percentage energie-efficiëntie dan wel energie-zelfvoorzienendheid de leidraad. Het energieprogramma is in december in het DB behandeld en is toegelicht in het AB van februari 2017.

In onze MJJ jaarlijks is vanaf 2017 € 1 miljoen opgenomen voor noodzakelijke investeringen. Medio 2017 is er inzicht hoe, binnen de gestelde randvoorwaarden, het met de realisatie van de doelen in de energiekadernota is gesteld.

Het EEP 2017 – 2020, dat een onderdeel van het energieprogramma is, is toegestuurd aan het RVO. Hiermee voldoen we aan de gemaakte afspraken.

Veenoxidatie

Er is gestart met het gebiedsproces voor Valthermond. Hiervoor wordt momenteel een uitvoeringsplan opgesteld.

Voor alle aandachtsgebieden brengen wij de actuele veendikte in kaart. Dat wil zeggen de dikte en ligging van het veen ten opzichte van de GLG (gemiddeld laagste grondwaterstand) en het maaiveld. De ervaringen die zijn opgedaan in de kartering in de pilotgebieden Valthermond en Hongerige Wolf en de geactualiseerde bodemkaart analyseren we om op basis daarvan te komen met een voorstel.

In 2016 is overleg gevoerd met de provincies Groningen en Drenthe over de gezamenlijk verantwoordelijkheid voor het in kaart brengen van de Veendiktes. De benodigde financiën zijn vrijgegeven via de begroting 2017 en de opdracht wordt in het eerste kwartaal 2017 verstrekt.

De kennis die is opgedaan in de pilotgebieden zal gedeeld worden met de provincies en met stakeholders. Met de provincies zal onderzocht worden welke ruimtelijke voorwaarden vastgelegd moeten worden en waar het watersysteem meer leidend moet zijn bij het toekennen van de functie om veenoxidatie te voorkomen.

We hebben een pilot met regelbare drainage uitgevoerd in het beekdal van het Achterste Diep in de bovenloop van de Hunze. De proef is uitgevoerd op een akker met een veenbodem. Het doel van de pilot was: Onderzoeken of regelbare drainage een effectieve maatregel is om veenoxidatie te vertragen en uitspoeling van nutriënten te verminderen. De verwachte positieve effecten zijn tijdens de pilot niet gerealiseerd. Regelbare drainage is bij akkerbouw op veen geen oplossing voor het tegengaan van veenoxidatie. De resultaten van de pilot worden meegenomen in het gebiedsproces veenoxidatie Valthermond.

Dierenwelzijn

Nadat de concept beleidsvisie met het algemeen bestuur is besproken werd een bijeenkomst met externe partijen gehouden. De resultaten hiervan zijn verwerkt, waarna de beleidsvisie definitief is gemaakt. De beleidsvisie dierenwelzijn is in december 2016 in de vergadering van het algemeen bestuur besproken. Naar aanleiding van de ingebrachte punten worden een aantal zaken verder verhelderd. De definitieve beleidsvisie wordt intern en extern verspreid en de toegezegde acties worden opgepakt.

In 2017 starten we met een visie op de gravers in ons gebied.

Zwerfvuil

We verwijderen jaarlijks zwerf- en drijfvuil bij onze sluisen en rondom onze watergangen.

Overleg over het verwijderen van zwerf- en drijfvuil in de kanalen in Westerwolde met enkele gemeenten en een recreatieondernemer heeft niet tot resultaat geleid. Gemeenten hebben aangegeven hun budgetten op een andere manier te besteden. De consequentie hiervan is dat wij alleen zwerfvuil bij onze kunstwerken opruimen.

Monitoring van de aanwezigheid van het zwerfvuil in deze kanalen geeft aan dat het zwerfvuil in deze kanalen beperkt aanwezig is, rondom dorpen is meer vuil aanwezig.

We blijven het zwerfvuil in en rondom onze watergangen, sluizen en andere objecten verwijderen met de huidige werkwijze. Gemeenten hebben aangegeven verantwoordelijk te zijn voor de verwijdering in bebouwde omgevingen.

Communicatie

Op alle vier communicatie-onderdelen zijn acties gepleegd zoals bijvoorbeeld bij thema's als gewasbescherming en dierenwelzijn. Daarnaast is bij diverse projecten via diverse media gecommuniceerd. Qua educatie bereikten we dit jaar bijna 3.000 basisschoolkinderen. Daarnaast was er nog het jaarlijkse Jeugdwatercongres dat samen met IVN, beide provincies en andere waterschappen werd georganiseerd.

Belangrijk issue is verder de uitwerking van het stakeholdersonderzoek. Dit is in december 2016 afgerond en zal een vervolg gaan krijgen. Het stakeholdersonderzoek is uitgevoerd door een extern bureau. Doelgroepen waren: MKB, maatschappelijke organisaties (w.o. visserij, landbouw, dierenwelzijn) en lokale bestuurder. Het inzicht dient verder ter positie- accentbepaling voor wat betreft de communicatie.

Door verandering in de personele samenstelling van het Unie programma "Heb lef" volgen wij voornemens en uitkomsten van dit project.

Zuiveringsstrategie

De herijking zuiveringsstrategie is eind 2016 afgerond door de vergaarde informatie van de consultatieronde van 25 oktober te verwerken. In de AB vergadering van 8 februari 2017 is de nieuwe zuiveringsstrategie besproken. Daarna maken we een plan van aanpak waarin de te nemen maatregelen in tijd en geld zijn uitgewerkt.

De 'Zuiveringsstrategie 2030', geschreven in 2010, is tegen het licht van de huidige situatie herijkt en op hoofdlijnen uitgewerkt naar een strategie voor de komende vier jaar. De strategie beschrijft de balans tussen de doelmatigheid en de duurzaamheid uit het coalitieakkoord. Het is een continuering van de huidige werkwijze met een duidelijke focus op het winnen van energie, de fosfaatproblematiek en medicijnresten. Opmerkingen gemaakt door het algemeen bestuur tijdens een presentatie op 16 september 2016 en door externe partijen tijdens een consultatieronde op 25 oktober 2016, zijn grotendeels in het document verwerkt.

Slibstrategie

De rapportage van de slibstrategie is besproken in een gemeenschappelijke AB bijeenkomst met waterschap Noorderzijlvest. Kern van het voorstel is dat gekozen wordt voor:

- Gruisdosering, voor een betere ontwatering van het slib;
- Membraan filterpersen in plaats van de huidige kamerfilterpersen;
- Ultra Lage Temperatuur Drogging (ULTD) van het slib, bij 40 graden Celsius.

Voor de gruisdosering en de membraan filterpersen zijn de kredieten voor uitvoering vrijgegeven door waterschap Noorderzijlvest als uitvoerder van dit onderdeel van de GR met Noorderzijlvest. De verwachting is dat respectievelijk eind 2017 en tweede helft 2018 de installaties operationeel zijn.

Voor de ULTD wordt de uitwerking eerst afgestemd met NZV. Na de afstemming wordt het besluitvormingstraject in gang gezet.

Het slibeindverwerkingscontract loopt eind 2017 af. Het huidige contract met Swiss Combi is opgezegd. Juridisch was het niet mogelijk om dit te verlengen. Vervolgens is in het vierde kwartaal van 2016 een marktconsultatie gehouden om met een concessieverlening een partij te selecteren om samen een aantrekkelijke optie uit te werken.

Kern van de aanpak is:

Voor de terugwinning van fosfaat uit slib zijn op dit moment geen operationele installaties beschikbaar. Op dit moment wordt gewerkt, in Duinkerken, aan een uitlooginstallatie voor terugwinning van fosfaat uit onder andere de as van SNB/HVC. Deze fabriek gaat waarschijnlijk in 2018 in bedrijf.

In december 2016 zijn de voorbereidingen gestart voor een "klassieke aanbesteding". Dit is nodig omdat eind 2017 het contract afloopt. Uit de marktconsultatie ontstaat een krap beeld van de markt met weinig aanbiedende partijen. Bij de aanbesteding zal blijken of de besparing die vanaf 2018 is opgenomen in de MJR realiseerbaar zijn.

Duurzaamheid

In uw vergadering van 25 mei 2016 heeft u kennis genomen van het duurzaamheidsverslag 2015. Daarbij hebben wij aangegeven het duurzaamheidsbeleid dit jaar te herijken. Voor een aantal onderdelen van ons duurzaamheidsbeleid, zoals de kadernota energie en de slibstrategie, zijn we al ver gevorderd. Zie de betreffende toelichtingen in deze paragraaf.

Het duurzaamheidsverslag 2016 zal dit jaar niet als afzonderlijk verslag gepresenteerd worden. In de AB vergadering van juni bespreekt u het voorstel tot herijking van het duurzaamheidsbeleid. Een jaarverslag 2016 is daar onderdeel van.

Waterkwaliteit

In het AB van 6 juli 2016 is de jaarrapportage waterkwaliteit van 2015 besproken. De ontwikkeling van nutriënten en de toestand van de gewasbeschermingsmiddelen was dermate zorgelijk dat in het AB om extra aandacht voor deze problematiek is gevraagd. Op 16 september is in de Groninger Kroon een presentatie gegeven, waarin is getoond welke analyses in de afgelopen twee maanden zijn uitgevoerd om meer zicht te krijgen op deze problematiek.

Voor nutriënten is verduidelijkt dat er 3 belangrijke bronnen zijn voor de hogere nutriënten gehalten in 2014 en 2015, namelijk de inlaat, de mestproblematiek en de RWZI's. Tevens is getoond dat ieder waterlichaam zich op een unieke manier gedraagt. Er is toegezegd dat wij balansen gaan opstellen per waterlichaam zodat we per waterlichaam kunnen aangeven waar het probleem zich bevindt en welke acties we kunnen ondernemen. Ook gaan we de gegevens van 2016 erbij betrekken. Daarnaast is afgesproken dat we in RBO kader aandacht vragen voor afwenteling, aangezien wij last hebben van de oplading van het water met fosfaat door Friesland en NZV.

Voor gewasbeschermingsmiddelen is de conclusie getrokken dat we een toename van het aantal overschrijdingen zien en dat dat door meerdere stoffen veroorzaakt wordt. Er is getoond dat het hoogste aantal overschrijdingen in de glastuinbouw voorkomt, zodat die als eerste wordt aangepakt. Daar is al een lopend project voor. Daarnaast is de focus gelegd bij de KRW waterlichamen en bij de aanpak van de GBM's die onder de KRW prioritaire of specifiek verontreinigende stoffen vallen. We gaan samen met de handhavers, vergunningverleners, waterkwaliteitsadviseurs verder kijken naar de bronnen en de routes van deze stoffen in relatie tot de teelten zodat we daarna maatregelen kunnen opstellen.

De balansen voor een aantal watersystemen (niet alle) worden nu opgesteld. We hebben gekozen voor de watersystemen waar de grootste problemen zijn met nutriënten. Wellicht moet de rest ook, maar dat is afhankelijk van de uitkomsten van de eerste serie waterbalansen.

Afhankelijk van de uitkomsten resulteert dit in een concrete maatregel of een vervolgonderzoek. De uitkomsten worden voor de zomer 2017 aan het Algemeen Bestuur voorgelegd.

Voor de zomer van 2017 komen we met een 10 puntenplan voor de aanpak van deze problematiek.

Hoofdstuk 2. Verslag ter verantwoording van het financieel beheer

In het verslag ter verantwoording van het financieel beheer wordt ingegaan op de volgende punten:

- a. Rekeningresultaat
- b. Analyse van de belangrijke afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage

a. Rekeningresultaat

De jaarrekening 2016 geeft een voordelig resultaat van € 2.463.000. Dit betekent dat de baten over 2016 € 2.463.000 hoger zijn dan de lasten.

De primitieve begroting sluit met een onttrekking aan de algemene reserves van € 1.008.000. Bij de primitieve begroting was de raming van de lasten € 1.008.000 hoger dan de raming van de baten.

Het verschil is de geraamde inzet van de algemene reserves.

Het voordeel ten opzichte van de primitieve begroting bedraagt in hoofdlijnen:

* lagere kapitaallasten	563.000
* post onvoorzien	213.000
* lagere personeelslasten	953.000
* hogere kosten lease	-230.000
* lagere kosten huur, verzekeringen en belastingen	112.000
* lagere energiekosten	479.000
* lagere kosten diensten door derden en bijdragen derden	1.157.000
* voorziening dubieuze belastingdebiteuren	209.000
* voorziening voormalig bestuur en personeel	-892.000
* hogere financiële baten	162.000
* hogere subsidies en bijdragen van derden	772.000
* hogere opbrengsten uit eigendommen	134.000
* hogere opbrengsten werken en diensten voor derden	155.000
* hogere opbrengsten waterschapsbelastingen	196.000
* lagere onttrekking algemene reserve	-1.200.000
* stelpost besparing (ingevuld bij voorjaarsrapportage 2016)	-330.000
* diversen; per saldo	10.000
	2.463.000

Bij de voor- en najaarsrapportage zijn de bovengenoemde afwijkingen ten opzichte van de primitieve begroting al deels bijgesteld.

In onderdeel b van dit hoofdstuk wordt uitvoerig ingegaan op het verklaren van het saldo van deze jaarrekening. Al bij de voor- en najaarsrapportage gewijzigde budgetten worden niet opnieuw verklaard.

Het resultaat 2016 wordt voor € 139.000 positief beïnvloed door mee- en tegenvallers uit voorgaande dienstjaren. Het betreft:

- belastingopbrengsten	-97.000
- kosten wateraanvoer	38.000
- bijdrage VKA	39.000
- energie	26.000
- bijdrage Nedmag	60.000
- bijdrage bodemdalingscommissie	73.000

139.000

Voor het dienstjaar 2016 betekent dit dat het "bedrijfsresultaat" 2016 € 2.324.000 positief bedraagt.

Het voordelig resultaat is (in afwachting van een besluit omtrent de bestemming) afzonderlijk op de balans verantwoord.

Bij de voorjaarsrapportage werd uitgegaan van een verwacht voordelig resultaat van € 780.000.

Bij de najaarsrapportage werd het verwacht resultaat voordelig bijgesteld met € 1.063.000 en is de onttrekking aan de algemene reserve voor de taak watersysteembeheer ad € 1.200.000 afgeraamd omdat deze onttrekking, gezien de uitkomst, niet meer nodig is. Bij de najaarsrapportage werd voor de jaarrekening een voordelig resultaat verwacht van € 643.000.

Het werkelijk resultaat over 2016 bedraagt € 2.463.000 voordelig. Dit is € 1.820.000 voordeliger dan verwacht bij de najaarsrapportage. Dit is 2% van het begrotingstotaal.

Het resultaat is als volgt opgebouwd:

Resultaat voor bestemming	864.000
- bijdrage uit bestemmingsreserves	1.791.000
- dotatie algemene reserves	-192.000
Resultaat nog te bestemmen	<u>2.463.000</u>
Verwacht voordelig resultaat bij de najaarsrapportage	643.000
Voordeliger resultaat dan verwacht bij de najaarsrapportage (2%)	<u><u>1.820.000</u></u>

Het voordeliger resultaat, ten opzichte van de najaarsrapportageresultaat, betreft met name afwijkingen ten opzichte van het budget, die bij het samenstellen van de najaarsrapportage nog niet bekend of nog niet in te schatten waren.

Toelichting op het resultaat

Resultaat voor bestemming

Dit is het saldo van de lasten en baten exclusief de onttrekkingen aan de reserves, het exploitatiesaldo.

Bijdrage uit bestemmingsreserves

Dit betreft een onttrekking uit de bestemmingsreserve overdracht bruggen van € 625.000 en een onttrekking van € 1.166.000 ter dekking van de extra exploitatielasten wegens het niet meer activeren van eigen uren en bouwrente ingaande 2015.

Bijdrage uit algemene reserves

Dit betreft de bij de begroting geraamde toevoeging aan de algemene reserve zuiveringsbeheer ter aanvulling tot het minimumniveau. De bij de begroting geraamde aanwending van de algemene reserve watersysteembeheer van € 1.200.000 is bij de najaarsrapportage afgeraamd omdat de aanwending, gezien de uitkomst, niet meer nodig is.

Resultaat nog te bestemmen

Dit is het resultaat inclusief de onttrekkingen aan de reserves.

Bestemming van het resultaat

Het algemeen bestuur geeft een bestemming aan het rekeningresultaat. Voorgesteld wordt het resultaat als volgt te bestemmen:

- bestemmingsreserve HWBP	201.000
- algemene reserve watersysteembeheer; toevoeging van het voordeel	1.216.000
- algemene reserve zuiveringsbeheer; toevoeging van het voordeel	1.046.000
	<u><u>2.463.000</u></u>

Bestemmingsreserve HWBP

In de voorjaarsrapportage 2016 is besloten het jaarlijks verschil tussen de in de begroting opgenomen HWBP bijdrage en de werkelijke HWBP bijdrage te reserveren. Deze bestemmingsreserve willen we gebruiken om in de toekomst (na 2020) ons eigen aandeel in de kosten van nHWBP-projecten te financieren. De feitelijke storting in een bestemmingsreserve moet, volgens de regelgeving, bij de resultaatbestemming bij de jaarrekening.

Structurele effecten

Bij de analyse van de jaarrekening is ook gekeken naar structurele effecten van deze jaarrekening. Het gaat er daarbij om te bepalen of de geraamde budgetten voor 2017 en verder toereikend zijn. Een aantal zaken is nog in onderzoek. De structurele effecten zullen in de voorjaarsrapportage 2017 en meerjarenraming 2018 t/m 2021 worden opgenomen. Dit kunnen zowel positieve als negatieve bijstellingen zijn.

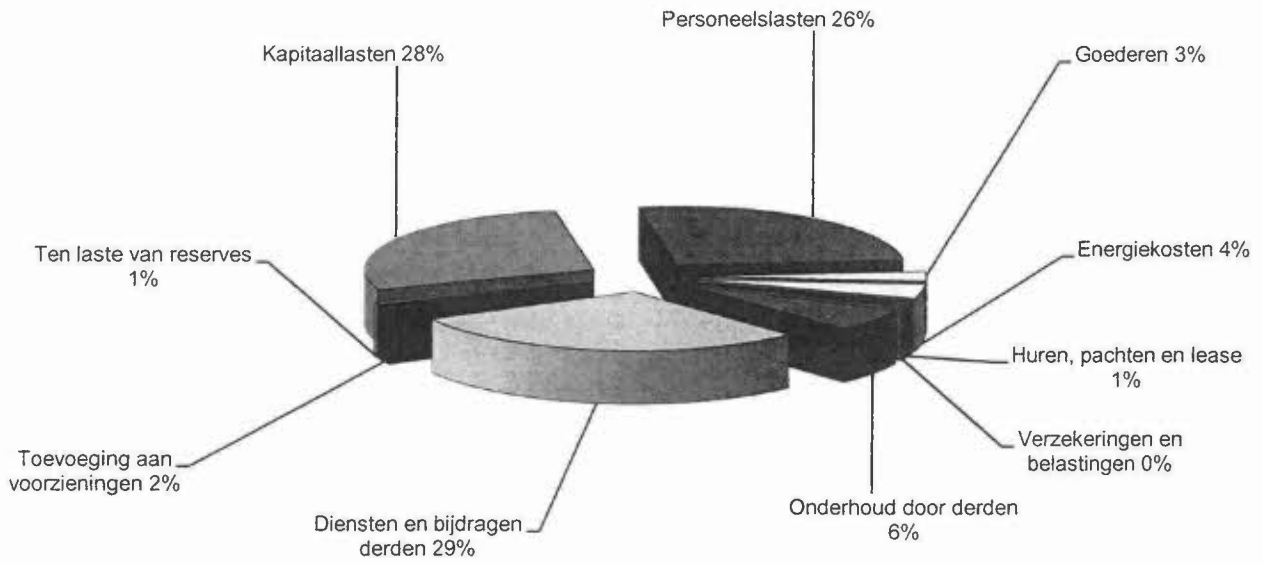
b. Analyse van de belangrijke afwijkingen tussen de jaarrekening 2016 en de begroting 2016 incl. wijzigingen

Het voordelig exploitatieresultaat van € 2.463.000 is als volgt te specificeren naar kosten- en opbrengstsoorten (bedragen x € 1.000,-)

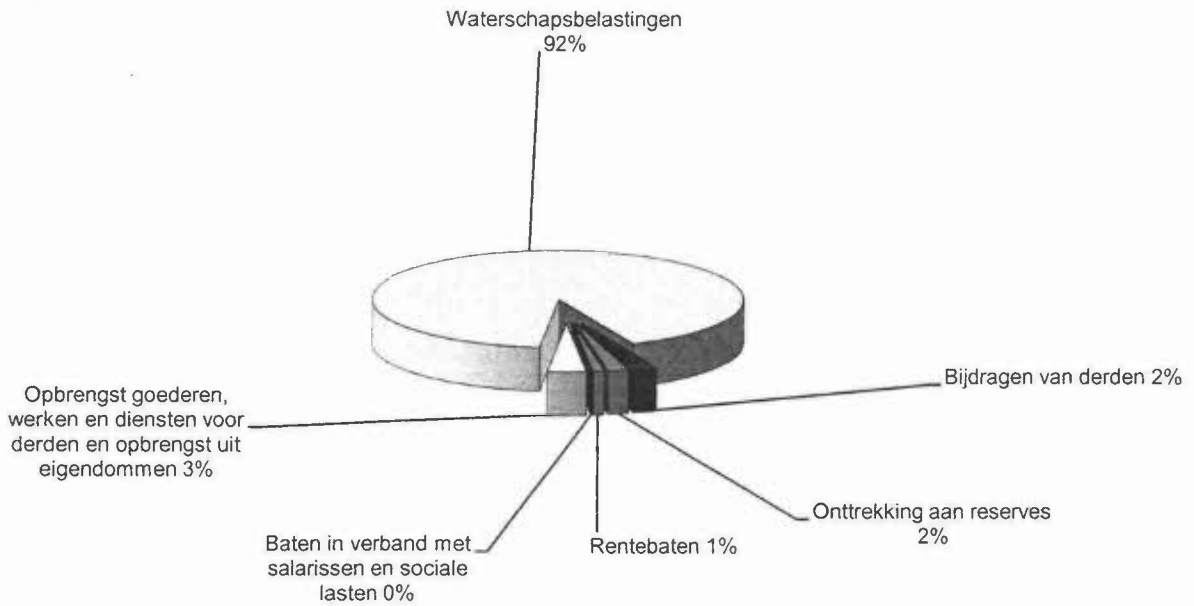
- = nadeel t.o.v. de begroting:

	Rekening 2016	Begroting (incl. wijz.)	Verschil
<u>LASTEN</u>			
1. Kapitaallasten	24.304	24.359	55
2. Personeelslasten	22.861	23.099	238
3. Goederen	2.301	2.526	225
4. Energiekosten	3.408	3.718	310
5. Huren, pachten en lease	1.261	1.218	-43
6. Verzekeringen en belastingen	281	326	45
7. Onderhoud door derden	5.490	5.315	-175
8. Diensten en bijdragen aan derden	25.375	26.209	834
9. Onvoorzien		103	103
10. Toevoeging aan voorzieningen	1.453	770	-683
11. Ten laste van reserves	625		-625
Totaal lasten	87.359	87.643	284
<u>BATEN</u>			
12. Rentebaten	868	844	24
13. Baten in verband met salarissen en sociale lasten	30	51	-21
14. Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden en opbrengst uit eigendommen	3.045	2.932	113
15. Waterschapsbelastingen	82.396	82.102	294
16. Bijdragen van derden	1.884	1.383	501
17. Onttrekkingen aan reserves	1.599	974	625
Totaal baten	89.822	88.286	1.536
Resultaat	2.463	643	1.820

Lasten 2016

Baten 2016

Algemeen

Op basis van het hiervoor getoonde overzicht kunnen de volgende analyses per kostensoort worden gegeven. In de kolom "begroting 2016" staan de begrotingscijfers inclusief de wijzigingen bij de voor- en najaarsrapportage 2016.

1. Kapitaallasten (V € 55.000)
13. Rentebaten (V € 24.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- rente	7.128.000	7.122.000	-6.000
- afschrijvingen	17.176.000	17.237.000	61.000
	24.304.000	24.359.000	55.000
- rentebaten	868.000	844.000	24.000
	23.436.000	23.515.000	79.000

Het voordelig verschil van € 79.000 bestaat uit:

A. Lagere rentelasten; per saldo	18.000
B. Lagere afschrijvingslasten	61.000
Totaal	<u>79.000</u>

A. Rentelasten

De rentelasten over 2016 wijken gering (0,3%) af van de raming bij de najaarsrapportage. In 2016 is één nieuwe lening opgenomen van € 25 miljoen met een looptijd van 25 jaar tegen 1,2% rente. Daarnaast is een deel van de financieringsbehoefte gedekt met kort geld waarvan de rente lager is.

B. Afschrijvingslasten

De afschrijvingslasten wijken 0,4% af van de raming bij de begroting. Tussen de geraamde en de werkelijke afschrijvingen ontstaan verschillen als gevolg van de planningsbijstellingen in de loop van het jaar.

2. Personeelslasten (V € 238.000)
14. Personeelsbaten (N € 21.000)

De personeelslasten zijn als volgt samengesteld:

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- salarissen en sociale lasten	21.642.000	21.855.000	213.000
- personeel van derden	216.000	216.000	
- overige personeelslasten	1.003.000	1.028.000	25.000
	22.861.000	23.099.000	238.000
- af: personeelsbaten	30.000	51.000	-21.000
	22.831.000	23.048.000	217.000

Salarissen en sociale lasten

Het voordeel op de salarissen en sociale lasten bedraagt € 213.000. Bij de voor- en najaarsrapportage is het budget met € 954.000 verlaagd met name als gevolg van vacatureruimte. Omdat in 2016 de nieuwe strategische personeelsplanning werd opgemaakt (eind 2016 gereed) is er pas op de plaats gemaakt met de invulling van vacatures. Een deel van de vacatures is tijdelijk ingevuld en hiervoor is € 200.000 extra geraamd bij de najaarsrapportage. Daarnaast is het budget personeel derden volledig ingezet.

De gemiddelde vacatureruimte 2016 bedraagt 12,5 fte.

Het resterend voordeel bij de jaarrekening van € 213.000 is 1% van de personeelsbegroting en betreft diverse kleinere afwijkingen.

Overige personeelslasten

Het voordeel bedraagt € 25.000 en betreft diverse kleinere afwijkingen.

3. Goederen (V € 225.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- goederen	2.301.000	2.526.000	225.000

Het voordeel bedraagt € 225.000. Tussen de post onderhoud derden en goederen bestaat een relatie doordat het onderhoud deels door eigen personeel wordt uitgevoerd en deels wordt uitbesteed. Bij uitbesteding worden de totale kosten verantwoord op onderhoud derden, inclusief de door de derde gebruikte materialen. Het voordeel ad € 225.000 wordt in de analyse van de post onderhoud door derden meegenomen (zie post 7).

4. Energiekosten (V € 310.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- energie	3.408.000	3.718.000	310.000

Het voordeel betreft:

- elektriciteit en gas 2016	206.000
- elektriciteit en gas afrekening voorgaande jaren	26.000
- dieselolie	78.000
	<hr/>
	310.000

Elektriciteit en gas 2016

Het budget is op basis van een gemiddeld verbruik van de afgelopen jaren. Omdat de regenval over de hele zomerperiode redelijk gelijkmatig was, is er minder water aangevoerd en afgevoerd en hierdoor behoefde er minder verpompt te worden.

De werkelijke kosten van het energieverbruik over 2016 zijn € 206.000 lager dan geraamd.

Elektriciteit en gas afrekening voorgaande jaren

De in de jaarrekening 2015 opgenomen raming voor de afrekening over 2015 voor het elektriciteit- en gasverbruik was € 26.000 lager dan de uiteindelijke werkelijke afrekening.

Dieselolie

De kosten van dieselolie zijn € 78.000 lager dan geraamd. Het voordeel is met name het gevolg van de lage brandstofprijzen in 2016.

5. Huren, pachten en lease (N € 43.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- huren, pachten en lease	1.261.000	1.218.000	-43.000

Het nadeel van € 43.000 betreft met name hogere leasekosten. Als onderhoudsvoertuigen (bussen en auto's) vervangen moeten worden gaan we over op lease. Hierdoor stijgen de leasekosten en dalen de kapitaal-lasten van het eigen wagenpark.

In 2016 zijn er een aantal nieuwe bedrijfswagens geleased waarbij de specifieke inrichting in één keer is afgerekend. Met deze kosten van € 34.000 was in de raming geen rekening gehouden.

6. Verzekeringen en belastingen (V € 45.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- verzekeringen en belastingen	281.000	326.000	45.000

Het voordeel ad € 45.000 zijn met name lagere verzekeringen en motorrijtuigenbelasting wegens het meer leasen van onze bedrijfswagens.

7. Onderhoud door derden (N € 175.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- onderhoud door derden	5.490.000	5.315.000	-175.000

- Het nadeel bedraagt	-175.000
- Voordeel op goederen (zie post 3 goederen)	225.000
- Doorberekend aan derden	24.000

Feitelijk voordeel 2016 74.000

Hieronder worden de afwijkingen gespecificeerd. De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn toegelicht.

Diverse afwijkingen:

- calamiteiten persleidingen; verschilt per jaar	29.000
- opruimacties materialen; verschilt per jaar	28.000
- chemicaliën rwzi's	22.000
- onderhoud kantoorgebouw	27.000
- diverse kleinere afwijkingen; per saldo	22.000

128.000

De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn:

- ICT; softwarepakketten	-148.000
- sanering dieseltanks	35.000
- tractiemiddelen	-52.000
- lagere kosten laboratorium	111.000

-54.000

Totaal voordeel

74.000

ICT; softwarepakketten

Het nadeel betreft met name extra kosten Oracle licenties in 2016. In 2016 is het lopende contract afgekocht voor € 128.000. Het nieuwe contract is per jaar ongeveer € 70.000 goedkoper waardoor deze binnen 2 jaar is terugverdiend.

Sanering dieseltanks

In de voorjaarsrapportage is een extra raming opgenomen van € 145.000 voor de sanering van de dieseltanks van de gemalen Duurswold, Woudbloem en Rozema. Deze dieseltanks voldeden niet meer aan de eisen. De uiteindelijke kosten waren € 110.000.

Tractiemiddelen

In 2016 zijn een aantal minder vaak voorkomende reparaties uitgevoerd zoals het vervangen van een versnellingsbak en het vervangen van giekdelen wegens scheurvorming. Daarnaast worden de maaimachines door het gewijzigde maaibeleid (verlagen van de maaifrequentie) extra belast, omdat de maaiers meer massa moeten verwerken. Hierdoor moesten aan diverse machines modificaties worden gedaan.

Lagere kosten laboratorium

Het voordeel bestaat voor € 25.000 aan lagere kosten chemicaliën. De besteding hiervan schommelt jaarlijks en is enerzijds afhankelijk van het aantal analyses en anderzijds van de aanwezige voorraden per 1 januari. Daarnaast zijn de kosten van onderhoud en materialen € 97.000 lager dan geraamd. Vanwege de geplande nieuwbouw wordt er minimaal onderhoud gepleegd.

8. Diensten en bijdragen derden (V € 834.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- overige diensten van derden	17.949.000	18.769.000	820.000
- bijdragen aan derden	7.426.000	7.440.000	14.000
	<u>25.375.000</u>	<u>26.209.000</u>	<u>834.000</u>

Overige diensten van derden

Het voordeel van € 820.000 bestaat uit diverse afwijkingen en is voor een groot deel ontstaan doordat terughoudend is omgegaan met het uitbesteden aan derden en, waar mogelijk, meer zelf is uitgevoerd. Hieronder worden de afwijkingen gespecificeerd. De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn toegelicht.

Diverse afwijkingen:

- lagere kosten laboratorium i.v.m. komende nieuwbouw	23.000
- opruimacties; verschilt per jaar	23.000
- zuiveringstechnische onderzoeken, minder onderzoeken	25.000
- adviezen derden voor projecten; minder adviezen gevraagd	33.000
- bijdrage water aan- en afvoer; afrekening 2015	38.000
- zuiveren over de grens Drents Overijsselse Delta; op basis van aantal ve's	34.000
- advertentiekosten, minder publicaties en scherpere inkoop	30.000
- lagere kosten telefonie	37.000
- onderzoeken integraal waterbeheer	39.000
- uitgaven niet geraamd welke volledig gedekt zijn door subsidies	-53.000
- diverse kleinere afwijkingen; per saldo	25.000

254.000

De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn:

- deelname Het Waterschapshuis (HWH)	-93.000
- woekerplanten	-85.000
- omgevingswet	60.000
- transport slib	130.000
- planologische onderzoeken	60.000
- KRW onderzoeken	225.000
- afrekening grensoverschrijdend afvalwater met NZV	269.000

566.000

Totaal voordeel

820.000

Deelname Het Waterschapshuis (HWH)

In 2016 is besloten weer toe te treden in de Gemeenschappelijke Regeling HWH ingaande 2017.

Bestuurlijk is toegezegd dat wij over 2016 mee betalen aan de instandhouding van HWH. De kosten hiervan bedragen € 106.000 en waren niet geraamd.

Woekerplanten

Het verwijderen van woekerplanten / exotische waterplanten uit ons watersysteem heeft geleid tot een overschrijding van € 85.000. Het warme en natte jaar 2016 was een recordjaar voor de woekerplanten. De jaarlijkse geleidelijke toename is een explosieve toename geworden. De eigen dienst heeft er twee keer zoveel uren aan besteed. Om het reguliere schoningswerk van watergangen in landelijk en stedelijk gebied niet in de problemen te laten komen, is ingehuurd. Met name in het zuidelijk gebied en in en rondom de stedelijke gebieden (met name Assen, Stadskanaal, Veendam) is sprake van een terugkerende plaag met o.a. de Grote Waternavel, Waterteunisbloem en Watercrassula. We zijn gestart met het analyseren van onze bestrijdingsstrategie. In 2017 ronden we dit af en wordt een plan van aanpak opgesteld om het probleem beheersbaar te houden.

Omgevingswet

De nieuwe omgevingswet wordt in 2019 ingevoerd. Tot die tijd moet er veel werk worden verzet. Jaarlijks wordt hier € 100.000 voor geraamd. In 2016 is hiervan € 40.000 besteed.

Transport slib

Door de verdere optimalisatie van onze zuiveringen wordt minder slib geproduceerd. De raming is bij de voorjaarsrapportage met € 50.000 verlaagd en in de begroting 2017 met € 100.000.

De structurele besparing van rond € 100.000 is reeds in 2016 gehaald. Daarnaast zijn er in 2016 incidenteel minder transportbewegingen geweest door het tijdelijk buitengebruik stellen van de gistingstank rwzi Scheemda in verband met het uitvoeren van het project biogasveiligheid. Het voordeel hiervan bedraagt € 30.000. Het uit bedrijf stellen van de gistingstank leidt tot extra kosten voor inkoop van energie en extra slib (eind) verwerkingskosten van in totaal € 110.000.

Planologische onderzoeken

Er zijn minder planologische onderzoeken uitgevoerd (voordeel € 35.000). Daarnaast is de uitvoering van twee onderzoeken (Beekdalen Drentsche Aa en Vervanging Zeesluis Delfzijl) vertraagd (voordeel € 25.000).

KRW onderzoeken

In de begroting zijn budgetten opgenomen voor diverse KRW onderzoeken die voortvloeien uit het Beheerplan. Een aantal van deze onderzoeken, met een totaalbedrag van € 200.000, zijn vertraagd en worden in 2017 uitgevoerd.

Het betreft de volgende onderzoeken:

- droogtebestrijding	20.000
- fosfaat	25.000
- monitoring KRW maatregelen	35.000
- Zuidlaardermeer	100.000
- Hondshalstermeer	20.000
	<hr/>
	200.000
	<hr/>

Voorgesteld wordt het restantbudget van € 200.000 over te hevelen naar 2017. Dit bedrag wordt dan opgenomen in de voorjaarsrapportage 2017.

Afrekening grensoverschrijdend afvalwater met NZV

In de gemeenschappelijke regeling met Noorderzijvest inzake het grensoverschrijdend afvalwater (GOAW) is een zogenaamde hardheidsclausule opgenomen. Dit houdt in dat onvoorziene extra kosten of baten die niet onder het regulier beheer vallen, in overleg, worden verrekend.

In 2016 is op de rwzi Garmerwolde een pilot uitgevoerd met een alternatieve koolstofbron waardoor de kosten van chemicaliën aanzienlijk zijn gedaald. Dit voordeel wordt op basis van de hardheidsclausule onderling verrekend. Ons aandeel hierin bedraagt € 269.000.

Bijdragen aan derden

Het voordeel ten opzichte van de raming bedraagt € 14.000.

- bijdrage Hefpunt	-98.000
- aanloopkosten NBK	120.000
- Diversen	-8.000
	<hr/>
	14.000
	<hr/>

Bijdrage Hefpunt

De bijdrage aan Hefpunt is in 2016 € 98.000 hoger dan geraamd. De hogere exploitatiekosten van Hefpunt betreffen onder meer extra kosten voorbereiding NBK, een lagere opbrengst vervolgingskosten omdat de inning vlotter verloopt door het economisch herstel, en extra kosten externe inzet voor de uitvoering van de kwijtschelding. In de jaarrekening van Hefpunt worden de afwijkingen uitgebreid toegelicht.

Aanloopkosten Noordelijk Belastingkantoor (NBK)

Voor onze bijdrage in de aanloopkosten van het NBK is bij de najaarsrapportage een bedrag geraamd van € 150.000. Hiervan is in 2016 € 30.000 besteed. Aangezien de resterende kosten in 2017 zullen worden gemaakt, wordt voorgesteld het restantbudget van € 120.000 over te hevelen naar 2017.

Dit bedrag wordt dan opgenomen in de voorjaarsrapportage 2017.

9. Onvoorzien (V € 103.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- onvoorzien		103.000	103.000

In de begroting is € 213.000 opgenomen voor onvoorzien. Bij de voorjaarsrapportage is de post onvoorzien verlaagd met € 100.000 als onderdeel van de besparingsopgave.

In 2016 is één keer een beroep gedaan op de post onvoorzien. Dit betreft een bijdrage aan de ecobrug Zeegserloopje van € 10.000.

10. Toevoeging aan voorzieningen (N € 683.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- voorziening voormalig bestuur en personeel	892.000		-892.000
- voorziening dubieuze belastingdebiteuren	561.000	770.000	209.000
	1.453.000	770.000	-683.000

Toevoeging voorziening voormalig bestuur en personeel

Conform de regelgeving zijn de toekomstige lasten van voormalig bestuur en personeel opgenomen in een voorziening. De jaarlijkse kosten worden rechtstreeks ten laste van deze voorziening gebracht.

Jaarlijks wordt de benodigde hoogte van deze voorziening herberekend. Een eventueel tekort of overschot wordt ten laste of ten gunste van de exploitatie gebracht.

Toevoeging voorziening dubieuze belastingdebiteuren

Jaarlijks wordt bij de jaarrekening een inschatting gemaakt van de invorderbaarheid van de belastingdebiteuren. De raming is gebaseerd op de niet invorderbare bedragen van afgelopen jaren. Door het economisch herstel neemt de invorderbaarheid toe en hoeft minder gebruik te worden gemaakt van de voorziening.

11. Ten laste van reserves (N € 625.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- ten laste van reserves	625.000		-625.000

Bij de jaarrekening 2015 is bij de bestemming van het resultaat een bestemmingsreserve gevormd van € 975.000 voor de overdracht van drie bruggen aan gemeenten. Dit betreft brug Tjuchem € 475.000, brug Glimmen € 150.000 en brug Steendam € 350.000. In 2016 zijn de bruggen Tjuchem en Glimmen overgedragen. De kosten van in totaal € 625.000 zijn ten laste gebracht van de gevormde bestemmingsreserve. Deze onttrekking is verantwoord onder de baten punt 17 "onttrekkingen aan reserves".

12. Rentebaten (V € 24.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- rentebaten	868.000	844.000	24.000

De rentebaten zijn in samenhang met de rentelasten geanalyseerd (zie punt 1 ad A).

13. Baten in verband met salarissen en sociale lasten (N € 21.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- baten i.v.m. salarissen en sociale lasten	30.000	51.000	-21.000

De baten i.v.m. salarissen en sociale lasten zijn in samenhang met de personeelslasten geanalyseerd (zie punt 2).

14. Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden en opbrengst uit eigendommen (V € 113.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden en opbrengst uit eigendommen	3.045.000	2.932.000	113.000

Het voordeel ad € 113.000 betreft:

- diensten voor derden	48.000
- Brzo inspecties bij andere waterschappen	16.000
- bemonstering en analyse derden	-26.000
- detachering omgevingsdienst	22.000
- verkoop percelen grond	48.000
- overig; per saldo	5.000
	113.000

Diensten voor derden

Betreft de ontvangen vergoedingen van diverse bij derden in rekening gebrachte werkzaamheden. Het betreft onder meer het door het waterschap uitgevoerd onderhoud aan de rioolgemalen en tractiemiddelen van de gemeente Vlagtwedde.

De raming van de opbrengst was € 99.000 tegen een werkelijke opbrengst van € 147.000.

Brzo inspecties bij andere waterschappen

In het kader van het Besluit risico's zware ongevallen (Brzo) voert ons waterschap ingaande 2016 Brzo-inspecties uit bij een aantal collega waterschappen. De opbrengst bedraagt € 16.000 en was niet geraamd.

Bemonstering en analyse derden

In 2016 zijn er minder analyses uitgevoerd voor derden.

Detachering Omgevingsdienst

Een tweetal medewerkers is voor een aantal uren gedetacheerd bij de Omgevingsdienst voor het toezicht op de indirecte lozingen. Bij de voorjaarsrapportage was hiervoor € 60.000 geraamd. De werkelijke opbrengst is € 22.000 hoger.

Verkoop percelen grond

Jaarlijks worden er perceeltjes grond of eigendommen van het waterschap verkocht. In de begroting is hiervoor een opbrengst geraamd van € 88.000. De werkelijke opbrengst over 2016 bedraagt € 136.000.

15. Waterschapsbelastingen (V € 294.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- gebouwd	21.057.000	20.807.000	250.000
- ongebouwd	8.429.000	8.430.000	-1.000
- natuur	99.000	108.000	-9.000
- ingezetenen	12.471.000	12.407.000	64.000
- verontreinigingsheffing	348.000	352.000	-4.000
- zuiveringsheffing	42.209.000	42.343.000	-134.000
- kwijtschelding	-2.217.000	-2.345.000	128.000
	<u>82.396.000</u>	<u>82.102.000</u>	<u>294.000</u>

opbrengst verdeeld naar taken:

	werkelijk	begroot	verschil
- watersysteembeheer	42.404.000	42.104.000	300.000
af: kwijtschelding watersysteembeheer	-695.000	-727.000	32.000
- zuiveringsbeheer	42.209.000	42.343.000	-134.000
af: kwijtschelding zuiveringsheffing	-1.522.000	-1.618.000	96.000
	<u>82.396.000</u>	<u>82.102.000</u>	<u>294.000</u>

afwijking t.o.v. de begroting verdeeld naar 2016 en voorgaande jaren:

	2016	2015 en voor- gaande jaren	totaal
- hogere opbrengst gebouwd	151.000	99.000	250.000
- lagere opbrengst ongebouwd	105.000	-106.000	-1.000
- lagere opbrengst natuur	-9.000		-9.000
- hogere opbrengst ingezetenen	51.000	13.000	64.000
- lagere opbrengst verontreinigingsheffing	7.000	-11.000	-4.000
- lagere opbrengst zuiveringsheffing	-42.000	-92.000	-134.000
- lagere kwijtschelding watersysteembeheer	32.000		32.000
- lagere kwijtschelding zuiveringsheffing	96.000		96.000
	<u>391.000</u>	<u>-97.000</u>	<u>294.000</u>

Hogere opbrengst gebouwd (V € 250.000)

De werkelijke opbrengst is € 250.000 (1,2%) hoger dan geraamd. Dit betreft een hogere opbrengst over voorgaande jaren van € 99.000 en een hogere opbrengst 2016 van € 151.000. De afwijkingen worden veroorzaakt door de afwijking in de WOZ-waarden waarmee wordt gerekend. De WOZ-waarden worden aangeleverd door de Waarderingskamer en deze heeft de WOZ-waarden te voorzichtig (te laag) ingeschat.

Lagere opbrengst ongebouwd (N € 1.000)

De werkelijke opbrengst is € 1.000 lager dan geraamd. Dit betreft een lagere opbrengst over voorgaande jaren van € 106.000 en een hogere opbrengst 2016 van € 105.000. De lagere opbrengst voorgaande jaren is het gevolg van een uitspraak op een bezwaar waardoor een verschuiving heeft plaatsgevonden tussen de categorieën wegen en binnendijks.

De hogere opbrengst 2016 betreft een bij de najaarsrapportage te hoog ingeschatte verschuiving tussen de categorieën wegen en binnendijks.

Lagere opbrengst natuur (N € 9.000)

De opbrengst is € 9.000 (8%) lager dan geraamd.

Hogere opbrengst ingezetenen (V € 64.000)

De werkelijke opbrengst is € 64.000 (0,5%) hoger dan verwacht. Dit betreft een hogere opbrengst over voorgaande jaren van € 13.000 en een hogere opbrengst 2016 van € 51.000. Bij de najaarsrapportage is de opbrengst met € 24.000 naar beneden bijgesteld. Dit is foutief ingeschat.

Lagere opbrengst verontreinigingsheffing; directe lozers (N € 4.000)

Het nadeel ad € 4.000 (1,1%) betreft een lagere opbrengst over voorgaande jaren van € 11.000 en een hogere opbrengst over 2016 van € 7.000.

Lagere opbrengst zuiveringsheffing (N € 134.000)

De werkelijke opbrengst is € 134.000 (0,3%) lager dan verwacht. Dit betreft een lagere opbrengst over voorgaande jaren van € 92.000 en een lagere opbrengst 2016 van € 42.000. De bij de jaarrekening 2015 geschatte nog op te leggen aanslagen zijn te hoog gebleken.

Lagere kwijtschelding watersysteembeheer (V € 32.000)

Lagere kwijtschelding zuiveringsheffing (V € 96.000)

De afgelopen jaren was er een toename van het aantal kwijtscheldingen als gevolg van de economische crisis. Dit jaar zien we een afname, het effect van het economisch herstel.

16. Bijdragen van derden (V € 501.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- bijdragen van derden	1.884.000	1.383.000	501.000
	1.884.000	1.383.000	501.000

Het voordeel van € 501.000 betreft:

- subsidies	107.000
- bodemdalingscommissie	116.000
- bijdrage VKA	49.000
- bijdrage bodemdaling Nedmag	60.000
- urenvergoeding POV Waddenzee	170.000
- overig; per saldo diverse kleinere afwijkingen	-1.000
	<u>501.000</u>

Subsidies

Voor het bijdragen in diverse subsidieprojecten is in 2016 € 187.000 aan subsidies verantwoord. De raming was € 80.000.

Dit betreft alleen de subsidies op de exploitatieprojecten. Daarnaast is voor € 4,8 miljoen subsidies en bijdragen verantwoord op onze investeringsprojecten. Deze subsidies en bijdragen worden verantwoord binnen het krediet van het desbetreffende project.

Bodemdalingscommissie

Het voordeel bedraagt € 116.000. Hiervan bedraagt € 73.000 een afrekening over voorgaande jaren.

Bijdrage VKA

De bijdrage van de op de VKA aangesloten bedrijven is € 49.000 hoger dan geraamd. Hiervan bedraagt € 39.000 voorgaande jaren.

Bijdrage bodemdaling Nedmag

In 2016 zijn de uren door ons besteed, als gevolg van de bodemdaling door zoutwinning, over de jaren 2009 t/m 2015 met Nedmag verrekend.

Urenvergoeding POV Waddenzee

In het kader van het Hoogwater Beschermingsprogramma (HWBP) neemt ons waterschap samen met Noorderzijlvest en Wetterskip Friesland deel aan het Project Overstijgende Verkenning Waddenzee (POV). De uren door de medewerkers hieraan besteed worden volledig vergoed vanuit het HWBP. In de voorjaarsrapportage is hiervoor een bedrag geraamd van € 100.000. De werkelijke opbrengst is € 270.000 hoger.

17 Onttrekkingen aan reserves (V € 625.000)

	Rekening 2016	Begroting 2016	Vershil
- algemene reserves	- 192.000	- 192.000	
- bestemmingsreserves	1.791.000	1.166.000	625.000
	1.599.000	974.000	625.000

Bij de jaarrekening 2015 is bij de bestemming van het resultaat een bestemmingsreserve gevormd van € 975.000 voor de overdracht van drie bruggen aan gemeenten. Dit betreft brug Tjuchem € 475.000, brug Glimmen € 150.000 en brug Steendam € 350.000. In 2016 zijn de bruggen Tjuchem en Glimmen overgedragen. De kosten van in totaal € 625.000 zijn ten laste gebracht van de gevormde bestemmingsreserve. De uitgaven zijn verantwoord onder de lasten punt 11 "ten laste van reserves".

Hoofdstuk 3 a. Ontwikkelingen in 2016

De economie is dit jaar gegroeid met 2,1% van het BBP. Nederland is echt uit de crisis. De werkloosheid daalt gestaag. Eind 2016 waren er 432.000 werklozen geregistreerd. Dat is 5,4% van de beroepsbevolking. Vorig jaar bedroeg het percentage nog 6,6%. Toch blijft de werkloosheid in ons beheergebied hoog. Vooral in de provincie Groningen. Het werkloosheid percentage is hier gedaald van 8,1% naar 7%; nog steeds het hoogste van het land. De kosten voor kwijtschelding zijn met € 2,2 miljoen gelijk gebleven met 2015.

De prijsstijging was laag in 2016. Met 0,3% gemiddeld was de inflatie in 2016 het laagst sinds 1987. Het EMU saldo is – 0,5% van het BBP. De streefwaarde rond de nul% komt in beeld. Een EMU-saldo rond nul procent betekent dat decentrale overheden ook een laag EMU-saldo moeten nastreven. Nu is dat nog – 0,3%. De consequenties voor de waterschappen zijn nog onduidelijk. Met het nieuwe kabinet zullen afspraken gemaakt moeten worden over het toegestane EMU saldo voor decentrale overheden.

Het netto investeringsvolume bedroeg € 17,5 miljoen. We hebben ruim € 4,7 miljoen aan subsidies en bijdragen ontvangen. De projecten Slochterdiep en zijtaken (€ 4,6 mln.), Tussenwater (€ 1,6 mln.), Duurswold Noord (€ 2,8 mln.) en Haansplassen (€ 2,4 mln.) droegen vooral bij aan dit investeringsvolume. Via deze projecten is ook een deel van de Masterplan Kaden opgave uitgevoerd.

In het voorjaar is het besluit genomen deel te nemen aan de oprichting van een Noordelijk Belastingkantoor (NBK). Een samenwerking tussen Hefpunt en het belastingkantoor van de gemeente Groningen. Uiteindelijk zal de samenwerking tot betere dienstverlening en lagere kosten moeten leiden. Na de zomer is voortvarend begonnen met de voorbereidingen. Het streven is om de nieuwe organisatie per 1 januari 2018 te laten functioneren. Vanaf dat jaar zal de aanslagoplegging van de waterschapsbelastingen via het NBK verlopen. Dit jaar gemaakte voorbereidingskosten zijn in deze jaarrekening verwerkt.

Dit jaar is de eerste jaarschijf van het beheerprogramma 2016 – 2021 uitgevoerd. In hoofdstuk 1 beschrijven we de vorderingen per actiepoint. Voor het uitvoeren van de meeste investeringsopgaven van het beheerprogramma is in 2015 een krediet beschikbaar gesteld van € 19,4 miljoen. Het beschikbare krediet is in de bestuursvergadering van oktober verlaagd met € 1,4 miljoen als bijdrage voor het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer in Drenthe. De financiële voortgang van het KRW-krediet is opgenomen in het KRW jaarverslag 2016. Dit verslag zal in de AB vergadering van 5 juli worden besproken.

Via een bestuursvoorstel heeft u besloten met ingang van 2017 weer toe te treden tot de gemeenschappelijke regeling het waterschapshuis (HWH). In de paragraaf verbonden partijen gaan we hier uitgebreid op in. In financiële zin betekent dit dat we gaan bijdragen in de bureaunkosten van HWH. Deze kostenverhoging is vanaf 2016 ingegaan.

Voor het laboratorium heeft het algemeen bestuur ingestemd met het bouwen van een laboratorium in Veendam, naast het hoofdkantoor. Hiervoor heeft het algemeen bestuur € 2,5 miljoen beschikbaar gesteld. De oplevering is naar verwachting eind 2018. De exploitatiekosten van het lab zullen hierdoor stijgen.

Hoofdstuk 3 b. Overzicht incidentele baten en lasten

Het overzicht incidentele baten en lasten betreft de baten en lasten die als éénmalig ten opzichte van voorgaande en komende jaren moeten worden beschouwd. De volgende incidentele baten en lasten zijn in de exploitatierekening 2016 meegenomen.

Incidentele baten

In 2016 zijn geen noemenswaardige incidentele baten ontvangen.

Incidentele lasten

- Toevoeging voorziening voormalig bestuur en personeel	892.000
Totaal incidentele lasten	<u>892.000</u>

De niet geraamde incidentele baten en lasten worden toegelicht in hoofdstuk 2 onderdeel b: analyse van de belangrijkste afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage.

Hoofdstuk 3 c. Lopende investeringen

Algemeen

Het totale restant volume aan beschikbaar gestelde kredieten bedraagt per 31 december 2016 € 55 miljoen. Van deze € 55 miljoen zal een deel niet hoeven te worden besteed, omdat naar verwachting de werkelijke kosten lager zullen zijn dan het beschikbaar gesteld krediet.

Het jaar 2016

In 2016 is een investeringsvolume van € 17,5 miljoen gerealiseerd tegen een verwachting van € 15,7 miljoen. Het hoger gerealiseerde volume betreft voor het merendeel uitgaven van het Master Plan Kaden projecten waaronder Slochterdiep en Zijtakken. Het hogere investeringsvolume heeft geen invloed op de kapitaallasten voor 2016. Eventuele gevolgen voor 2017 worden aangegeven bij de voorjaarsrapportage 2017.

De bruto investering bedraagt € 22,3 miljoen en de subsidies en bijdragen € 4,8 miljoen. Hieronder wordt de stand van zaken per project weergegeven onderverdeeld in lopende projecten en afgesloten projecten in 2016.

Lopende projecten

Voor een totaaloverzicht van de lopende projecten wordt verwezen naar bijlage 1 "kredietoverzicht per 31 december 2016". Hieronder wordt per project een korte toelichting gegeven.

HIR Haren (028)

Krediet: € 7.146.000. Uitgaven en verplichtingen tot en met 2016: € 6.250.000. Restantkrediet: € 896.000.

De Herinrichting Haren is een landinrichtingsplan waarin onder meer de waterbeheersing wordt verbeterd en op de (toekomstige) functies wordt afgestemd. In 2016 heeft de Landinrichtingscommissie Haren afrondende werkzaamheden en kavel aanvaardingswerken in uitvoering genomen en zijn de procedures met betrekking tot de lijst geldelijke regelingen afgerond. In 2016 is het Inrichtingsplan Westerlanden - Besloten Venen uitgevoerd. Dit gebied is als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) ingericht als natuur- en waterretentiegebied. Verder zijn, om het gehele gebied beleefbaarder te maken, recreatieve voorzieningen aangebracht.

Herinrichting Oude Veenkoloniën, blok 3 (031)

Krediet: € 112.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 12.000.
Restant krediet: € 100.000.

Dit betreft vooral de procedurele en financiële afwikkeling van het herinrichtingsplan Oude Veenkoloniën, blok 3. Er worden geen grootschalige werken meer uitgevoerd. Het betreft hier hoofdzakelijk nog uit te keren schadevergoedingen.

HIR Westerwolde grondaankopen (033)

Krediet: € 3.394.000. Uitgaven en verplichtingen tot en met 2016: € 3.351.000.
Restantkrediet: € 43.000.

In de nazorg sfeer spelen er momenteel nog een vijftal verwervingszaken voor het gehele Westerwolde gebied. Naar verwachting kunnen ook deze zaken in 2017/2018 afgerond worden. Naar het zich laat aanzien zullen 2 á 3 zaken via de waterwetprocedure worden afgewikkeld.

Herinrichting Midden Groningen (076)

Krediet: € 2.000.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 1.070.000.

Restantkrediet: € 930.000.

De al langlopende Herinrichting Midden-Groningen zal in 2017 zijn afronding krijgen met de oplevering van de laatste uitstaande opgaven.

De uitvoering van de 2^e fase van het natuurgebied Dannemeer is samen met de landbouwkundige verbetering van Blok II (Slochteren/Schildwolde), een ecologische verbindingszone en de verbeteringswerken voor de kaden langs het Afwateringskanaal en de Slochter Ae, op enige restwerken na, in 2015 afgerond. De afronding van restwerken is vertraagd door verschillen van inzicht met de aannemer. Deze verschillen van inzicht zijn intussen opgelost en de restwerken zullen in 2017 worden afgerond.

De natuurinrichting van Haansplassen wordt samen met de waterschapsopgaven voor kadeverbetering en KRW langs het Schildmeer uitgevoerd.

Afrondende werken zullen in 2017 gereed komen.

Landinrichting Laaghalen (115)

Krediet: € 685.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 211.000.

Restantkrediet: € 474.000.

Het eerste deel van het project Geelbroek is uitgevoerd. De inrichting van de natuurvriendelijke oever langs de ruimsloot en 2 vispassages zijn gereed. De verdere inrichting van het natuurgebied in combinatie met wateropgaven voor bovenstrooms water vasthouden (181.000 m³) en aanpak verdroging (360 ha), is vertraagd doordat de afstemming met de omgeving meer tijd kost. Naar verwachting zal het project in 2018 worden afgerond.

Stedelijk Waterbeheer (124)

Krediet: € 1.053.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 535.000.

Restantkrediet: € 518.000.

Dit krediet is met het vaststellen van de nota stedelijk waterbeheer uit 2003 beschikbaar gesteld. Het restantkrediet zal worden ingezet ten behoeve van de uitvoering van de stedelijke waterplannen.

In 2016 zijn bestuurlijke overleggen gevoerd met de meeste gemeenten over de opgaven in stedelijk gebied. De concrete invulling zal in 2017 plaatsvinden via de zogenaamde "klimaatscan water stresstest". Aangezien de verdere uitvoering van dit project in feite overgaat in project 208 "uitvoering waterplannen", wordt voorgesteld het restantkrediet over te hevelen naar project 208.

Landinrichting Odoorn (184)

Krediet: € 675.000. Uitgaven en verplichtingen tot en met 2016: € 421.000.

Restantkrediet: € 254.000.

De werkzaamheden in het terrein zijn in 2014 afgerond. Er zijn nog een aantal onderhoudspaden waarvan de eigendomssituatie moet worden aangepast. Een deel van de grondkosten moet nog worden gedeclareerd. Het project kan in 2017 worden afgesloten.

Uitvoering waterplannen (208)

Krediet: € 1.520.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016 € 22.000.

Restantkrediet: € 1.498.000.

In dit project zijn al onze toezeggingen opgenomen, vanuit de gemeentelijke waterplannen, richting de gemeenten. Vanwege de hoge prioriteit van de KRW en WB21 zijn deze activiteiten naar achteren geschoven. Eind 2015 is gestart met de inventarisatie van de plannen van de gemeenten voor 2016 en verder. De concrete invulling zal in 2017 plaatsvinden via de zogenaamde "klimaatscan water stresstest".

Aanpak Ceresmeer (237)

Krediet: € 50.000. Uitgaven en verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 50.000.

In 2013 is het Ceresmeer door Philips verkocht aan de Grondbank. In 2015 is een start gemaakt met de sanering van de sloten rondom het Ceresmeer en de sanering zal vijf jaar duren. Naar het nu lijkt wordt de sanering van de Cereskadesloot volledig meegenomen in de sanering van het Ceresmeer. In 2017 zal een definitief besluit worden genomen of het beschikbaar gestelde krediet nog moet worden ingezet.

Vismigratie KRW kanalen Hunze-Veenkoloniën (242)

Krediet: € 570.000. Uitgaven en verplichtingen tot en met 2016: € 508.000.

Restantkrediet: € 62.000.

Wij hebben bijgedragen aan een aantal gerealiseerde vispassages in het Amerdiep, Deurzerdiep en Anreperdiep. Daarnaast is een bijdrage geleverd aan het visvriendelijk maken van gemaal Ennemaborgh. Behoudens de aanleg van een vispassage bij gemaal Sans Souci en een viswering bij gemaal Veendam, zijn alle projecten afgerond. De aanleg van de passage bij gemaal Sans Souci is vertraagd i.v.m. een in gebreke stelling van de aannemer. Het is nog onbekend wanneer dit werk kan worden afgerond. Deze actie maakt onderdeel uit van het Waddenfondsproject "Ruim Baan voor Vissen".

Westerwoldse Aa (246)

Krediet: € 5.238.000. Uitgaven en verplichtingen tot en met 2016: € 4.605.000.

Restantkrediet: € 633.000.

De uitvoering van Fase 1 (op de ca. 215 ha reeds verworven gronden) van het inrichtingsplan voor de Benedenloop Westerwoldse Aa, Kuurbos, Hamdijk en Bovenlanden is in 2014 afgerond. Ca. 4 mln. m³ waterberging en ca. 2,5 km natuurvriendelijke oevers, twee vispassages en recreatieve voorzieningen (fietspad, aanlegsteiger, passantenhaven) zijn gerealiseerd.

In 2015 is een deel van de voor fase 2 benodigde gronden (totaal ca. 23 ha) verworven. De inrichting van de inmiddels verworven gronden (14 ha waarop ca 1,7 km natuurvriendelijke oevers en ca 0,1 mln. m³ waterberging wordt gerealiseerd) is in 2016 afgerond. De resterende gronden zullen, voor zover mogelijk, ook op minnelijke basis worden verworven maar in laatste instantie zal verwerving via onteigening worden gerealiseerd. Hiertoe is een onteigeningsprocedure gestart. De resterende gronden zullen zo spoedig mogelijk na verwerving worden ingericht. De inrichting zal naar verwachting uiterlijk 2018 worden voltooid.

WB21 Tussenwater (253)

Krediet € 2.334.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 6.410.000.

Restantkrediet: € -4.076.000.

De Hunze en het Zuidlaardermeer zijn aangewezen als Kaderrichtlijn Water (KRW) waterlichaam. De ecologische toestand van de Hunze en het Zuidlaardermeer voldoet nu nog niet aan de normen uit de KRW. Om de ecologische toestand van deze KRW waterlichamen te verbeteren zijn doelen en maatregelen geformuleerd. Maatregelen voor de Hunze zijn onder meer beekherstel door hermeandering en het creëren van overstromingsvlakten. Met deze maatregelen wordt ook ruimte voor waterberging gemaakt. Hiervoor is het inrichtingsplan Tussenwater opgesteld waarin ook de inrichting voor natuur en recreatie met behoud van de drinkwaterfunctie is uitgewerkt.

In de zomer van 2016 is het plan in uitvoering genomen en zal tot eind 2017 doorlopen.

Het negatieve restantkrediet is het gevolg van aangegane verplichtingen in 2016, waarvan het subsidiedeel in 2017 wordt verantwoord.

EHS Westerwolde (306)

Krediet € 2.148.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 1.396.000.

Restantkrediet: € 752.000.

In het dal van de Ruiten Aa worden voor het deeltraject Renneborg – Ter Walslage de voorbereidingen getroffen om te komen tot uitvoering. Voor het project is Waddenfondssubsidie beschikbaar. Het waterschap draagt € 400.000 bij aan dit deeltraject. In het watergedeelte van dit deeltraject wordt 11,5 km beekherstel gerealiseerd, worden acht stuwen vervangen door vistrappen, vier stuwen geplaatst en wordt een onderzoeksrapport opgesteld. Voor de woningen en landbouwpercelen, waar te hoge grondwaterstanden zullen optreden, worden compenserende maatregelen voorbereid. In 2016 zijn via verschillende inloopbijeenkomsten aan de bewoners van het gebied de inrichtingsplannen gepresenteerd.

Ten noorden van Ter Apel is het dal van de Ruiten Aa uitgevoerd. Voor het project is Waddenfondssubsidie, POP subsidie en een bijdrage van de provincie beschikbaar. Het waterschap draagt € 60.000 bij aan het project. Voor het watergedeelte is 2,5 km beekherstel gerealiseerd, twee stuwen zijn vervangen door vistrappen, te kleine duikers in een hoofdwatergang en in de Ruiten Aa in Ter Wisch zijn vervangen en compenserende maatregelen op landbouwgronden zijn uitgevoerd.

Aanpassingen RWZI Veendam (361)

Krediet: € 2.598.000. Waarvan afgesloten in 2016 € 729.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 1.629.000.

Restantkrediet: € 240.000.

De RWZI Veendam is nog niet aangepast aan het laatste ontwerp/bouwfilosofie.

Belangrijke knelpunten zijn o.a. het hoge energieverbruik van het beluchtingssysteem, de huidige biologische capaciteit die niet is afgestemd op toekomstige prognose en het ontbreken van biologische fosfaatverwijdering.

De RWZI Veendam is voorzien van drie puntbeluchters in combinatie met vier voorstuwers. De puntbeluchters en voorstuwers zijn zowel technisch als financieel afgeschreven. Deze manier van beluchten vergt veel energie nl. 1.050.000 kwh/jaar. In het kader van de MJA-3 doelstelling is in het Energie Efficiency Programma (EEP 2009-2012) opgenomen dat door vervanging van het beluchtingssysteem (incl. voorstuwers) een energie voordeel is te behalen van circa 520.000 kwh/jaar door het plaatsen van bellenbeluchting in combinatie met energiezuinige en onderhoudsarme voorstuwers.

In 2013 zijn de puntbeluchters en voorstuwers vervangen door bellenbeluchting. De lucht wordt middels drie blowers ingebracht en een drietal voorstuwers zorgen ervoor dat de massa in het beluchtingscircuit in beweging blijft. In 2015 is er een tweede bandindikker en een PE-aanmaakinstallatie, ten behoeve van het indikken van het slib, geplaatst. Tevens zijn de surpluslibbuffers aangepast. De geplande struvietinstallatie wordt niet geplaatst omdat deze installatie niet rendabel is. Hierdoor kan het krediet met € 729.000 worden verlaagd. Dit is opgenomen in bijlage 2 "afgesloten projecten 2016".

De mogelijkheid om op biologische wijze fosfaat te verwijderen is mogelijk voldoende om aan de eisen te voldoen. Dit wordt nog nader onderzocht. Er is besloten om na het plaatsen van de nieuwe bandindikkerinstallatie en de PE-aanmaakinstallatie (inclusief de aanpassing van de surpluslibbuffers) een jaar te kijken of het probleem van de primaire sliblijn zichzelf zou oplossen. Dit is echter niet het geval. In 2016 is bepaald welke stappen gezet moeten worden om de primaire sliblijn te optimaliseren. Omdat we niet met meerdere ombouwprocessen tegelijk op de zuivering bezig willen zijn, is er voor gekozen deze stappen nog niet uit te voeren. Zodra de aanpassingen van het project Biogasveiligheid zijn afgerond, wordt gestart met de primaire sliblijn en zal het restant krediet van € 240.000 hiervoor worden ingezet.

Realiseren overstromingsvlakte Hunze (413)

Totaal krediet: € 2.034.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 1.463.000.

Restantkrediet: € 571.000.

Het project Beekherstel Hunze in het gebied Annermoeras en Elzemaat is onderdeel van het KRW-programma 'De Hunze, Natuurlijk!'. Het deelproject Annermoeras en Elzemaat is in 2016 uitgevoerd.

De toegezegde subsidies zijn inmiddels afgerekend.

Het deelproject verkeert in de nazorgfase en zal naar verwachting in 2017 worden afgerond.

Verdrogingsbestrijding (417)

Krediet € 458.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 47.000.

Restantkrediet: € 411.000.

De projecten verdrogingsbestrijding Loonediep, Holmers Halkenbroek, Eexterveld-Scheebroekerloopje, Westerlanden/Besloten Venen en Geelbroek zijn onderdeel van het verdrogingsgebied Drentsche Aa. Voor de uitvoering van waterhuishoudkundige maatregelen draagt het waterschap voor 25% in de kosten bij.

De projecten Holmers Halkenbroek, Eexterveld Scheebroekerloopje en Westerbroek/Besloten Venen zijn uitgevoerd. Echter in het beekdal van het Amerdiep zal nog nader worden gekeken of, en zo ja in welke mate, het project Holmers Halkenbroek heeft geleid tot vernatting van landbouwpercelen in het beekdal van het Amerdiep.

De uitvoering van het project Geelbroek wordt in 2017 gestart.

De voorbereidingen voor het project Loonediep zijn nog niet gestart, omdat er afstemming plaats moet vinden over de uitvoering van de maatregelen die in het kader van het beheerplan Natura 2000 en PAS voor de Drentsche Aa zijn opgesteld. Momenteel wordt er gewerkt aan een inrichtingsvisie beekdalen Drentsche Aa. Deze zal in de 1ste helft van 2017 gereed zijn. Hieruit zal o.a. blijken hoe de aanpak en benodigde maatregelen in het Loonediep eruit zullen zien, daarna kan de concrete voorbereiding starten.

Onderzoeken KRW / WB21 (428)

Krediet: € 57.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 12.000.

Restantkrediet: € 45.000.

De resterende projecten Veenoxidatie, Spaarwater II en Klimaatbeheersing Drentsche Aa zijn voor een deel gestart en zullen in de komende jaren worden afgerond.

IM uitwijk ICT (442)

Krediet: € 200.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 183.000.

Restantkrediet: € 17.000.

Dit bedrag is geraamd voor de project realisatie van een uitwijk voor ICT. Afgelopen jaar is een deel van het krediet besteed aan een nieuw backup- en een dataopslag systeem. Het komende jaar gaan we op de uitwijklocatie primaire applicaties gespiegeld met het hoofdkantoor plaatsen. Mocht het systeem op het hoofdkantoor uitvallen dan kan verder gewerkt worden op de uitwijklocatie. Het onderzoek welke applicaties hiervoor in aanmerking komen, zal in 2017 plaatsvinden.

IM 2015 nieuwe werkplekken (444)

Krediet: € 180.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 34.000.

Restantkrediet: € 146.000.

In 2017 zal zowel het centraal opslagsysteem worden vervangen als de servers t.b.v. de werkplekken. Er is daarom in 2016 besloten dit krediet niet volledig aan te wenden voor de nieuwe ICT werkplekken. De keus van het nieuwe serverplatform en centrale opslagsysteem heeft invloed op de werking van de werkplekken. Om een desinvestering te voorkomen is besloten te wachten met de nieuwe

werkplekken totdat er meer duidelijkheid is over de keuze van het serverplatform en de centrale opslag.

Renovatie rioolgemaal (451)

Krediet: € 5.061.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 4.825.000.

Restantkrediet: € 236.000.

Er zijn 23 rioolgemaal gereviseerd in een periode van 60 maanden (t/m 2014). Eén gemaal moet nog gereviseerd worden vanuit dit krediet. Dit zou een pilot worden waarbij het water niet met een pomp op druk gebracht wordt, maar met een compressor. Door het faillissement van de aannemer is dit niet uitgevoerd. Dit heeft de voortgang van het project vertraagd. Over de verdere aanpak van dit gemaal vindt verder overleg plaats. De uitvoering zal in 2017 plaatsvinden.

In totaal zijn 43 afvalwaterpompen één op één vervangen, waardoor de restlevensduur van de betreffende gemalen verlengd wordt.

Vervanging Spuischuiven Duurswold (458)

Krediet: € 520.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 520.000.

De voorbereiding d.m.v. toetsing aan de nieuwe normen (WBI 2017), ontwerpen, berekenen en tekenen heeft in het eerste kwartaal van 2016 plaatsgevonden. Vervolgens wordt de uitvoering in de markt gezet waarbij het doel is om de nieuwe schuiven voor het stormseizoen 2017 te hebben geplaatst.

GEO info & metadata (478)

Krediet: € 150.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 142.000.

Restantkrediet: € 8.000.

Het project heeft een langere doorlooptijd dan oorspronkelijk gepland. De verwachting is dat het project medio 2017 wordt afgerond. Andere prioriteiten binnen de organisatie zijn een vertragende factor geweest. Het restantkrediet zal in het vervoltraject (ook Data op Orde) worden ingezet, waarmee we ons voorbereiden op de Omgevingswet.

Vispassages waddenfonds (479)

Krediet: € 295.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 296.000.

Restantkrediet: € -1.000.

In 2010 heeft het AB een krediet van € 215.000 vrijgegeven als cofinanciering (op een totaal budget van 1,2 miljoen euro) voor de realisatie van een vijftal vispassages die als onderdeel van het Waddenfonds project "Van Wad tot Westerwoldse Aa" gerealiseerd worden. Bij de voorjaarsrapportage is het krediet met € 80.000 verhoogd tot € 295.000. Het betreft hier de locaties: stuw De Bult, stuw Veelerveen, stuw De Tjamme, gemaal Hongerige Wolf en de sluisen bij Nieuwe Statenzijl. Het overige deel van de kosten wordt betaald vanuit een subsidie van het Waddenfonds en een bijdrage van Rijkswaterstaat. De RWS bijdrage heeft alleen betrekking op de vispassage Nieuwe Statenzijl. De vispassages bij Nieuwe Statenzijl, De Bult, Veelerveen en De Tjamme zijn gerealiseerd en opgeleverd. De passage bij Hongerige Wolf is door een in gebreke stelling van de aannemer vertraagd. Deze passage zou in 2016 worden afgerond. Echter de juridische afwikkeling met de aannemer neemt meer tijd in beslag. De zaak ligt nu bij de rechtbank te Groningen en die heeft aangegeven dat de gehele procedure nog wel een jaar in beslag kan nemen.

Masterplan Kaden (500)

Krediet: € 61.319.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 41.214.000.

Restantkrediet: € 20.105.000.

In 2016 zijn diverse projecten uitgevoerd, onder andere in het Winschoterdiep en het Slochterdiep. Het Masterplan Kaden ligt goed op schema, zowel wat betreft het tijdspad als de kosten. In 2017 zal een rapportage worden opgesteld met daarin opgenomen de resterende op te hogen trajecten en de daarbij geraamde kosten.

VKA (601)

Krediet: € 920.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 795.000.

Restantkrediet: € 125.000.

Zoals bekend zijn er gesprekken gaande met de bedrijven die zijn aangesloten op de Veenkoloniale Afvalwaterleiding (VKA) om tot een voor ons kostendekkende exploitatie te komen. Uitgangspunt hiervoor is dat de VKA in een goede staat van onderhoud wordt opgeleverd. De komende jaren zullen diverse vervangingsinvesteringen, zoals pompen en schakelkasten van de gemalen, plaatsvinden. Daarnaast is de schakelkast van het VKA gemaal Scheemda in 2011 uitgebrand. In 2013 is het VKA gemaal Scheemda gerenoveerd. Naast de herstelwerkzaamheden als gevolg van de brand is ook de geplande vervanging van de pompen gerealiseerd. De kosten zijn voor een deel gedekt uit de verzekeringsuitkering.

In 2015 is begonnen met de aanpassingen van zowel de elektrotechnische als ook de mechanische installatie van het gemaal PPG. Er is vertraging opgetreden, omdat Enexis een nieuwe kabel aan moest leggen. De kabel is in 2015 door Enexis gerealiseerd.

In 2015 is gestart met de voorbereiding van het vervangen van de elektrotechnische en mechanische installatie van gemaal AVEBE. Door het faillissement van de mechanische aannemer is er vertraging in de uitvoering van zowel PPG als ook AVEBE opgetreden. De afrondende werkzaamheden en financiële afwikkeling zal in 2017 plaatsvinden.

Herinrichting Oude Veenkoloniën (604)

Krediet: € 250.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 32.000.

Restantkrediet: € 218.000.

Er worden nog een aantal kleine werken uitgevoerd die vanuit de ingebruikname van de terreinen nodig zijn. Daarnaast worden nog een aantal kleine strookjes grond verworven ten behoeve van de toegankelijkheid van onze objecten.

Nieuwbouw laboratorium (612)

Krediet: € 2.500.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 2.000.

Restantkrediet: € 2.498.000.

De voorbereiding van het project is gestart. Er is een visie opgesteld die als basis voor het Programma van Eisen en het ontwerp dient. Het doel is om in 2017 de voorbereiding en de vergunningverlening af te ronden, zodat we begin 2018 met de bouw van start kunnen gaan. Eind 2018 moet het project gereed zijn.

Zoek en Vind GIS (620)

Krediet: € 30.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 24.000.

Restantkrediet: € 6.000.

In 2014 is begonnen met de implementatie van de gekozen zoekoplossing, My-Lex overheid van C-Content. De koppelingen met Decos en de netwerkschijven zijn inmiddels gerealiseerd. Ook de koppeling met GIS (My-Lex maps) is inmiddels afgerond. De koppeling met de projectsites binnen SharePoint zal in het 2^e kwartaal van 2017 worden afgerond.

Daarnaast wordt in 2017 de koppeling met Meridiaan (Tekeningensysteem) meegenomen in de zoekoplossing.

Baggeren Hoogezand en omgeving (627)

Krediet: € 700.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 623.000.

Restantkrediet: € 77.000.

Het project Baggeren Hoogezand en omgeving betreft het baggeren van een aantal watergangen, voornamelijk in stedelijk gebied in de regio Groningen en Hoogezand. Het werk is in de afrondende fase en zal na verwachting in het 1e kwartaal van 2017 worden afgerond.

Renovatie rioolgemaal (636)

Krediet: € 1.800.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 421.000.

Restantkrediet: € 1.379.000.

De looptijd van dit project is van 2015 t/m 2019. Inzet is om gemalen niet compleet te renoveren, zoals dat eerder gebruikelijk was, maar om zoveel mogelijk gebruik te maken van de restlevensduur van de verschillende onderdelen van het gemaal. Er worden dus deelrenovaties uitgevoerd. In 2015 is dit voor drie rioolgemaal uitgevoerd. Twee gemalen die ook voor 2015 gepland stonden zijn niet uitgevoerd, omdat er nog geen duidelijkheid was over de toekomstige afnameverplichting. Duidelijkheid is er nog steeds niet, dus blijven deze gemalen nog in de wacht. In 2016 zijn de voorbereidingen afgerond voor het aanpassen van vier rioolgemaal. Deze worden in het voorjaar van 2017 gerenoveerd. De voorbereidingen voor het aanpassen van de elektrische installaties van acht rioolgemaal zijn momenteel gaande. Het streven is dit in de tweede helft van 2017 uit te voeren.

Gemalen Oostwold (637)

Krediet: € 25.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 25.000.

Er resteert nog een grondtransactie in 2017, waarvoor het restantkrediet van € 25.000 zal worden ingezet.

Noordelijke vaarverbinding (639)

Krediet: € 900.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 375.000.

Restantkrediet: € 525.000.

Dit betreft onze bijdrage aan het project Noordelijke Vaarverbinding. Er worden natuurvriendelijke oevers gerealiseerd en de kades worden opgehoogd. Daarnaast wordt een deel achterstallig onderhoud meegenomen. Er is reeds € 375.000 door het waterschap betaald. De werkzaamheden zijn (grotendeels) uitgevoerd, maar er is nog een juridische kwestie tussen de gemeente (trekker van het project) en de aannemer, waardoor het project nog niet financieel kan worden afgerond. De verwachting is dat dit in 2017 zal worden afgewikkeld.

Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) (646)

Krediet: € 450.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 429.000.

Restantkrediet: € 21.000.

Dit project omvat de uitvoering, dus het daadwerkelijk realiseren, van deze wettelijk verplichte basisregistratie. Vooraf is een aantal pilots uitgevoerd, o.a. in samenwerking met gemeenten. Bovendien is er voor gezorgd dat van een aantal gebieden binnen ons waterschap de data dusdanig opgewaarderd zijn dat deze gebruikt kunnen worden als basis voor de opwaardering naar de BGT. Verder zijn in 2016 alle gemeenten afgerond. Landelijk is bepaald dat per 1 juli 2017 alle gemeenten in de Landelijke Voorziening moeten zijn opgenomen. Voor het gebied van Hunze en Aa's is de deadline van volledige opname in de Landelijke Voorziening van de BGT in januari 2017 gehaald.

We waren daarbij mede afhankelijk van andere bronhouders zoals gemeenten, economische zaken en provincie. Het project zal in 2017 worden afgerond.

Schouwbare sloten (647)

Krediet: € 30.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 11.000.

Restantkrediet: € 19.000.

Dit project omvat het in schouwbaar staat brengen van aangewezen schouwsloten. Vanaf 2013 worden nog maar weinig nieuwe schouwsloten aangewezen. De sloten die in eerste instantie niet in schouwbaar staat zijn, dienen door het waterschap éénmalig geschoond te worden. In 2017 zullen nog enkele opdrachten worden uitgevoerd.

IM 2016 (648)

Krediet: € 435.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 48.000.

Restantkrediet: € 387.000.

De uitgaven hebben hoofdzakelijk betrekking op de aanschaf van laptops. Het vervangen van het modem buitenlocatie heeft niet in 2016 plaatsgevonden, aangezien de stabiliteit van de verbinding door wisseling van provider was toegenomen. Aangezien de leverancier van de onderstations t.b.v. de objecten heeft aangegeven minimale ondersteuning te bieden is de noodzaak weer aanwezig. In 2017 zal hiermee worden gestart.

Wat betreft de informatiebeveiliging zijn er meerdere keuzes mogelijk en is er voor gekozen dit in 2017 verder op te pakken.

Het upgraden van het hoofdpststelsel is met name door andere prioriteiten doorgeschoven naar 2017.

Vanuit de rijksoverheid is er nog te weinig duidelijkheid hoe de omgevingswet er uit gaat zien, waardoor er in 2016 nog geen stappen zijn ondernomen.

De telefooncentrale is nog niet vervangen doordat er nog een aantal zaken met de huidige telecomprovider besproken dienen te worden. Na de zomer zal de aanbesteding plaatsvinden, zodat de telefooncentrale uiterlijk 2018 zal worden vervangen.

Aanschaf onderhoudsmachines (651)

Totaal krediet: € 840.000. Waarvan afgesloten in 2016: € 691.000.

Restantkrediet: € 149.000.

Voor de aanschaf van machines was in 2016 € 840.000 beschikbaar. In 2016 is een nieuwe werkwijze in het onderhoud geïntroduceerd. Naar aanleiding hiervan is besloten om een machine niet aan het begin van het jaar te vervangen, maar gedurende het seizoen te bekijken of eenzelfde machine nodig is. Aan het einde van het seizoen is alsnog de machine besteld en deze zal in 2017 worden geleverd. Het restant krediet van € 149.000 zal hiervoor worden ingezet. Het afgesloten deel van het krediet is opgenomen in bijlage 2 "afgesloten projecten 2016".

Kanaal Fiemel (655)

Krediet: € 1.111.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 4.000.

Restantkrediet: € 1.107.000.

Het betreft het baggeren, aanleg van natuurvriendelijke oevers en herstel van oeverfixatie in het afwateringskanaal Fiemel. Momenteel loopt de aanbestedingsprocedure.

Verwacht wordt in april 2017 met de uitvoering te starten.

Hermeandering Deurzerdiep - Anreepdiep (677)

Krediet: € 1.309.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 856.000.

Restantkrediet: € 453.000.

De werkzaamheden zijn grotendeels in 2015 uitgevoerd. De planning was dat in 2016 zowel de uitvoering als de financiën zouden worden afgewikkeld. Echter de afwikkeling van grondoverdracht met BBL/provincie Drenthe neemt meer tijd in beslag dan gepland. Naar verwachting zal dit in 2017 worden afgerond.

Slochterdiep en zijtakken (679)

Krediet: € 15.381.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 12.880.000.

Restantkrediet: € 2.501.000.

In de AB vergadering van 2 juli 2014 is het projectplan Inrichting Slochterdiep en zijtakken vastgesteld. In het projectplan Inrichting Slochterdiep en zijtakken zijn de maatregelen beschreven die nodig zijn om de inrichting van het Slochterdiep en zijtakken op kosteneffectieve wijze voor een groot deel te laten voldoen aan de geldende beleidskaders en normen voor kadehoogte, kade- en oeverstabiliteit, inrichting van natuurvriendelijke oevers en doorvoercapaciteit en bevaarbaarheid. De uitvoering is in volle gang en voor ca. 90% afgerond. De realisatie van het plan zal naar verwachting eind 2017 worden afgerond.

Binnen dit project is ook project 682 Afsluiten Oude Borgsloot meegenomen (zie bijlage 2 "afgesloten projecten 2016"). Het hiervoor geraamd krediet van € 81.000 is derhalve overgeheveld naar project Slochterdiep en zijtakken.

Baggeren Buinen – Schoonoord (691)

Krediet: € 135.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 7.000.

Restantkrediet: € 128.000.

Inmiddels heeft het waterbodemonderzoek plaatsgevonden.

De baggerwerkzaamheden zullen nabij Borger en Westdorp in de periode september/oktober 2017 worden uitgevoerd.

Biogasveiligheid (696)

Krediet: € 1.746.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 1.456.000.

Restantkrediet: € 290.000.

In 2016 is een grote stap in de uitvoering van het project Biogasveiligheid gemaakt. Als eerst is de RWZI Scheemda omgebouwd. Naast de maatregelen voor biogasveiligheid zijn mengroeders in de vergistingstank geplaatst ter vervanging van de gasinblaaslanzen. Langdurig is de vergisting buiten bedrijf geweest. Het opstarten van de installatie is vanwege het belang aan veilig en gecontroleerd werken een aantal keer uitgesteld. Uiteindelijk is in november de installatie in bedrijf gegaan. De opgedane ervaring is meegenomen bij de aanpassingen in Veendam. De belangrijkste aanpassing is dat de vergisting tijdens de ombouw eveneens is stilgelegd. In februari 2017 is na zorgvuldige checks op de procedures de biovergistingsinstallatie in Veendam in bedrijf genomen. Assen zal na in bedrijf name Veendam worden omgezet. De installatie aanpassingen in Assen zijn in 2016 uitgevoerd. Echter het definitief vrijgeven voor in bedrijf name zal na de oplevering van Veendam plaatsvinden. Door deze werkwijze wordt de continuïteit van de slibverwerking gewaarborgd. De huidige inschatting is dat het project in 2017 binnen het krediet zal worden afgerond.

Verbindingskanaal Oosterhorn (701)

Krediet: € 100.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 70.000.

Restantkrediet: € 30.000.

In 2015 zijn de damwanden bij de uitlaat van twee gemalen vervangen. Verder zijn er fundatiepalen geplaatst om gemaal Oosterhorn Zuid te stabiliseren. Hierdoor wordt verdere verzakking voorkomen.

Ook is er een aantal peilbuizen bijgeplaatst en worden de waterpeilen vastgelegd. Dit gaan we tot minimaal 2017 voortzetten zodat er een goed inzicht is in de waterstromen in het gebied. Dit vormt de basis voor eventuele verdere aanpassingen (ophoging, verbreding) van de dijken.

De gemaakte kosten worden bij de Commissie Bodemdaling geclaimd. Minimaal 80% van deze kosten komt voor vergoeding in aanmerking.

Duurswold Noord (707)

Krediet: € 4.714.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 4.031.000.

Restantkrediet: € 683.000.

In dit project worden de volgende werken gerealiseerd:

1. Projectplan Verbetering Noordelijke kade Afwateringskanaal tussen Steendam en Tjuchem.
2. Projectplan Visvriendelijke oevers Farmsum.
3. Oostoever Afwateringskanaal Duurswold.
4. Projectplan Inrichting Oostoever Schildmeer.
5. Kade- en oeververbetering Duurswold Noord (trajecten a, b, c en d).

De laatste werkzaamheden worden in het eerste kwartaal van 2017 afgerond.

KRW maatregelen (708)

Krediet: € 450.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 68.000.

Restantkrediet: € 382.000.

In 2016 zijn er verschillende projecten opgestart, zoals aanleg 16 hectare akkerranden, grondig boeren met mais, bijeenkomsten Verduurzamen bollenteelt en inventarisatie emissies uit riolering. De actualisatie van de project overstijgende verkenning is naar 2018 doorgeschoven om eerst meer inzicht te krijgen in het effect van de maatregelen.

Lokaliseren eigen kabels (721)

Krediet: € 40.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 40.000.

Dit project omvat het in beeld brengen van eigen kabels van energievoorziening en telemetrie in het gebied van ons waterschap. Dit zijn wij verplicht in het kader van de Wet informatie-uitwisseling ondergrondse netten (WION). Het jaar 2016 is gebruikt om onze eigen data dusdanig op orde te brengen dat een gerichte zoekactie naar en vastlegging van de ligging van deze kabels plaats kan vinden. Deze werkzaamheden worden daardoor een jaar later uitgevoerd dan was voorzien.

Basisregistratie Grootschalige Topografie aanvulling (722)

Krediet: € 55.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 45.000.

Restantkrediet: € 10.000.

Dit project omvat de actualisering van de BGT als gevolg van de realisatie van de BGT op basis van verouderde luchtfoto's. De afronding zal in 2017 plaatsvinden.

Inrichting Haansplassen (725)

Krediet: € 2.763.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 2.472.000.

Restantkrediet: € 291.000.

Het algemeen bestuur heeft op 13 mei 2015 het projectplan Inrichting Haansplassen vastgesteld. In dit projectplan zijn de natuurinrichting van de Haansplassen (opgave van Herinrichting Midden-Groningen) en de verbetering van 3 km kade en realisatie van 3,5 ha natuurvriendelijke oeverzone langs het naastgelegen Schildmeer (opgaven van het waterschap) in één gezamenlijk project geïntegreerd. De uitvoering van het project is in 2015 gestart en zal in 2017 worden afgerond. Vervolgens zal er in 2017/2018 nog grondoverdracht moeten plaatsvinden.

Aanschaf laboratorium apparatuur (735)

Krediet: € 200.000. Waarvan afgesloten in 2016 € 56.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 121.000. Restantkrediet: € 23.000.

In 2016 is na aanbesteding analyseapparatuur voor Chemisch Zuurstof Verbruik (CZV) en Biochemisch Zuurstof Verbruik (BZV) aangeschaft.

Door de gunstige aanbesteding kan het restantkrediet van € 56.000 worden afgesloten. Dit is opgenomen in bijlage 2 "afgesloten projecten 2016".

In overleg met het DB wordt € 23.000 van het krediet ingezet voor de aanschaf van laboratorium apparatuur (LCMS) in 2017.

Beheerplan Natuurvriendelijke oevers (740)

Krediet: € 3.726.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 3.726.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 3.962.000 is met € 236.000 verlaagd naar € 3.726.000. Deze € 236.000 is ingezet voor het project afwateringskanaal Fiemel (655).

In 2016 is onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van natuurvriendelijke oevers (NVO), mede ten behoeve van het project "Evaluatie KRW doelbereik". Met de uitkomsten van deze onderzoeken zal in de loop van 2017 worden gestart met de voorbereiding van de NVO projecten.

Beheerplan Vispassages (741)

Krediet: € 375.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 375.000.

De voorbereiding en uitvoering van deze vispassages is gepland in 2018-2019.

Maatregel waterlichamen Drentsche Aa, De Hunze, Zuidlaardermeer (742, 744 en 745)

Krediet: € 13.472.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 13.472.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 14.872.000 is met € 1.400.000 verlaagd naar € 13.472.000, doordat er een POP 3 subsidie is beschikbaar. De KRW projecten zijn voor een deel in voorbereiding. De uitvoering zal plaatsvinden in de periode 2017-2021.

DAW Drenthe bijdrage regionale regeling (773)

Krediet: € 1.400.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 0.

Restantkrediet: € 1.400.000.

Dit krediet is bedoeld om projecten in de agrarische sector mogelijk te maken die bijdragen aan het verbeteren van waterkwaliteit en – kwantiteit. Onze bijdragen hebben de vorm van een subsidie en zullen via de provincie Drenthe worden uitbetaald aan initiatiefnemers. De provincie Drenthe verdubbelt onze bijdrage, ook van de initiatiefnemers worden een bijdrage verwacht. In 2016 is de bestuursovereenkomst getekend en een subsidieregeling opgesteld. Er zijn nog geen projectvoorstellen ingediend.

HWBP Pilot Brede Groene Dijk (H04)

Krediet: € 199.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 194.000.

Restantkrediet: € 5.000.

Het plan van aanpak voor de pilot Brede Groene Dijk zal, naar verwachting, in de 1^e helft van 2017 door het programmabureau van het Hoogwater Beschermingsprogramma (HWBP) worden goedgekeurd. Daarna zal met de uitvoering worden begonnen.

Afgesloten projecten in 2016

In 2016 zijn projecten met in totaal een krediet van € 6,4 miljoen afgesloten. Van de in 2016 afgesloten projecten is € 1,0 miljoen van het krediet niet besteed. Deels is dit het gevolg van lagere kosten, onder andere door aanbestedingsvoordelen, en deels door het schrappen van projecten. De afgesloten projecten staan genoemd in bijlage 2 "Overzicht afgesloten projecten 2016". Deze projecten zijn binnen het beschikbare krediet uitgevoerd.

De in 2016 afgesloten projecten worden hieronder toegelicht.

Groot onderhoud terugslagkleppen kwantiteitgemalen (294)

Krediet 2015 en 2016 € 200.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 194.000. Restantkrediet: € 6.000.

De terugslagkleppen van veertien gemalen zijn geïnspecteerd. Hierbij zijn 23 terugslagkleppen gereviseerd of vervangen. Het betreft o.a. de gemalen de Munte, Oude Geut, Lageland, de Groeve, Loosterveen, Rolkepolder Oostermoer en de Poale.

In 2017 worden wederom een zevental gemalen onderworpen aan een uitgebreide inspectie.

Aanpassingen RWZI Veendam (361)

Krediet: € 2.598.000. Waarvan afgesloten in 2016 € 729.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 1.629.000. Restantkrediet: € 240.000.

Het project wordt met € 729.000 verlaagd tot een restantkrediet van € 240.000. Dit restantkrediet zal worden ingezet voor de primaire sliblijn. Zie bijlage 1 "kredietoverzicht per 31 december 2016".

Brug Drentsche Aa Glimmen (397)

Krediet: € 150.000. Afgesloten in 2016: € 150.000.

Restantkrediet: € 0.

De brug Glimmen is in 2016 overgedragen aan de gemeente. De kosten ad € 150.000 zijn ten laste gebracht van de in 2015 hiervoor gevormde bestemmingsreserve uit het rekeningresultaat 2015.

Vervangen diverse beschoeiingen 2016 (434)

Krediet: € 570.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 653.000.

Restantkrediet: € -83.000.

De werkzaamheden bestaan uit het vervangen van oeverbeschoeiingen conform het beleid t.a.v. onderhoud aan oeverfixaties. Hiervoor is in 2015 een meerjarig bestek aanbesteed. Het werk is uitgevoerd in het noordelijk deel van het waterschap. Vanwege de gunstige weersomstandigheden en de voortvarende aanpak van de aannemer is er extra werk verzet waardoor er een overschrijding van € 83.000 is ontstaan. Deze overschrijding zal in mindering worden gebracht op het krediet van 2017.

Groot onderhoud stuwen (467)

Krediet: € 100.000. Uitgaven tot en met 2016: € 102.000.

Restantkrediet: € -2.000.

Op basis van inspecties en risico's zijn civiel technische werkzaamheden aan instroom- en uitstroom damwandenconstructies verricht aan de stuwen Veenweg, Klingensloot en Bovenstreek.

Grootonderhoud sluizen (496)

Krediet: € 390.000. Uitgaven tot en met 2016: € 352.000.

Restantkrediet: € 38.000.

In het kader van dit project wordt groot onderhoud op basis van inspecties uitgevoerd aan o.a. deuren, taatsen, drempels, schuiven en E-installaties van sluizen en remmingwerken die een cyclus hebben van 20 tot 40 jaar.

In 2016 zijn o.a. de onderstaande werkzaamheden uitgevoerd:

- Bourtangersluis: Aanpassen bediening sluis en brug door firma ADS.
- De Bult: Levering en vervanging bovendeuken.
- Ter Apeliersluis en Rutenbroek: Diverse instandhouding onderhoudsacties.
- Bourtangersluis en Scheemderverlaat: Conservering staalwerk.
- Kielwindeweer: Herstel kademuur en trapconstructie (Zie ook project E-688)
- Jipsinghuizer-, Sellinger- en Vlagtwedde sluisen: Vervanging onderstations.
- 3de Verlaat actieve kolk Stadskanaal: Herstel beneden deuren.
- De Bult: Herstel beneden deuren inclusief vervangen bekabeling.
- Wilhelminaverlaat: Bekabeling peilbeheer bovendeuken vervangen i.o.m. prov. Groningen.
- Eexterveenscheverlaat: Elektrisch omzetten peilbeheer en omzetten 2 hydraulische cilinders van de rinketschuiven.

Vervanging hekwerk zeedijk (602)

Krediet: € 50.000. Uitgaven tot en met 2016: € 48.000.

Restantkrediet: € 2.000.

In 2016 is het herstel van de toegangshekken afgerond. Eveneens zijn de hekwerken langs industriepark Farmsum en vanaf punt Rheide tot en met de oude zeesluis in Farmsum weer op orde gebracht.

RWZI Scheemda (623)

Krediet: € 411.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 411.000.

Restantkrediet: € 0.

Het project RWZI Scheemda, plaatsen nieuw mengstelsel slibgistingstank, wordt in samenhang uitgevoerd met het project biogasveiligheid (696). De uitvoering is in 2016 afgerond.

Oplossen knelpunten landelijk gebied 2016 (628)

Krediet: € 225.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 86.000.

Restantkrediet: € 139.000.

In 2016 zijn uit dit krediet verspreid over het beheersgebied knelpunten in de wateraan- en afvoer opgelost. Het betreft o.a. het lager leggen van duikers, het vernieuwen van duikers en de verbetering van een aantal stuwen en inlaten. Een aantal geplande projecten zijn niet in 2016 uitgevoerd. Deze zijn doorgeschoven naar 2017.

Grootonderhoud RWZI's (622 en 642)

Krediet: € 434.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 414.000.

Restantkrediet: € 20.000.

Vanuit 2015 is het krediet van 2016 met € 60.000 verhoogd. Jaarlijks wordt voor het levensduur verlengend grootonderhoud, volgens het programma Groot Onderhoud RWZI's (GOR), een investeringsbedrag opgevoerd. De voor 2016, op basis van het GOR, geplande onderhoudswerkzaamheden zijn grotendeels uitgevoerd.

Per onderdeel is bekeken of vervanging of een grote revisie op dit moment noodzakelijk was.

Hierbij is gekeken naar gebruiksduur, toestand en belangrijkheid van de apparatuur in relatie tot de te nemen actie. Van een aantal onderdelen is bepaald dat deze vervangen moesten worden.

Aanschaf onderhoudsmachines (651)

Totaal krediet: € 840.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 691.000.

Restantkrediet: € 149.000.

Voor de aanschaf van machines was in 2016 € 840.000 beschikbaar. In 2016 is een nieuwe werkwijze in het onderhoud geïntroduceerd. Naar aanleiding hiervan is besloten om een machine niet aan het

begin van het jaar te vervangen, maar gedurende het seizoen te bekijken of eenzelfde machine nodig is. Aan het einde van het seizoen is alsnog de machine besteld en deze zal in 2017 worden geleverd. Het restant krediet van € 149.000 zal hiervoor worden ingezet. Zie bijlage 1 "kredietoverzicht per 31 december 2016".

Gemaal Rozema revisie (674)

Krediet: € 327.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 249.000.

Restantkrediet: € 78.000.

Onder andere telemetrie, besturing, tolkleppen en luchtbehandeling zijn de afgelopen jaren vervangen. De voorbereidingen zijn gestart in het najaar van 2014 en de uitvoering heeft grotendeels in 2015 plaatsgevonden. De werkzaamheden zijn in 2016 afgerond. De bijdrage van de bodemdalingscommissie bedraagt € 250.000 en de afrekening heeft in 2016 plaatsgevonden. Door het gunstig uitvallen van de aanbesteding en het niet aanschaffen van PLC's, aangezien die nog tot 2020 worden ondersteund en het verstandig is te wachten tot een nieuwe run, zijn de kosten lager uitgevallen dan geraamd.

Afsluiting Oude Borgsloot (682)

Krediet: € 81.000. Krediet: afgesloten.

Het oorspronkelijk krediet van € 85.000 was reeds met € 4.000 verlaagd tot € 81.000.

De afsluiting van de Oude Borgsloot (dam met afsluitbare duiker) is gerealiseerd in het project Slochterdiep en zijtakken (project 679). Dit project is in 2016 inclusief projectplanprocedures uitgevoerd. Het krediet is derhalve overgeheveld naar project 679.

Herstel kademuur Kielsterverlaat (688)

Krediet: € 80.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 80.000.

Restantkrediet: € 0.

De kademuur behorende bij ons cultuurhistorisch monument het Kielsterverlaat was slecht. Het metselwerk was de laatste jaren versneld verslechterd, waardoor stenen loslieten en in het water vielen. Deze moesten worden hersteld voordat er onherstelbare schade aan het monument en de achterliggende particuliere tuin zou optreden.

Bij het herstel waarvoor een monumentenvergunning nodig was, is in nauwe samenwerking met de monumentencommissie en de aannemer, de kademuur in oorspronkelijke staat hersteld.

Baggeren Meedenerdiep (690)

Krediet: € 297.000. Krediet: afgesloten.

In de voorjaarsrapportage van 2016 zijn de projecten 690 Baggeren Meedenerdiep, 700 Baggeren stedelijk gebied Groningen en 627 baggeren Hoogezand en omgeving (krediet 2016 € 420.000) samengevoegd en als één project aanbesteed en in uitvoering genomen.

Baggeren stedelijk gebied Groningen (700)

Krediet: € 225.000. Krediet: afgesloten.

In de voorjaarsrapportage van 2016 zijn de projecten 690 Baggeren Meedenerdiep, 700 Baggeren stedelijk gebied Groningen en 627 baggeren Hoogezand en omgeving (krediet 2016 € 420.000) samengevoegd en als één project aanbesteed en in uitvoering genomen.

Brug Tjuchem (705)

Krediet: € 475.000. Afgesloten in 2016: € 475.000.

De brug Tjuchem is in 2016 overgedragen aan de gemeente. De kosten ad € 475.000 zijn ten laste gebracht van de in 2015 hiervoor gevormde bestemmingsreserve uit het rekeningresultaat 2015.

Groot onderhoud zeeobjecten 2016 (718)

Krediet: € 150.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 154.000.

Restantkrediet: € -4.000.

Als gevolg van een inspectie door een externe partij zijn in 2016 o.a. de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Pomprevisie gemaal Fiemel
- Trappen bij gemaal Rozema
- Droogzetten en revisie van een stromingskoker gemaal Duurswold

Uitbreiding netwerkopslag (728)

Krediet: € 55.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 56.000.

Restantkrediet: € -1.000.

Deze uitbreiding is bedoeld voor de nodige opslag en verwerkingscapaciteit van data voor mutatiesignalering. Met het programma worden puntenwolken gegenereerd van twee jaar luchtfoto's. De verschillen op deze foto's worden gedetecteerd. Met deze verschillen worden mutaties opgespoord die plaats hebben gevonden in de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) en aangepast. Vervolgens worden deze wijzigingen weer doorgegeven aan de Landelijke Voorziening (LV-BGT) bij het kadaster.

Aanschaf laboratorium apparatuur (735)

Krediet: € 200.000. Waarvan afgesloten in 2016 € 56.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 121.000.

Restantkrediet: € 23.000.

Het project wordt met € 56.000 verlaagd tot een restantkrediet van € 23.000. In overleg met het DB wordt het restantkrediet van € 23.000 ingezet voor de aanschaf van laboratorium apparatuur (LCMS) in 2017.

Maatregelen waterlichaam Duurswold baggeren (743)

Krediet: € 200.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2016: € 200.000.

Restantkrediet: € 0.

De werkzaamheden zijn in 2016 binnen het project Oostoever Schildmeer uitgevoerd en afgerond.

Hoofdstuk 3 d. Waterschapsbelastingen

Het belastingstelsel bestaat uit drie heffingen: de watersysteemheffing, de zuiveringsheffing (heffing op indirecte lozings) en de verontreinigingsheffing "nieuwe stijl" (heffing op directe lozings). De watersysteemheffing heeft betrekking op de zorg voor de waterkering, de waterkwantiteit en de (passieve) waterkwaliteit waarbij de kosten worden toegeedeeld op basis van waardeverhouding (methode Delfland).

Binnen de watersysteemheffing zijn vier belastingcategorieën: Ingezetenen, Gebouwd, Ongebouwd (niet zijnde natuur) en Natuur. Voor buitendijks gelegen gebouwde en ongebouwde objecten (niet zijnde natuur) wordt de maximale tariefdifferentiatie (tariefverlaging van 75%) toegepast. Voor alle verharde openbare wegen (basis en buitendijks) wordt vanaf 2013 een tariefdifferentiatie (tariefverhoging) van + 100% toegepast.

Tarieven 2016

De tarieven en opbrengsten over 2016 zijn als volgt:

Tarievenoverzicht

Categorie	Tarief 2016	Belasting opbrengst 2016
Ingezetenen	€ 69,92	€ 12.471.000
Gebouwd (basis)	0,05286%	€ 21.053.000
Gebouwd (buitendijks)	0,01524%	€ 4.000
Ongebouwd (basis)	€ 55,63	€ 7.546.000
Ongebouwd (buitendijks)	€ 14,53	€ 3.000
Ongebouwd (wegen)	€ 110,43	€ 880.000
Natuur	€ 3,08	€ 99.000
Verontreinigingsheffing	€ 78,19	€ 348.000
Zuiveringsheffing	€ 78,19	€ 42.209.000
Kwijtschelding		- € 2.217.000
Totaal belastingopbrengst		€ 82.396.000

De totale belastingopbrengst over 2016 is € 294.000 hoger dan geraamd. In hoofdstuk 2 onderdeel b wordt een gedetailleerde toelichting gegeven op de afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage.

Het kwijtscheldingsbeleid

Op grond van de Invorderingswet kan aan belastingplichtigen die niet in staat zijn anders dan met buitengewoon bezwaar hun belastingaanslag geheel of gedeeltelijk te betalen, gehele of gedeeltelijke kwijtschelding worden verleend. Net als de meeste waterschappen heeft ook het algemeen bestuur van ons waterschap hiertoe besloten. Hierbij is de norm op 100% gesteld. Een norm van 100% houdt in dat in de regel kwijtschelding wordt verleend aan belastingplichtigen met een inkomen op of onder bijstandsniveau.

Het aantal verzoeken tot kwijtschelding bedroeg in 2016 15.740. Ten opzichte van 2015 een stijging. Eén van de oorzaken is dat burgers kwijtschelding nu kunnen aanvragen via de digitale balie, wat het gemakkelijker maakt voor de burger. Hierdoor zijn echter ook dubbele verzoeken binnengekomen en

verzoeken van burgers die maar een poging waagden. Hierdoor daalde procentueel ook het aantal toewijzingen. Van het aantal verzoeken is 64% volledig of gedeeltelijk toegewezen, dat was in 2015 78%. Door Hefpunt wordt bij het afhandelen van de kwijtscheldingsverzoeken in een aantal gevallen samengewerkt met de gemeenten, dit is voor de burger eenvoudiger en duidelijker en drukt de kosten. Kwijtschelding beperkt zich tot de verontreinigingsheffing en de zuiveringsheffing voor particulieren en de watersysteemheffing ingezetenen. Voor de watersysteemheffing gebouwd, ongebouwd en natuurterreinen is geen kwijtschelding mogelijk omdat de eigendom van woningen, gebouwen, ongebouwd en natuurterreinen vermogen veronderstelt.

Hoofdstuk 3 e. Weerstandsvermogen

De algemene reserves worden vooral gebruikt als algemeen weerstandsvermogen. Het hebben van voldoende eigen vermogen stelt ons in staat financiële tegenvallers zoals bijvoorbeeld beschreven in de risicoparagraaf op te kunnen vangen zodra ze zich voordoen.

In ons Financieel Statuut is opgenomen dat onze algemene reserves een minimum- en een maximumomvang kennen. De minimale omvang is gelijk aan de op geld gewaardeerde risico's van de risicoparagraaf. De maximale omvang is 10% van de omvang per taak. Dit maximum is vastgesteld om te voorkomen dat reserves (maar) blijven groeien. Als de omvang van de algemene reserves hoger is dan het maximum dan wordt dat "overschot" in vier gelijke delen teruggegeven aan de belastingbetalers door het verlagen van de tarieven.

Sinds 2011 hanteren wij als uitgangspunt dat de omvang van onze algemene reserves in de meerjarenperiode wordt teruggebracht tot het minimumniveau én dat het teruggeven van het overschot niet meer in vier gelijke delen hoeft te gebeuren.

Door de ruimte tussen het minimum en het maximum van de algemene reserves (het appeltje voor de dorst) in te zetten was het mogelijk de lastenstijging bij ons te verlagen. Bovendien was er zo meer manoeuvreerruimte om de lastenstijging per jaar af te vlakken. De algemene reserves hebben zo (ook) een egalisatiefunctie gekregen.

Omvang risico's

Op basis van de jaarlijkse actualisatie bij de begroting 2017 van de risico-inventarisatie en de actualisering vanuit de jaarrekening is de minimale omvang van de reservepositie vastgesteld op afgerond € 2,0 miljoen.

Uitkomst jaarrekening 2016

De uitkomst van de jaarrekening 2016 heeft de volgende gevolgen voor de algemene reserves.

Taak	Watersysteem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal
Stand 1 januari 2016 (incl. resultaat 2015)	8.954.000	392.000	9.346.000
Aanwending algemene reserve		192.000	192.000
Stand 31 december 2016	8.954.000	584.000	9.538.000
Mutaties resultaat 2016	1.216.000	1.046.000	2.262.000
Stand 31 december 2016 incl. resultaat 2016	10.170.000	1.630.000	11.800.000

Deze stand afgezet tegen bij de begroting 2017 vastgestelde bandbreedtes voor de minimum omvang is als volgt.

Taak	Stand per 1 januari 2017	Minimum omvang	Tekort (-) t.o.v. minimum Overschot (+)
Watersysteembeheer	10.170.000	1.145.000	+ 9.025.000
Zuiveringsbeheer	1.630.000	855.000	+ 775.000
Totalen	11.800.000	2.000.000	+ 9.800.000

Watersysteembeheer

Bij de begroting 2017 is uitgegaan van een stand per 1 januari 2017 van € 8.993.000. De werkelijke stand is met € 10.170.000 (zie hierboven) € 1.177.000 hoger. Dit is het gevolg van het hoger voordelig rekeningresultaat voor de taak watersysteembeheer.

Zuiveringsbeheer

Bij de begroting 2017 is uitgegaan van een stand per 1 januari 2017 van € 986.000 positief. De werkelijke stand is € 1.630.000 positief. Het verschil bedraagt € 644.000. Dit is het gevolg van het voordeliger rekeningresultaat voor de taak zuiveringsbeheer.

Bij de meerjarenraming 2018 t/m 2021 zal een voorstel worden opgenomen over de inzet van de algemene reserves.

Hoofdstuk 3 f. Financiering (treasury paragraaf)

Inleiding

Naast het treasurystatuut is de treasury paragraaf een belangrijk instrument voor het sturen en beheersen van, verantwoorden over, en toezicht houden op de treasury. Het treasurystatuut geeft de infrastructuur voor de treasury. De uitvoering van het treasurybeleid vindt zijn weerslag in de treasury paragrafen in de begroting en de jaarrekening. In de begroting komen de concrete beleidsplannen aan de orde. In de jaarrekening gaat het om de realisatie van de plannen en om een verschil tussen de plannen en uitkomsten.

Algemene ontwikkelingen

In economisch opzicht is de positieve trend uit 2015 voortgezet in 2016. De economische groei is met 2,1% wederom positief. Het EMU-saldo daalt sneller dan gedacht en bedroeg -0,5% van het BPP. De prijzen zijn vorig jaar nauwelijks gestegen; gemiddeld 0,3%. Ook de werkloosheid ontwikkelde zich positief en is als percentage van de beroepsbevolking gedaald van 6,9% naar 5,3%. Voor 2017 is de algehele verwachting dat de rente licht gaat stijgen maar nog steeds historisch laag blijft.

Treasurybeheer

Financieringsbehoefte 2016

De financieringsbehoefte voor 2016 was als volgt:
(bedragen x € 1 miljoen)

-	Investerings	17,5	
-	Aflossing geldleningen	<u>20,3</u>	
	Totaal		37,8

Dekking van de financieringsbehoefte:
(bedragen x € 1 miljoen)

-	Afschrijvingen (als onderdeel van de exploitatie)	17,2	
-	Opgenomen langlopende geldleningen	25,0	
-	Per saldo stijging van het eigen vermogen en voorzieningen	1,4	
			<u>43,6</u>
	Mutatie financieringstekort		5,8

Hieronder wordt nader ingegaan op de diverse dekkingsmiddelen.

Afschrijvingen

Investerings worden in een aantal jaren afgeschreven met verschillende termijnen voor de diverse soorten investeringen. Deze afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van de exploitatiebegroting en vormen dus een onderdeel van de belastingheffing. De uitgaven van de gepleegde investeringen worden dus in feite in jaarlijkse termijnen terug ontvangen.

Opgenomen langlopende geldleningen

In 2016 is een nieuwe lening opgenomen van € 25 miljoen met een looptijd van 25 jaar. Het rentepercentage is 1,2%.

Mutatie financieringstekort

Het financieringstekort per 31 december 2016 is ten opzichte van 1 januari 2016 gedaald met € 5,8 miljoen. Dit betreft enerzijds een lagere schuld in rekening courant en kasgeldleningen bij de Nederlandse Waterschapsbank van € 10,1 miljoen en anderzijds een daling van het saldo van de kortlopende vorderingen en schulden van € 4,3 miljoen.

Financiering voor de korte termijn

Volgens de Wet Fido (Financiering decentrale overheden) mag 23% van het totaal van de jaarbegroting met kort geld worden gefinancierd. Dit wordt de kasgeldlimiet genoemd. De kasgeldlimiet voor 2016 bedraagt € 21 miljoen. Daarnaast mag de kasgeldlimiet twee achtereenvolgende kwartalen worden overschreden. Hiervan wordt gebruik gemaakt omdat de kasstroom van de belastingopbrengst een piek in onze financieringsbehoefte veroorzaakt. Per ultimo 2016 bedraagt de schuld bij de Nederlandse Waterschapsbank € 9,5 miljoen.

Toetsing renterisico's

In de Wet Fido zijn de renterisico's gesplitst in normering voor de financiering van de vlottende schuld en de vaste schuld. Het renterisico van de vlottende schuld wordt genormeerd door de zogenaamde kasgeldlimiet. Het renterisico van de vaste schuld door de renterisiconorm. De renterisico's worden door de toezichthouder (de provincie) bewaakt. Zoals reeds eerder genoemd is de doelstelling de kasgeldlimiet niet te overschrijden. Met de renterisiconorm wordt bedoeld het bedrag aan vreemd vermogen waarover in de toekomst een hogere dan wel lagere rente moet worden betaald dan nu bestuurlijk wenselijk wordt geacht. Als norm hiervoor wordt een percentage van het begrotingstotaal (totale lasten) per 1 januari van het begrotingsjaar aangehouden. Voor waterschappen bedraagt dit percentage 30%. Met een percentage van 23% in 2016 blijft het waterschap binnen de renterisiconorm. Bij een gelijkmatige opbouw van de leningportefeuille, waarbij niet in enig jaar een onevenredig groot deel van de leningenportefeuille geherfinancierd behoeft te worden, wordt het renterisico op de vaste schuld gespreid over de jaren.

Hoofdstuk 3 g. Risicoparagraaf

Onderdeel van de jaarrekening is de risicoparagraaf.

Feitelijk worden twee soorten risico's onderkend. Algemene risico's, dat zijn risico's die zich altijd voor zouden kunnen doen. Denk aan overstromingen, het uitvallen van een zuivering enz. Daarnaast is een aantal specifieke risico's benoemd. Dergelijke risico's worden in de risicoparagraaf bij de meerjarenraming, de begroting en de jaarrekening opgenomen.

Hieronder worden de specifiek benoemde risico's nader toegelicht. Op de algemene risico's wordt verder niet ingegaan. Wel wordt afzonderlijk ingegaan op een aantal onzekerheden. Deze worden niet gebruikt om de omvang van de algemene reserves te bepalen. Wij vinden dat ze als risico (onzekerheid) hier wel genoemd moeten worden. Het kan zijn dat dergelijke onzekerheden in de toekomst een incidenteel beroep op de algemene middelen vergen.

De laatste actualisatie vond plaats bij de begroting 2017. Hierin (zie AB 9 november 2016) zijn de volgende risico's (R) en onzekerheden (O) opgenomen:

- Veenkoloniale afvalwaterleiding VKA (R)
- Juridische procedures (O)
- Toetsing regionale keringen (O)
- Toetsing primaire kering op aardbevingsschade (O)
- Fonds Oude Leidingen (O)

Ten opzichte van de begroting 2017 is de paragraaf op twee punten gewijzigd: een extra risico en onzekerheid bij de belastingopbrengst ongebouwd wegen en een onzekerheid ten aanzien van ICT en informatieveiligheid.

RISICO'S

▪ **Veenkoloniale afvalwaterleiding (VKA)**

Voor de afvoer van het afvalwater uit de Veenkoloniën is in het verleden een afvalwaterleiding naar de Waddenzee aangelegd. Op deze leiding werd biologisch verontreinigd afvalwater en zout afvalwater geloosd. Het biologisch verontreinigde afvalwater wordt tegenwoordig middels reguliere technieken gezuiverd en geloosd op het oppervlaktewater. Alleen voor het zoute afvalwater is er nog geen oplossing. Dus dat zoute afvalwater, afkomstig van enkele bedrijven, wordt nog op de VKA geloosd. De huidige situatie is dat er een leiding ligt die eigendom is van het waterschap en die voor de bedrijfsvoering een risico vormt. De risico's zijn tweeledig: op de eerste plaats is er het milieurisico van een lekkage van zout water en ten tweede is er een financieel risico in de vorm van reparatiekosten.

Er is een onderzoek naar de aardbevingsbestendigheid van de leiding uitgevoerd. Uit het onderzoek is gebleken dat de asbest cement leiding wel tegen schokken vanuit een aardbeving bestand is.

Ook Google is voornemens om aan te sluiten op de VKA. Het gaat hierbij om koelwater dat via de laatste 500 meter van de leiding naar zee wordt gevoerd. Er wordt voor een robuuste aansluiting met afsluiters gekozen om de continuïteit van de lozingen van alle bedrijven op de VKA zo veel mogelijk te waarborgen.

Het waterschap beschouwt de VKA niet als een overheidstaak en wil de integrale kosten bij

de gebruikers in rekening brengen. Het betreft de exploitatiekosten en te zijner tijd ook de vervangingskosten van de leiding. Of er in dit geval sprake is van een publieke taak verschilt het waterschap van mening met de bedrijven die van de VKA gebruik maken. Om dit geschil te beslechten is bij de rechter een oordeel gevraagd over deze kwestie. De rechtbank heeft op 10 februari 2016 vonnis gewezen. Daarin stelt de rechtbank vast dat het beheer en onderhoud van de VKA geen publieke taak van het waterschap is, maar ook dat het huidige gebruik van de VKA niet onrechtmatig is. De rechtbank geeft partijen sterk in overweging om weer in overleg te treden over voortgezet gebruik van de VKA. Het overleg is gestart. De bedrijven zijn wel – pro forma – in beroep gaan.

ONZEKERHEDEN

- **Toetsing regionale keringen**

Het Masterplan Kaden zorgt ervoor dat de regionale kaden in ons beheergebied weer voldoen aan de hoogtenormen. Hiervoor is jaarlijks groot onderhoud nodig aan een deel van de kaden. De provincie Groningen heeft in 2014 de uitgangspunten voor het toetsen van de regionale keringen vastgesteld.

Voor de boezemkeringen is voor het eerst een formele toetsing (zoals bij de zeedijk) gestart, waarbij naast op hoogte ook wordt getoetst op: macro- en microstabiliteit, piping/heave, bekleding en dergelijke. Op dit moment is de Eemskanaal kade zuidzijde geavanceerd getoetst en goedgekeurd. Aangezien deze wijze van toetsen in Nederland voor de eerste keer volledig is uitgevoerd wordt de ENW (Expertise Netwerk Waterveiligheid) gevraagd deze geavanceerde toetsing te beoordelen zodat er zekerheid is over de juistheid van de uitkomsten hiervan. In vervolg op deze beoordeling wordt in 2016 een tweede rapportage verstrekt. Vanuit de uitkomsten van de geavanceerde toetsingen zal duidelijk worden welke maatregelen tegen welke kosten noodzakelijk zijn om de stabiliteit van de regionale kaden te garanderen. Mede vanwege de risico's door aardbevingen is besloten de toetsing te versnellen. De aardbevingsonderzoeken hebben geen extra afkeuring tot gevolg tot dit moment, dit betekent dat de onderzochte keringen niet zullen bezwijken bij een aardbeving maar (geringe) schade is niet uitgesloten.

In 2016 hebben we een globaal inzicht gekregen in de mogelijke toets uitkomsten van alle regionale keringen. Per afgekeurd kadetraject zal er een verbetermaatregel worden uitgewerkt en als projectvoorstel aan het algemeen bestuur worden aangeboden. Intussen zijn voor de boezemkades bij het Winschoterdiep, de Pekel Aa en Tusschenklappen investeringen opgenomen in de MJ1 voor in totaal € 7 miljoen.

- **Juridische procedures**

Momenteel is het waterschap in een aantal juridische procedures verwikkeld. De verschillende zaken bevinden zich in diverse stadia van de procedure (claims, beroep of hoger beroep). De procedures hebben betrekking op verschillende aansprakelijkheden, zoals nadeelcompensatie, meerwerk of schade.

- **Toetsing primaire kering op aardbevingsbelasting**

In 2016 hebben we een toets op de stabiliteit van de primaire kering met betrekking tot de aardbevingen uitgevoerd. Feitelijk zal pas in het voorjaar van 2017 duidelijk worden of wij bij de primaire kering ook iets met de aardbevingen moeten gaan doen aangezien de aardbevingskrachten intussen fors zijn afgenomen. Een eventuele afkeuring kan betekenen dat ook voor onze primaire kering versneld een versterkingsmaatregel moet worden uitgevoerd. De kans op een afkeuring lijkt gering, maar kan niet worden uitgesloten.

- **Fonds oude leidingen**

Het Fonds Oude Leidingen maakt onderdeel uit van de Gemeenschappelijke Regeling met waterschap Noorderzijlvest en is bedoeld voor het opruimen van oude en buiten gebruik gestelde persleidingen. Het fonds wordt gevoed via het rendement op het fonds. Het fonds wordt beheerd door Noorderzijlvest. Als de omvang van het fonds ontoereikend is dragen beide waterschappen naar evenredigheid bij in de kosten.

- **Belastingopbrengsten**

Door de economische situatie (denk aan faillissementen) kunnen de belastingopbrengsten zich anders ontwikkelen dan we in de begroting en meerjarenraming meenemen. Ook juridische procedures (zie de wegen en tot vorig jaar natuurterreinen) kunnen tot afwijkingen leiden.

- **ICT en informatieveiligheid**

De ontwikkelingen in dit vakgebied gaan heel snel en grijpen diep in op de processen. De afhankelijkheid van ICT en van passende informatievoorziening maken de organisatie kwetsbaar. Adequate informatiebeveiliging, digitalisering en basisgegevens zijn noodzakelijk voor zekerheid in de bedrijfsvoering en het voorkomen van datalekken. Hiervoor zijn al maatregelen in uitvoering; ook de komende jaren zullen op dit gebied resultaten worden geboekt. Het uitvoeren van maatregelen "achteraf" sluiten we echter niet uit. In 2016 hebben we met drie incidenten te maken gehad.

- **Tariefdifferentiatie wegen**

Sinds 2013 passen wij de wettelijk toegestane tariefdifferentiatie voor verharde wegen toe. Het tarief voor een hectare openbare verharde weg krijgt een opslag van 100% op het tarief volgens de watersysteemheffing ongebouwd.

Om het aantal hectares te bepalen hanteren we het standpunt dat het verharde gedeelte van een weg en grond "dienstbaar aan de weg" samen de omvang van het aantal hectares bepalen. Dus asfalt, klinkers en berm en sloten. In een recente uitspraak van de rechtbank Overijssel is aangegeven dat het begrip 'verharde openbare wegen' beperkt moet worden uitgelegd. De rechtbank oordeelt dat onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van dit begrip vallen. Volgens de rechter mag deze tariefdifferentiatie zich dus alleen uitstrekken over het verharde gedeelte van de weg.

Het waterschap Zuiderzeeland is tegen de uitspraak in beroep gegaan. De kans is echter reëel dat de uitspraak in hoger beroep in stand blijft. Dat betekent dat wij teveel hectares tot de categorie wegen hebben gerekend. Een correctie hierop betekent minder hectares wegen en daardoor een verhoging van het tarief voor de watersysteemheffing ongebouwd. De omvang van deze eventuele correctie en de financiële gevolgen zijn nog niet bekend.

Hoofdstuk 3 h. Verbonden partijen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijk of publiekrechtelijke organisatie die een bijdrage levert aan onze doelstellingen en waarin het waterschap een bestuurlijk en financieel belang heeft.

Het waterschap is uit beleidsoverwegingen samenwerkingsverbanden aangegaan met een aantal partijen. De belangrijkste worden hieronder genoemd.

Gemeenschappelijke regeling met Noorderzijlvest

In de reglementen van de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest is bepaald dat het waterschap samenwerkt met een of meer andere waterschappen ten behoeve van een doelmatige uitoefening van grootschalige taakonderdelen en dat daartoe een regeling wordt aangegaan.

In de vorm van een gemeenschappelijke regeling wordt voor de volgende onderwerpen samengewerkt met waterschap Noorderzijlvest:

- Het beheer van zuiveringstechnische werken met grensoverschrijdend afvalwater.
- De verwerking van primair zuiveringsslib.
- Het ontwateren van zuiveringsslib.
- De eindverwerking van zuiveringsslib.
- Het beheer van het fonds buiten gebruik gestelde leidingen.
- Het beheer en bediening van coupures te Delfzijl.
- Het laboratorium.

Financieel belang

Geraamde bijdrage aan NZV: € 10.044.000,-

Geraamde bijdrage van NZV (lab): € 1.184.147,-

Werkelijke bijdrage aan NZV: € 9.775.206,-

Werkelijke bijdrage van NZV (lab): € 1.184.147,-

Door de gemaakte afspraken met Noorderzijlvest wijken de werkelijke bijdragen – in principe – niet af van de geraamde bijdragen.

Aanpassen kostenverdeelsleutels

In de Gemeenschappelijke regeling samenwerking waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest van 2011 is afgesproken dat de verdeelsleutels van de kosten na vijf jaar worden herijkt. Het resultaat van deze herijking is dat zowel de verdeelsleutel van de kosten van het gezamenlijk zuiveren met 1% wijzigt en ook de verdeelsleutel van de kosten van het gezamenlijk laboratorium met 1% wijzigt. Het algemeen bestuur heeft op 9 november met deze wijziging ingestemd.

	Verdeelsleutels			
	NZV	H&A	NZV	H&A
	2016		2017-2021	
Zuiveren c.a.	56%	44%	57%	43%
Laboratorium	44%	56%	45%	55%

De nieuwe verhoudingscijfers worden toegepast voor de begrotingsjaren 2017 tot en met 2021.

Nieuwbouw laboratorium

Na het niet doorgaan van de fusie van ons laboratorium met het laboratorium van het waterbedrijf Groningen en waterleidingmaatschappij Drenthe (WLN) is de keuze gemaakt om de

laboratoriumactiviteiten zelfstandig uit te blijven voeren. Vanwege de fusiebesprekingen met diverse partners is er de afgelopen jaren niet in de bestaande huisvesting geïnvesteerd. Het huidige huurcontract van het pand in Assen loopt af in september 2018. Het is onvermijdelijk dat er moet worden geïnvesteerd in het lab. Nieuwbouw is qua exploitatielasten voordeliger dan renovatie en heeft daarnaast nog een aantal andere voordelen. Daarom heeft het algemeen bestuur op 5 oktober 2016 besloten over te gaan tot nieuwbouw naast de hoofdvestiging te Veendam.

Gemeenschappelijke regeling Hefpunt

Ten behoeve van de uitvoering van de heffing en invordering van de waterschapsbelastingen is per 1 september 2007 een gemeenschappelijke regeling aangegaan tussen de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân.

Deze samenwerking leidt tot het terugdringen van de perceptiekosten, de kosten om belasting te heffen en te innen.

Hefpunt is een flexibel ingerichte overheidsorganisatie. Zij staat voor de verzorging van gemeentelijke en waterschapsbelastingen tegen de laagst mogelijke kosten en een marktconforme kwaliteit. De organisatie maakt hierbij optimaal gebruik van de ICT mogelijkheden en beschouwt haar medewerkers als belangrijk kapitaal om haar doelen te bereiken.

De doelstelling is het heffen en innen van lokale belastingen. In eerste instantie voor de drie waterschappen die Hefpunt hebben opgericht. Maar het is de bedoeling dat ook andere lokale overheden aansluiten bij Hefpunt. De doelstelling daarbij is het verlagen van de perceptiekosten door het vergroten van de schaal.

Financieel belang

Geraamde bijdrage aan Hefpunt: € 2.316.370,-. *(Verhoogd met € 129.000,- voor aandeel in de eerste kosten NBK)*

Werkelijke bijdrage aan Hefpunt: € 2.293.616,-.

Verwachte ontwikkelingen in 2016

Het jaar 2016 zal in het teken staan van een mogelijke oprichting van een Noordelijk Belastingkantoor. Hierin zouden de drie waterschappen kunnen gaan samenwerken met de gemeente Groningen. Begin 2016 wordt een GO / NO GO besluit hierover verwacht. Met de kosten van de oprichting van een nieuw Noordelijk belastingkantoor is in de begroting 2016 nog geen rekening gehouden.

Met de gemeente Groningen is onderzocht of er (financieel) voordeel te behalen valt door de belastingprocessen gezamenlijk uit te voeren. Op basis van een in 2014 opgestelde business case is geconcludeerd dat er een aanzienlijk voordeel te behalen valt. Op grond hiervan is een bedrijfsplan opgesteld dat de basis heeft gevormd voor de besluitvorming om een Noordelijk Belastingkantoor (NBK) op te richten.

Ook het bedrijfsplan geeft een goed financieel perspectief, waarbij de initiële investering (incidentele kosten) ruim binnen vier jaar terugverdiend wordt.

Op 6 juli 2016 heeft het bestuur dan ook besloten tot oprichting van het NBK. Met ingang van het tweede halfjaar van 2016 is in de implementatiefase de opzet en inrichting van de nieuwe organisatie nader uitgewerkt. Voor de aanpak daarvan is een projectplan opgesteld.

Voor het NBK is gekozen voor de bedrijfsvoeringsorganisatie (gemeenschappelijke regeling). In eerste instantie gaan de drie noordelijke waterschappen samen met de gemeente Groningen de gemeenschappelijke regeling aan. Er is sprake van een Voorlopig Bestuur (VB) samengesteld uit de portefeuillehouders Financiën van de betrokken moederorganisaties.

Daarnaast is er nog een aantal lichte samenwerkingsverbanden met de waterschappen Drents Overijsselse Delta en Vechtstromen inzake het zuiveren over de grens.

Geraamde per saldo te ontvangen bijdrage Drents Overijsselse Delta: € 518.000,-

Werkelijk per saldo ontvangen bijdrage rekening 2016: € 589.661,-

Geraamde te betalen bijdrage Vechtstromen: € 1.453.000,-

Werkelijk betaalde bijdrage rekening 2016: € 1.453.422,-

Met Vechtstromen maken we nieuwe financiële afspraken vanaf 2017.

Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis (HWH)

In 2012 hebben we besloten het samenwerkingsverband (HWH) te verlaten. Verschillen in opvatting over de managementstijl en een ondermaatse kwaliteit / prijsverhouding lagen hieraan ten grondslag. In de navolgende periode hebben we op basis van een klant-leverancier relatie enkele producten van HWH afgenomen en hebben onder de noemer Hunze en Aa's Eigen Informatiesysteem (HEI) diverse producten ontwikkeld die voorheen van HWH werden afgenomen. Hierdoor is een kwaliteitsverhoging en een bredere ondersteunende ICT productenrange gerealiseerd.

De Unie van waterschappen heeft dit jaar het standpunt ingenomen om de collectieve ICT projecten voor alle waterschappen bij HWH te beleggen. ICT trajecten zoals de implementatie van de Omgevingswet en de informatiebeveiliging moeten een grondslag hebben waarbij alle waterschappen deelnemen. Dit feit gekoppeld aan de vooruitgang die het nieuwe HWH heeft geboekt op het gebied van management en de kwaliteit/prijsverhouding, heeft geleid tot de intentie dat Hunze en Aa's weer wil en kan toetreden in de GR HWH. Hiertoe is op 5 oktober door het algemeen bestuur besloten. In 2017 treden we formeel weer toe en zullen we ook weer bestuurlijk vertegenwoordigd zijn.

Hoofdstuk 3 i. Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering wordt op hoofdlijnen bepaald door de samenhang tussen het beheerprogramma, het coalitieakkoord en de begroting. Het bestuur bepaalt het "wat" en de directeur bepaalt het "hoe" qua beleidsvoorbereiding en bedrijfsvoering. De inhoudelijke beleidsmatige verantwoording van onze opgaven aangaande ons primaire proces zijn in de programmaverantwoording en de voorgaande hoofdstukken van de jaarrekening verwoord. Hier wordt aangegeven hoe wij de realisatie hiervan hebben uitgevoerd.

Lastenontwikkeling - kostenbewust

Uitgangspunt is hierbij de laagste kosten voor waterschap Hunze en Aa's met een nadrukkelijk oog voor de totale maatschappelijke kosten. Dit alles met tenminste een gelijkblijvende kwaliteit van onze producten en diensten. We realiseren onze beheerplanopgaven in ieder geval binnen maximaal 3% verhoging van de kosten. Deze opgave wordt nog uitdagender door alle veranderingen (zowel maatschappelijk als fysiek) die op ons afkomen en waar we tijdig op zullen moeten anticiperen. Om de economische ontwikkeling in de regio te stimuleren benutten we de mogelijkheden binnen de wettelijke aanbestedingsprocedure ten volle om er voor te zorgen dat er zoveel mogelijk "werk in de regio" blijft. Dit alles zonder dat dit een kostenverhogend effect heeft.

Realisatie 2016

Bij openbare en EU aanbestedingen mag een regionale/lokale partij geen afweging zijn. Desalniettemin is bij aanbestedingen van materieel (vaak EU) de uitkomst voor 80% regionaal. Bij onderhandse en meervoudig onderhandse aanbestedingen worden er altijd drie lokale/regionale partijen uitgenodigd om mee te doen. Voorbeelden van gunning zijn: interieur beplanting, beveiliging en bedrijfskleding. Ook voor de adviesdiensten ten behoeve van de planvorming of voorbereiding van de uitvoering is er deelname van regionale partijen.

Waar voor je geld

Uit onderzoek blijkt dat het waterbewustzijn van Nederlanders niet hoog is. Het gevolg daarvan is dat ook de bereidheid om te betalen en het accepteren van maatregelen in de leefomgeving minder groot is dan gewenst. Er zal energie moeten worden gestoken in het verhogen van het waterbewustzijn van onze ingelanden om het draagvlak voor het regionale waterbeheer te vergroten. Hiertoe communiceren we vanuit de inhoud en vertonen consistentie tussen wat we zeggen en wat we doen. Elke burger voelt zich serieus genomen. Dit betekent dat hij snel en adequaat wordt geholpen en dat er echt naar hem wordt geluisterd.

Speerpunten 2016:

1. Een onderzoek moet inzicht geven in de feitelijke en de gewenste toestand betreffende de naamsbekendheid, zichtbaarheid en het waterbewustzijn van de inwoners in het gebied van Hunze en Aa's gerelateerd naar doelgroepen. Dit inzicht dient ter positie- accentbepaling voor wat betreft de communicatie.
2. De komende 4 jaar zal voor alle stedelijke gebieden een klimaatscan water (stresstest) worden uitgevoerd, conform de uitgangspunten van het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering met als doel het stedelijk gebied bestendig te maken tegen toenemende neerslag als gevolg van klimaatverandering.

Realisatie 2016

Speerpunten van het herziene communicatiebeleid zijn: 1. Zichtbaarheid; 2. Communicatieve organisatie; 3. Opiniemanagement en 4. Educatie.

Op al deze terreinen zijn acties gepleegd zoals bijvoorbeeld bij thema's als gewasbescherming, muskusrattenbeheer en dierenwelzijn. Daarnaast is bij diverse projecten, zoals project Tusschenwater, via diverse media gecommuniceerd. Qua educatie bereikten we dit jaar bijna 3.000 basisschoolkinderen. De leerlingen kregen een gastles, een rondleiding op een zuivering of deden mee aan een natuurbelevingstocht. Ook werd er meegewerkt aan meerdere projectweken, waarbij water centraal stond. Daarnaast was er nog het jaarlijkse Jeugdwatercongres dat samen met IVN, beide provincies en andere waterschappen werd georganiseerd. Met enthousiasme werkten leerlingen daar aan een gezamenlijke wateropdracht.

1. Belangrijk item is verder de uitwerking van het stakeholdersonderzoek. Dit is in december 2016 afgerond en zal een vervolg gaan krijgen. Het stakeholdersonderzoek is uitgevoerd door een extern bureau. Doelgroepen waren: MKB, maatschappelijke organisaties (w.o. visserij, landbouw, dierenwelzijn) en lokale bestuurder. Het inzicht dient ter positie- en accentbepaling voor wat betreft de communicatie.

2. Onze opzet was om in 2016 bij één gemeente een stresstest uit te voeren, nadat we alle gemeenten uiterlijk in 2016 hadden bezocht. In 2016 zijn echter niet alle gemeenten bezocht. Dat zal begin 2017 zijn afgerond. Hierna zal in een plenaire bijeenkomst worden afgesproken met welke twee gemeenten we starten met de klimaatscan water. Daarna voeren wij de tests uit. Het uitvoeren van een stresstest is een omvangrijke operatie.

Personeel

Een goede taakinvulling kan alleen met een goede kwalitatieve en kwantitatieve personeelsbezetting. Ervaren goed opgeleide medewerkers die specifieke kennis en ervaring hebben zijn onmisbaar voor een goede kwaliteit van ons werk. Willen wij onze positie als waterautoriteit waar blijven maken dan betekent dit dat wij blijvend moeten investeren in onze medewerkers. Daarnaast zijn wij op een aantal plekken kwetsbaar waar het om kennis gaat. Dit betekent dat er blijvend wordt ingezet op zowel kennis verdieping als aan kennisdeling.

Speerpunten 2016:

1. Afronding van de strategische personeelsplanning 2017-2020.
2. Verder ontwikkelen van de benodigde personele competenties.

Realisatie 2016

1. De strategische personeelsplanning 2017-2020 is in 2016 afgerond met instemming van de ondernemingsraad. De formatie is, met de nodige accentverschuivingen, op hetzelfde niveau gehouden (317,5 fte) als de vorige planning. De volgende uitgangspunten zijn daarbij overeengekomen:

- *Het totaal aan fte dient voor uitvoering beheerprogramma, de reguliere bedrijfsvoering, de voorbereiding van beleid en de uitvoering van het reguliere investeringsprogramma en coalitieakkoord.*
- *Additionele beleidsuitvoering en -voorbereiding wordt zoveel mogelijk opgevangen en verdisconteerd via de personeelsplanning. Te denken valt bijvoorbeeld aan communicatie en duurzaamheid en energiebeleid.*
- *Voor nieuwe beleidsprogramma's, al dan niet gestoeld op het coalitieakkoord, die het beheerprogramma te boven gaan worden op basis van een businesscase (waar nodig) extra middelen euro's en/of fte door het DB toegekend. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan HWBP, stoffen oppervlaktewater, medicijnresten verwijderen en de Omgevingswet.*

2. In de strategische personeelsplanning is op basis van beleidsaccenten de omvang van de formatie bepaald. De accenten en de ontwikkelingen leiden daarnaast tot eisen aan kennis en competenties van medewerkers.

Met de medewerkers worden jaarlijkse en meerjarige afspraken gemaakt over de organisatieontwikkelingsbehoefte en de planmatige aanpak daarvan op groeps- en individueel niveau. Dit is een continue HRM proces.

Informatie maatschappij

De beschikbaarheid van informatie neemt hand over hand toe. Deze toename van beschikbare informatie betekent automatisch ook een toename op de kans dat vertrouwelijke informatie wordt misbruikt of dat onze primaire taak kan worden gesaboteerd. Naast fysieke schade levert dit ook een flinke imagoschade op. Informatieveiligheid raakt een ieder. Informatieveiligheid en privacy zijn essentiële elementen in de processen waarbij gegevens worden geregistreerd en uitgewisseld. Het gaat dan niet alleen om de technische kant van informatieveiligheid en privacy, maar ook om het feit dat alle medewerkers in alle lagen van de organisatie doordrongen zijn van het belang en de risico's rondom informatieveiligheid.

Speerpunten 2016:

1. Verder verankeren van informatieveiligheid en privacybescherming in onze processen.
2. Blijvend zorgen dat onze basisinformatiesystemen op orde zijn.

Realisatie 2016

1. en 2. De privacywetgeving is middels een privacy beleidsplan uitgewerkt. Het beveiligingsplan en een privacyreglement zijn vervolgens daarop gebaseerd. Daarbij is ingezoomd op de (informatie) beveiliging als één van de belangrijkste ingrediënten van het aangescherpte Europese beleid. Ook is een protocol opgesteld inzake een personeel-volgsysteem.

Verder is via diverse interne kanalen gestart met een bewustwordingscampagne onder personeel en bestuurders. Zo hebben we meerdere artikelen op intranet geplaatst. We hebben sessies georganiseerd over identiteitsfraude in combinatie met een hackdemo. Ook hebben we een striptekenaar gevraagd om op ons waterschap toegespitste strips en cartoons te maken.

Daarnaast is accent gelegd op de uitbouw van de informatiebeveiliging: als waterschap zijn wij verantwoordelijk voor het toepassen van de BIWA (landelijke beveiligingsnorm). Hieraan gerelateerd zijn verschillende veranderingen qua proces en infrastructuur doorgevoerd om aan de richtlijnen te kunnen voldoen. Verbeterde anti malware, firewalls en een verbeterde backup zijn hiervan voorbeelden. We hebben ons hierbij kwetsbaar opgesteld door onze systemen te laten testen door ervaren hackers en crisisoefeningen te organiseren en daarover te rapporteren.

We hebben in 2016 met drie incidenten te maken gehad. Hierbij is er onrechtmatig toegang geweest tot onze bestanden.

Ook de Omgevingswet had qua voorbereiding een prominente plaats: Hunze en Aa's is uitgebreid betrokken geweest bij de landelijke impact analyse. Daarnaast krijgt stap voor stap de infrastructuur dusdanig vorm, dat aan de wettelijke verplichting kan worden voldaan.

Netwerksamenleving

Wij kunnen onze opgaven in toenemende mate alleen nog samen realiseren met andere partners. De sterkte van een netwerk wordt bepaald door de kwaliteit van de entiteiten (spelers) van dat netwerk en hun onderlinge relaties. Wij zullen daarom blijven investeren in het onderhouden van relaties. De uitdaging hierbij wordt om het juiste evenwicht te vinden tussen goede relaties en een zakelijke

benadering. De volgorde hierbij zal zijn eerst de relatie, dan de maatschappelijke opgave en tenslotte elk vanuit de eigen achtergrond onderhandelen over de oplossing. De toegenomen samenwerking laat overigens de eigen verantwoordelijkheid volledig in takt.

De organisatie zelf kan, net als de samenleving, worden getypeerd als een netwerk. Pijlers voor de organisatieontwikkeling zijn vergroten van de samenwerkingsgerichtheid, verminderen van de traagheid en innovatie.

Vergroten van de samenwerkingsgericht

Aan de wijze waarop wij zowel binnen onze organisatie als met onze omgeving samenwerken worden steeds hogere eisen gesteld. Wij kunnen een verbeteringsslag maken door veel meer dan nu gebeurt ons te verplaatsen in de ander. Eerst echt luisteren naar wat de ander nu precies bedoeld, begrijpen waarom dat zo is en vervolgens samen zoeken naar de meeste effectieve oplossing. Wanneer we dan gelijktijdig ook nog in staat zijn om vanuit die positie creatieve oplossingen te verzinnen ontstaan echte win-win situaties. Dit is een houding die zowel voor interne als externe samenwerking geldt.

Realisatie 2016

Als samenwerking qua informatiehuishouding is te noemen de opbouw van de BGT (Basisregistratie Groot-schalige Topografie) waarbij is samengewerkt met Gemeenten, Provincie en EZ (Dienst Regelingen). De BGT is in 2016, middels een intensieve samenwerking met bovengenoemde partijen, voor het gebied van Hunze en Aa's, gereed gekomen.

Deze wijze van samenwerken passen we ook toe in zowel de planfase (bijvoorbeeld inrichtingsplan Zuidlaardermeer) als in de uitvoering (bijvoorbeeld Tusschenwater).

Verminderen van traagheid

Door het verminderen van de traagheid worden onze bedrijfsprocessen effectiever en efficiënter. Primaire focus hierbij is dat verbetering van de effectiviteit een veel grotere impact heeft dan verbetering van de efficiëntie. Snel reageren en in één keer goed is de norm, in overeenstemming met de verwachting van de burger/vragende organisatie.

Realisatie 2016

De eerste ruwe uitkomsten van het stakeholderonderzoek geven een positief beeld van deskundigheid en behulpzaamheid van de organisatie. Naast een aandachtspunt van transparantie wordt de organisatie zeker gezien als niet-traag, is een snelle betaler (gemiddeld binnen 12 dagen in 2016) en is deskundig. Dit zal nog meer in detail in 2017 worden gepresenteerd.

Innovatie

Ten gevolge van de demografische, economische en ecologische ontwikkelingen zullen we oplossingen moeten vinden om ons land bewoonbaar, leefbaar en bruikbaar te houden. Dit gecombineerd met de beperkt beschikbare middelen levert een enorme uitdaging op. Wij zullen deze opgave alleen kunnen realiseren indien we vernieuwende technische en sociale concepten toepassen.

Speerpunten 2016:

- Herijking zuiveringsstrategie als basis voor innovatieve ontwikkelingen.

Realisatie 2016

Als intern innovatie-thema is te noemen het "zaakgericht werken". Dit betekent dat er integrale dossieropbouw en procesbewaking plaatsvindt. Er is, ten behoeve van het zaakgericht werken, in 2016 een forse stap gezet in de integratie van informatie- en correspondentiesystemen.

Onze organisatie neemt samen met waterschap Noorderzijlvest en wetterskip Fryslân deel in de Project Overstijgende Verkenning (POV) Waddenzeedijken waarin wij trekker zijn van het concept van de Brede Groene Dijk, als een mogelijke innovatieve wijze van dijkversterking. Beoogde innovaties voor de komende jaren in het zuiveringsproces zijn slibdroging met lage temperatuur droging en gruisdosering bij ontwatering.

Samen met de waterschappen Reest en Wieden (huidig Drents Overijsselse Delta) en Vechtstromen en een aantal overige partijen is onderzocht hoe vanuit biomassa zogenaamde “plantpalen” kunnen worden gemaakt die als beschoeiingspalen worden teruggeplaatst. Het waterschap maait regelmatig langs de sloten. Van het maaisel dat daarbij vrijkomt, wordt biomassa gemaakt. Gezocht wordt naar partijen die de biomassa kunnen gebruiken in hun productieproces en het mogelijk willen afnemen. Met de opbrengsten kan het oogsten van het slootmaaisel worden gefinancierd en dat maakt het onderhoud van het watersysteem duurzamer en goedkoper.

Voor de gegevensinwinning door het team Geoinformatie worden op kleine schaal proeven met drones uitgevoerd om de mogelijkheden van snellere en efficiëntere gegevensinwinning te verkennen. Bovendien wordt voor een efficiënter beheer van de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), waar wij één van de zeven bronhouders van zijn, door middel van vergelijking van 2 jaargangen luchtfoto's gericht mutaties in beeld gebracht. Dit voorkomt tijdrovend zoeken en bevordert de actualiteit van ons kaartmateriaal. Verder worden de eerste stappen op het gebied van 3D gemaakt en worden hoogtecijfers gegenereerd uit de beschikbare luchtfoto's. De luchtfoto's worden op deze manier breder ingezet en benut.

Hoofdstuk 3 j. EMU-saldo

Nederland moet zich als deelnemer aan de Economische en Monetaire Unie houden aan een aantal spelregels. Eén van de spelregels is dat het nationale overheidstekort in een jaar niet meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Als meer dan 3% tekort ontstaat, dreigen sancties vanuit Brussel.

Het overheidstekort wordt niet alleen bepaald door de nationale overheid, ook decentrale overheden dragen bij in het bepalen van het tekort. Van de decentrale overheden spelen de waterschappen hierin een bescheiden rol. Doordat voor het bepalen van het EMU tekort een andere boekhoudmethode wordt toegepast is het goed mogelijk dat bij een sluitende begroting wel een overheidstekort kan bestaan.

In de Wet HOF zijn de spelregels opgenomen hoe Nederland het EMU-saldo terug kan brengen tot 0% en welke bijdrage van de decentrale overheden wordt verwacht. Voor de decentrale overheden samen geldt in 2016 een norm van – 0,4% van het BBP. Voor alle waterschappen samen is een tekort toegestaan van ongeveer € 422 miljoen (-0,06%). Voor Hunze en Aa's is een "referentiewaarde" vastgesteld van € 14,7 miljoen.

Uit de berekening van ons EMU saldo 2016 blijkt een saldo van € 1,0 miljoen positief. Dit is ruim binnen onze referentiewaarde van € 14,7 miljoen negatief.

BEREKENING EMU saldo 2016

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2016	begroting 2016
1. EMU exploitatiesaldo	864	-2.174
2. Invloed investeringen		
-/- bruto investeringsuitgaven	22.282	15.700
+ investeringssubsidies	4.751	
+ verkoop materiële en immateriële activa		
+ afschrijvingen	17.176	17.438
3. Invloed voorzieningen		
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	1.453	770
-/- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie		
-/- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	949	970
+ externe vermeerderingen van voorzieningen		
4. Invloed reserves		
-/- betalingen rechtstreeks uit reserves		
+ eventuele externe vermeerderingen van reserves		
5. Deelnemingen en aandelen:		
-/- boekwinst		
+ boekverlies		
EMU SALDO	1.013	-636

Hoofdstuk 4. Balans met toelichting

Activa	Balans per	
	2016	2015
<u>Vaste Activa</u>		
- Immateriële vaste activa	9.121.227	10.080.859
- Materiële vaste activa	219.031.129	217.716.587
- Financiële vaste activa	240.350	240.350
	<u>228.392.705</u>	<u>228.037.796</u>
<u>Vlottende activa</u>		
- Liquide middelen	6.705	6.921
- Kortlopende vorderingen	17.015.662	20.596.842
- Overlopende activa	8.213.360	8.143.568
	<u>25.235.726</u>	<u>28.747.330</u>
Totaal	<u><u>253.628.431</u></u>	<u><u>256.785.126</u></u>

31 december (in €)

Passiva	2016	2015
<u>Eigen vermogen</u>		
- Algemene reserves	9.537.814	5.962.725
- Bestemmingsreserves	17.008.367	17.824.367
- Exploitatieresultaat	2.463.211	4.358.089
	29.009.392	28.145.180
<u>Voorzieningen</u>		
- Voorzieningen	2.214.825	1.710.686
	2.214.825	1.710.686
<u>Langlopende schulden</u>		
- Langlopende leningen	176.749.843	173.009.850
	176.749.843	173.009.850
<u>Vlottende passiva</u>		
Netto - vlottende schulden		
- Schulden aan leveranciers	3.201.847	2.651.315
- Afdracht belastingen en premies	1.393.352	1.438.491
- Rekening-courant derden / kasgeldleningen	9.464.040	19.524.315
- Aflossingsverplichting 2017 opgenomen geldleningen	21.270.916	20.275.621
- Overige kortlopende schulden	4.246.859	3.497.975
Overlopende passiva	6.077.357	6.531.693
	45.654.371	53.919.410
Totaal	253.628.431	256.785.126

TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2016

Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De balans is samengesteld conform de verslaggevingsvoorschriften die zijn vastgelegd in het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW).

Vaste activa

Onder de post immateriële vaste activa zijn opgenomen die activa die niet stoffelijk van aard zijn en niet onder de financiële vaste activa zijn opgenomen. Het betreft met name uitgaven in verband met onderzoek en ontwikkeling, aan derden betaalde afkoopsommen, software en licenties en aan derden verstrekte subsidies.

Onder de materiële vaste activa zijn investeringen opgenomen in verbeteringswerken ten behoeve van de primaire taken van het waterschap (keringen, watergangen, kunstwerken) en investeringen ten behoeve van de ondersteunende taken (bedrijfsgebouwen, tractie, automatisering).

Onder de post financiële vaste activa zijn de aandelen van de Nederlandse Waterschapsbank opgenomen.

De waardering van de vaste activa heeft plaatsgevonden op basis van de historische kostprijs / aanschafwaarde c.q. de verkrijgingsprijs, verminderd met subsidies / bijdragen van derden, bijdragen vanuit de bestemmingsreserves en met de gecumuleerde afschrijvingen. De investeringen worden afgeschreven volgens de lineaire afschrijvingsmethode op basis van de verwachte levensduur. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname van het activum. De afschrijvingstermijnen zijn vastgelegd in het door het algemeen bestuur vastgestelde financieel statuut.

Wettelijk gezien bedraagt de afschrijvingstermijn voor immateriële vaste activa maximaal vijf jaar. Echter in een aantal gevallen wordt hiervan afgeweken. Dit komt met name voor bij afkoopsommen, subsidies en bijdragen in ruilverkavelingen.

Dit zijn over het algemeen bijdragen in bijvoorbeeld onderhoud waterlopen, rioleringen en randvoorzieningen gemeenten. Waar er een directe relatie is tussen de bijdrage en de investering wordt de afschrijvingstermijn van de bijdrage gelijkgesteld aan die van de investering, wanneer deze in eigen beheer zou worden uitgevoerd.

Vorderingen, transitoria en liquide middelen

Deze activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een - eventuele - voorziening voor oninbaarheid.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit een algemene reserve en bestemmingsreserves en wordt gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Voorzieningen

Onder voorzieningen is de voorziening voor voormalig bestuur en personeel opgenomen. Deze voorziening is gewaardeerd tegen contante waarde.

Langlopende en kortlopende schulden

De schulden zijn tegen nominale waarde gewaardeerd.

Grondslagen ter bepaling van het resultaat

De lasten en baten zijn tegen nominale waarde opgenomen voor zover deze bedragen zijn toe te rekenen aan het verslagjaar. Eventuele afwikkelingsverschillen over voorgaande jaren worden verantwoord in het jaar waarin deze verschillen blijken.

Vennootschapsbelasting (VPB)

Op 1 januari 2016 is de Wet Vpb-plicht overheidsondernemingen ingevoerd. Waterschappen zijn als gevolg daarvan belastingplichtig, voor zover zij een fiscale onderneming drijven. In maart 2017 heeft de Unie van Waterschappen (UvW) met de belastingdienst een aanpak afgestemd betreffende de implementatie van de VPB-plicht. Daarnaast is collectief uitstel voor de aangifte over 2016 verleend tot 1 november 2017.

Opgemerkt zij dat onderdelen van de implementatie van de vennootschapsbelastingplicht nog nader moeten worden bepaald, als gevolg waarvan we een inschatting hebben moeten maken van de omvang van de impact op de exploitatierekening 2016 en balans per ultimo 2016. Op basis van de met de belastingdienst afgestemde aanpak is onze voorlopige inschatting dat de impact van de Vpb-plicht op het resultaat 2016 en het vermogen ultimo 2016 gering zal zijn. Daarom zijn geen lasten of balansverplichtingen uit hoofde van Vpb verantwoord in de jaarrekening 2016.

De vennootschapsbelasting wordt berekend tegen het geldende tarief over het resultaat van het boekjaar, waarbij rekening wordt gehouden met permanente verschillen tussen de winstberekening volgens de jaarrekening en de fiscale winstberekening, en waarbij actieve belastinglatenties (indien van toepassing) slechts worden gewaardeerd voor zover de realisatie daarvan waarschijnlijk is.

ACTIVA

VASTE ACTIVA

Immateriële vaste activa € 9.121.227

Boekwaarde per 1 januari 2016	10.080.859
- Vermeerderingen en verminderingen; per saldo	97.680
- Afschrijving	-1.057.312

Boekwaarde per 31 december 2016 9.121.227

De immateriële activa kunnen worden gesplitst in:

- werken in exploitatie	9.124.142
- onderhanden werken	-2.915

Boekwaarde per 31 december 2016 9.121.227

De vermeerderingen/verminderingen betreffen:

- Onderzoek en ontwikkeling	8.753
- Software	88.927

97.680

De immateriële vaste activa worden als volgt onderverdeeld:

	Boekwaarde ultimo 2016	Boekwaarde ultimo 2015
- Onderzoek en ontwikkeling	343.755	544.079
- Bijdragen aan activa in eigendom van:		
- Openbare lichamen	8.010.805	8.438.954
- Rijk	71.155	73.793
- Overigen	57.936	133.156
	<u>8.139.896</u>	<u>8.645.903</u>
- Geactiveerde bijdragen aan openbare lichamen	16.978	25.451
- Overige immateriële vaste activa		
- Software	301.332	386.528
- Verkiezingen	319.266	478.898
	<u>620.598</u>	<u>865.426</u>
Totaal	<u>9.121.227</u>	<u>10.080.859</u>

Onderzoek en ontwikkeling

Hieronder zijn opgenomen de kosten van diverse KRW onderzoeken.

Bijdrage aan activa in eigendom van openbare lichamen

Betreft de bijdrage aan de gemeenten in de kosten van de aanleg van de randvoorzieningen rioolstelsels en aanleg in landelijke gebieden.

Bijdrage aan activa in eigendom van het Rijk

Hieronder zijn opgenomen de bijdragen in het kader van verdrogingsbestrijding.

Bijdrage aan activa in eigendom van overigen

Betreft de bijdrage in de kosten van diverse ruilverkavelingen.

Geactiveerde bijdragen aan openbare lichamen

Dit betreft aan derden betaalde afkoopsommen inzake onderhoudsverplichtingen etc.

Software

Dit betreft de aankoop van software.

Verkiezingen

Betreft de waterschapsverkiezingen in 2015.

Overige

Betreft onder meer de kosten van grondwatermodellen.

Materiële vaste activa € 219.031.129

Boekwaarde per 1 januari 2016	217.716.587
- Netto investeringen	17.433.136
- Afschrijving	-16.118.594
Boekwaarde per 31 december 2016	<u>219.031.129</u>

De materiële vaste activa worden als volgt onderverdeeld:

	Boekwaarde 1/1/2016	OHW	Investeringen 2016	Afschrijving 2016	Bijdragen 2016	Boekwaarde 31/12/2016
Werken in exploitatie:						
- Gronden	130.001			4.583		125.418
- Machines en werktuigen	3.442.081	84.397	690.702	927.876		3.289.304
- Overige bedrijfsmiddelen	797.719		272.668	404.827		665.560
- Kantoren	5.870.245			251.651		5.618.594
- Dienstwoningen	162.009			3.488		158.521
- Werkplaatsen	578.869			57.467		521.402
- Waterkeringen	1.101.616		201.904	44.512		1.259.008
- Watergangen en kunstwerken	103.893.589	11.986.014	15.242.777	6.437.347	2.740.075	121.944.958
- Gemalen kwantiteitsbeheer	9.051.507			877.238		8.174.269
- Transportgemalen	8.036.592	27.169	150.435	689.085		7.525.111
- Transportleidingen	14.917.674	155.115	250.167	790.741		14.532.215
- Zuiveringsinstallaties	54.136.488	235.591	599.742	5.503.595		49.468.226
- Wegen	45.633			3.529		42.104
- Overige materiële vaste activa	896.548			122.655		773.893
Totaal werken in exploitatie	203.060.571	12.488.286	17.408.395	16.118.594	2.740.075	214.098.583

	Boekwaarde 1/1/2016	OHW	Investerings 2016	Afschrijving 2016	Bijdragen 2016	Boekwaarde 31/12/2016
Onderhanden werk:						
- Overige bedrijfsmiddelen	12.888		34.123			47.011
- Kantoren			2.081			2.081
- Waterkeringen			365.543		171.709	193.834
- Watergangen en kunstwerken	14.031.981	-12.070.412	3.497.429		1.750.352	3.708.646
- Transportgemalen	63.659	-27.168	27.668			64.159
- Transportstelsels	155.114	-155.114				
- Zuiveringsinstallaties	392.374	-235.592	760.033			916.815
Totaal onderhanden werk	14.656.016	-12.488.286	4.686.877		1.922.061	4.932.546
Totaal materiële vaste activa	217.716.587		22.095.272	16.118.594	4.662.136	219.031.129

Onderhanden werk

Het verloop van het onderhanden werk is als volgt:

Boekwaarde per 1 januari 2016	14.656.016
- In 2016 in exploitatie genomen	-12.488.286
- Investerings onderhanden werk 2016	4.686.877
- Subsidies en bijdragen	-1.922.061
Boekwaarde per 31 december 2016	<u>4.932.546</u>

Het totaal aan nog beschikbare kredieten bedraagt per 31 december 2016 € 55 miljoen. In hoofdstuk 3, onderdeel c lopende investeringen, wordt een toelichting gegeven op de projecten. In bijlage 1, kredietoverzicht per 31 december 2016, wordt een overzicht gegeven per project van de nog openstaande kredieten per 31 december 2016.

Operational lease

Voor een deel van de bedrijfswagens is een mantelovereenkomst voor full operational lease afgesloten.

Per 1 januari 2017 is een nieuwe overeenkomst afgesloten voor de bedrijfswagens. De kosten bedragen ca. € 707.000 per jaar. De overeenkomst heeft een looptijd van zes jaar.

Financiële vaste activa € 240.350

De financiële vaste activa betreft het aandelenbezit in de volgende bedrijven:

Het aandelenbezit in de Nederlandse Waterschapsbank N.V.:

- 1.915 aandelen A ad € 115,- nominaal en volgestort	220.225	
- 175 aandelen B ad € 460,- nominaal, waarop 25% gestort	20.125	
		240.350
- Stand 31 december 2016		<u>240.350</u>

VLOTTENDE ACTIVA

Liquide middelen € 6.705

Betreft de volgende saldi per 31-12-2016:

- Kas waterschapshuis en voorschotkassen		2.809
- ING bank		3.896
		<u>6.705</u>

Kortlopende vorderingen € 17.015.662

Betreft:

- Debiteuren belastingen	14.304.748	
- af: voorziening oninbaar	-602.787	
- Nog op te leggen aanslagen	<u>1.380.000</u>	
Totaal belastingdebiteuren		15.081.961
- Debiteuren overig	1.986.984	
- af: voorziening oninbaar	<u>-53.283</u>	
Totaal debiteuren overig		1.933.701
Totaal		<u>17.015.662</u>

Debiteuren belastingen

Het te vorderen bedrag per 31 december 2016 kan als volgt worden gespecificeerd:

- t/m 2012	141.768
- 2013	253.694
- 2014	650.149
- 2015	1.088.332
- 2016	12.170.805
Totaal	<u>14.304.748</u>

Voor de voorziening dubieuze belastingdebiteuren (oninbaarheid) is € 602.787 opgenomen. Dit is 4,2% van de openstaande belastingdebiteuren.

Nog op te leggen aanslagen:

- 2014 en 2015	413.000
- 2016	967.000
Totaal	<u>1.380.000</u>

Debiteuren overig

Ten aanzien van de vorderingen kan het volgende worden opgemerkt:

- De vorderingen per 31 december 2016 zijn ingeschat op invorderbaarheid en op basis van deze inschatting is de hoogte van de voorziening dubieuze debiteuren bepaald.
De vorderingen zijn direct opeisbaar.

Overlopende activa € 8.213.360

Specificatie:

- Vooruitbetaalde kosten		225.426
- Nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen van: (betreft te ontvangen subsidies)		
- de Europese Unie	57.065	
- het Rijk	1.236.123	
- provincies	282.286	
- overige openbare lichamen	<u>1.595.474</u>	
		3.170.948
- Overige overlopende activa		4.816.986
		<u><u>8.213.360</u></u>

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreffen kosten waarvan de betaling reeds in het jaar 2016 heeft plaatsgevonden, maar waarvan de kosten betrekking hebben op het jaar 2017.

Nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen van

Dit betreft subsidies en bijdragen op lopende subsidieprojecten waarvan de subsidies achteraf worden ontvangen.

Overige overlopende activa

Onder overige overlopende activa is onder andere de afdracht van de belastinginning van Hefpunt over december 2016 opgenomen welke in januari 2017 is ontvangen.

PASSIVA

Eigen Vermogen € 29.009.392

Het eigen vermogen bestaat uit:

	31-12-2016	31-12-2015
- Algemene reserves	9.537.814	5.962.725
- Bestemmingsreserves	17.008.367	17.824.367
- Exploitatieresultaat *)	2.463.211	4.358.089
	<u>29.009.392</u>	<u>28.145.180</u>

*) Het voordelig exploitatieresultaat 2015 ad € 4.358.089 is als volgt bestemd:

- algemene reserve watersysteembeheer; toevoeging van het voordeel	2.344.042
- algemene reserve zuiveringsbeheer; toevoeging van het voordeel	1.039.047
- bestemmingsreserve bruggen	975.000
	<u>4.358.089</u>

Algemene reserves

Het verloop in 2016 is als volgt:

	Water- systeem- beheer	Zuiverings- beheer	Totaal
Stand per 1 januari 2016	6.609.406	-646.681	5.962.725
- Exploitatieresultaat 2015	2.344.042	1.039.047	3.383.089
- Vrijval begroting 2016		192.000	192.000
Stand per 31 december 2016	<u>8.953.448</u>	<u>584.366</u>	<u>9.537.814</u>

De rente van de algemene reserve wordt volledig ten gunste van de exploitatie gebracht, met andere woorden, de algemene reserve heeft een inkomensfunctie. Dit houdt in dat indien de algemene reserve (gedeeltelijk) wordt aangewend, dit leidt tot een lagere rentebate en uiteindelijk tot een hogere omslag.

Bestemmingsreserves

De samenstelling is als volgt:

	31-12-2016	31-12-2015
<u>Afkoopsommen</u>		
- Afkoopsommen algemeen	15.313.937	16.479.937
	<u>15.313.937</u>	<u>16.479.937</u>
<u>Bestemmingsreserves</u>		
- Gemeentelijke waterplannen	526.892	526.892
- Bodemsaneringen	817.538	817.538
- Overdracht bruggen	350.000	
	<u>1.694.430</u>	<u>1.344.430</u>
	<u>17.008.367</u>	<u>17.824.367</u>

Het verloop van de bestemmingsreserves is als volgt:

Stand per 1 januari 2016	17.824.367
- Exploitatieresultaat 2015	975.000
- Onttrekkingen 2016	-1.791.000
Stand per 31 december 2016	<u>17.008.367</u>

Toelichting op de bestemmingsreserves

Afkoopsommen

Bij de begroting 2015 is besloten de afkoopsommen in te zetten om minder te activeren.

Vanaf 2015 worden de eigen uren besteed aan projecten, de bouwrente en beheersmatige ICT investeringen (onder andere aanschaf PC's, software) niet langer geactiveerd. Dit betekent dat deze kosten van jaarlijks € 1,4 miljoen rechtsteeaks ten laste van de exploitatie komen. De afkoopsommen betreffen volledig de taak watersysteembeheer. Voor zover deze extra kosten toegerekend worden aan de taak watersysteembeheer worden deze kosten gedekt door afkoopsommen. In 2016 is, conform de begroting, € 1.166.000 onttrokken aan de afkoopsommen.

Gemeentelijke waterplannen

Tot en met 2008 werd de bijdrage van het waterschap in de gemeentelijke waterplannen geactiveerd en in vijf jaar afgeschreven. Door wijziging van de verslaggevingsregels worden deze kosten ingaande 2009 niet meer geactiveerd. Bij de bestemming van het resultaat over 2008 is voor de toekomstige kosten (het restant-krediet per 31/12/2008) een bestemmingsreserve gevormd van € 648.000. De jaarlijkse kosten worden ten laste van deze reserve gebracht. Tot en met 2016 is € 121.000 besteed en de stand per 31/12/2016 bedraagt € 527.000.

Bestemmingsreserve bodemsaneringen

Deze reserve is in 2009 gevormd uit een ontvangst van € 1.134.000 van de provincie Groningen betreffende niet gebruikte FES-gelden voor de sanering van de voormalige persleiding Groningen-Delfzijl. Door de provincie is als voorwaarde gesteld dat de vrijvallende middelen moeten worden besteed aan bodemsaneringsprojecten. Tot en met 2016 is € 316.000 besteed en de stand per 31/12/2016 bedraagt € 818.000.

Overdracht bruggen

Voor de overdracht van drie bruggen aan gemeenten is een bestemmingsreserve gevormd vanuit het exploitatie-resultaat over 2015 van in totaal € 975.000.

Bij de jaarrekening 2015 is bij de bestemming van het resultaat een bestemmingsreserve gevormd van € 975.000 voor de overdracht van drie bruggen aan gemeenten. Dit betreft brug Tjuchem € 475.000, brug Glimmen € 150.000 en brug Steendam € 350.000. In 2016 zijn de bruggen Tjuchem en Glimmen overgedragen. De kosten van in totaal € 625.000 zijn ten laste gebracht van de gevormde bestemmingsreserve.

De overdracht van brug Steendam ad € 350.000 staat gepland voor 2017.

Exploitatieresultaat

Het voordelig exploitatieresultaat ad € 2.463.211 is, in afwachting van een besluit van het algemeen bestuur, afzonderlijk op de balans verantwoord.

Voorzieningen € 2.214.825

De samenstelling is als volgt:

	31-12-2016	31-12-2015
- Wachtgelden/pensioenen voormalig personeel en bestuur	2.214.825	1.710.686
	<u>2.214.825</u>	<u>1.710.686</u>
Wachtgelden/pensioenen voormalig personeel en bestuur		
Het verloop is als volgt:		
Stand per 1 januari 2016		1.710.686
Bij:		
- Rentebijdraving	51.321	
- Dotatie 2016	<u>891.674</u>	
		942.995
Af:		
- Bestedingen 2016		-438.856
Stand per 31 december 2016		<u><u>2.214.825</u></u>

Toelichting:

De toekomstige kosten van het voormalig personeel en bestuur zijn als voorziening opgenomen. Jaarlijks wordt, op basis van de meest actuele gegevens, een berekening gemaakt van de toekomstige kosten. Deze kosten worden tegen contante waarde in de balans opgenomen. Door de jaarlijkse rentebijdrage groeit de voorziening toe naar het benodigde bedrag. De kosten worden rechtstreeks op de voorziening in mindering gebracht. De herberekening van de voorziening per balansdatum geeft een dotatie in 2016 van € 892.000.

Langlopende schulden € 176.749.843

Restant van de leningen per 1 januari 2016	193.285.470
Bij: opgenomen leningen in 2016 banken	25.000.000
Bij: opgenomen leningen in 2016 Hefpunt	13.038
Af: aflossingen 2016	<u>-20.277.750</u>
Restant van de leningen per 31 december 2016	198.020.759
Af: aflossingsverplichting 2017 (kortlopende schuld)	-21.270.916
Langlopende schulden per 31 december 2016	<u><u>176.749.843</u></u>

Langlopende leningen banken

In 2016 is een nieuwe lening opgenomen van € 25 miljoen, met een looptijd van 25 jaar. Het rentepercentage is 1,2%.

De ten laste van 2016 komende rentelast van de leningen bedraagt € 6.220.544; dit is 3,18% over het gemiddeld opgenomen bedrag aan leningen.

Alle langlopende schulden zijn ondergebracht bij binnenlandse banken en financiële instellingen.

Langlopende leningen Hefpunt

In 2014 is bij Hefpunt een voorziening opgenomen voor de verplichting aan voormalig personeel. Dit resulteerde in een vordering van Hefpunt op de deelnemende waterschappen. Aangezien de uitbetaling van de verplichting in een aantal jaren zal plaatsvinden zal bij uitbetaling door de waterschappen aan Hefpunt, bij Hefpunt een overschot aan liquide middelen ontstaan. Dit overschot zal dan moeten worden aangehouden in 's Rijks schatkist. De rentevergoeding is erg laag. Daarom wordt deze vordering van Hefpunt gezien als een "lening" aan de waterschappen. Het nu opgenomen bedrag betreft een herberekening (dotatie) van de voorziening van Hefpunt.

Flottende passiva € 45.654.371

Betreft:

Netto -flottende schulden	
- Schulden aan leveranciers	3.201.847
- Afdracht belastingen en premies	1.393.352
- Rekening-courant NWB	9.464.040
- Aflossingsverplichting 2017 opgenomen geldleningen	21.270.916
- Overige kortlopende schulden	4.246.859
	<u>39.577.014</u>
- Overlopende passiva	6.077.357
	<u><u>45.654.371</u></u>

Schulden aan leveranciers € 3.201.847

De post "schulden aan leveranciers" heeft betrekking op nota's die in 2016 zijn ontvangen, maar die ultimo 2016 nog niet zijn betaald.

Afdracht belastingen en premies € 1.393.352

Betreft de in januari 2017 afgedragen belastingheffing over december 2016.

Rekening-courant derden € 9.464.040

Dit betreft het saldo van de NWB per 31 december 2016.

Aflossingsverplichting 2017 opgenomen geldleningen € 21.270.916

Langlopende schulden zijn de schulden met een looptijd langer dan één jaar. Onder kortlopende schulden vallen de schulden met een looptijd tot één jaar. De aflossingsverplichting 2017 over de langlopende geldleningen valt derhalve onder de kortlopende schulden.

Overige kortlopende schulden € 4.246.859

Onder "overige kortlopende schulden" zijn de in 2016 aangegane verplichtingen opgenomen die in 2017 worden betaald.

Overlopende passiva € 6.077.357

Specificatie:

- reservering vakantiegeld en restant vakantiedagen		758.625
- transitorische rente		4.458.733
- ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren (vooruitontvangen subsidies):		
- de Europese Unie		
- het Rijk	398.339	
- provincies	367.540	
- overige openbare lichamen	60.004	
		825.883
- overige		34.117
		<u>6.077.357</u>

Onder "overlopende passiva" zijn ramingen opgenomen van nog af te wikkelen posten over 2016 in 2017.

Onder "vooruitontvangen subsidies" is een aantal reeds ontvangen subsidies opgenomen voor projecten die in 2016 en verder worden uitgevoerd.

Schatkistbankieren

Decentrale overheden zijn verplicht om hun overtollige middelen in 's Rijks schatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag, afhankelijk van het begrotingstotaal, dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Het drempelbedrag is gelijk aan 0,75% van het begrotingstotaal indien het begrotingstotaal lager is dan € 500 miljoen. De benutting van het drempelbedrag wordt berekend als gemiddelde over alle dagen in het kwartaal. Gemiddeld mag een decentrale overheid dus maximaal het drempelbedrag buiten de schatkist houden.

Voor ons waterschap bedraagt het drempelbedrag € 667.000. Dit is 0,75% van € 89 miljoen.

Het beleid van ons waterschap is, nu de rente van kort geld historisch laag is, om binnen de wettelijke mogelijkheden, zoveel mogelijk in onze financieringsbehoefte te voorzien met korte financiering. Overtollige middelen komen niet voor. We zijn wettelijk verplicht te rapporteren over het drempelbedrag en het gebruik daarvan in elk kwartaal.

Hieronder is deze verplichte rapportage opgenomen.

	kwartaal 1	kwartaal 2	kwartaal 3	kwartaal 4
- drempelbedrag buiten schatkist aan te houden	667.000	667.000	667.000	667.000
- ruimte onder het drempelbedrag	667.000	667.000	667.000	667.000
Verschil	-	-	-	-

Hoofdstuk 5. Exploitatierekening naar kostendragers

Rekening 2016 watersysteembeheer

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2016	begroting incl. wijzigingen 2016	begroting 2016
Netto kosten	42.291	43.086	44.364
Bedrag voor onvoorzien	0	48	108
Algemene opbrengsten (rente)	-833	-833	-736
Stelpost besparingen			-135
Netto lasten	41.458	42.301	43.601
Belastingopbrengsten	42.404	42.104	41.962
Kwijtscheldingen	-695	-727	-727
Netto belastingopbrengsten	41.709	41.377	41.235
Resultaat voor bestemming	251	-925	-2.366
Bijdrage reserves	1.166	1.166	2.366
Resultaat nog te bestemmen	1.417	241	0

De taak watersysteembeheer sluit in 2016 met een voordelig resultaat van € 1.417.000 tegen een verwacht voordelig resultaat bij de najaarsrapportage van € 241.000.

Het hoger voordeel van € 1.176.000 is in hoofdlijnen als volgt:

hogere kapitaallasten	-198.000
post onvoorzien	48.000
lagere kosten goederen en diensten en bijdragen aan derden	580.000
hogere opbrengst waterschapsbelastingen	333.000
lagere dotatie voorziening belastingdebiteuren	67.000
hogere diensten aan en bijdragen van derden	343.000
saldo doorberekeningen	4.000
per saldo diversen	-1.000
	1.176.000

In de analyse per kostensoort zijn de bovengenoemde afwijkingen reeds toegelicht.

Bestemming van het resultaat van de taak watersysteembeheer

Het algemeen bestuur geeft een bestemming aan het rekeningresultaat. Voorgesteld wordt het voordelig resultaat ad € 1.417.000 van de taak watersysteembeheer als volgt te bestemmen.

bestemmingsreserve HWBP	201.000
algemene reserve watersysteembeheer; toevoeging van het voordeel	1.216.000
	1.417.000

Bestemmingsreserve HWBP

In de voorjaarsrapportage 2016 is besloten het jaarlijks verschil tussen de in de begroting opgenomen HWBP bijdrage en de werkelijke HWBP bijdrage te reserveren. Deze bestemmingsreserve willen we gebruiken om in de toekomst (na 2020) ons eigen aandeel in de kosten van nHWBP-projecten te financieren. De feitelijke storting in een bestemmingsreserve moet, volgens de regelgeving, bij de resultaatbestemming bij de jaarrekening.

Rekening 2016 zuiveringsbeheer
(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2016	begroting incl. wijzigingen 2016	begroting 2016
Netto kosten	39.461	40.088	40.833
Bedrag voor onvoorzien	0	56	106
Algemene opbrengsten (rente)	-12	-12	30
Stelpost besparingen			-195
Netto lasten	39.449	40.131	40.774
Belastingopbrengsten	42.209	42.343	42.584
Kwijtscheldingen	-1.522	-1.618	-1.618
Netto belastingopbrengsten	40.687	40.725	40.966
Resultaat voor bestemming	1.238	594	192
Bijdrage reserves	-192	-192	-192
Resultaat nog te bestemmen	1.046	402	0

De taak zuiveringsbeheer sluit in 2016 met een voordelig resultaat van € 1.046.000 tegen een verwacht voordelig resultaat bij de najaarsrapportage van € 402.000.

Het voordeel ten opzichte van de najaarsrapportage van € 644.000 is in hoofdlijnen als volgt:

lagere kapitaallasten	187.000
post onvoorzien	56.000
lagere kosten goederen en diensten en bijdragen aan derden	587.000
hogere diensten aan en bijdragen van derden	54.000
lagere opbrengst waterschapsbelastingen	-38.000
lagere dotatie voorziening belastingdebiteuren	142.000
saldo doorberekeningen	-343.000
per saldo diversen	-1.000
	644.000

In de analyse per kostensoort zijn de bovengenoemde afwijkingen reeds toegelicht.

Bestemming van het resultaat van de taak zuiveringsbeheer

Het algemeen bestuur geeft een bestemming aan het rekeningresultaat. Voorgesteld wordt het voordelig resultaat ad € 1.046.000 van de taak zuiveringsbeheer toe te voegen aan de algemene reserve.

Hoofdstuk 6. Exploitatierkening naar programma's

Kosten per programma

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2016	begroting incl. wijzigingen 2016	begroting 2016
Veiligheid	10.704	10.318	10.825
Watersystemen	53.558	55.849	56.812
Organisatie	23.304	22.906	22.211
waarvan doorberekend 1)	5.416	5.270	5.303
	17.888	17.637	16.908
Totaal	82.151	83.804	84.545

1) Een deel van de kosten van het programma organisatie betreffen de kosten van de ondersteunende producten. De ondersteunende producten "informatiebeleid en automatisering" en "huisvesting" worden middels de verdeling van de uurtarieven personeel doorberekend aan de andere producten. Dit houdt in dat deze kosten aan de programma's Veiligheid en Watersystemen zijn toegerekend.

Kosten per programma op kostensoort

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2016	begroting incl. wijzigingen 2016	begroting 2016
Veiligheid			
Kapitaallasten	4.439	4.119	4.260
Personeelslasten	1.721	1.503	1.518
Overige lasten/baten	4.544	4.696	5.047
Totaal	10.704	10.318	10.825
Watersystemen			
Kapitaallasten	15.961	16.265	16.635
Personeelslasten	12.924	13.060	13.197
Overige lasten/baten	24.673	26.524	26.980
Totaal	53.558	55.849	56.812
Organisatie			
Kapitaallasten	1.144	1.124	1.124
Personeelslasten	9.768	9.634	9.902
Overige lasten/baten	12.392	12.148	11.185
	23.304	22.906	22.211
waarvan doorberekend	5.416	5.270	5.303
Totaal	17.888	17.637	16.908
	82.151	83.804	84.545

In hoofdstuk 1, programmaverantwoording, worden de programma's uitgebreid behandeld.

Het resultaat van de jaarrekening is op kostensoortniveau uitgebreid geanalyseerd.

(bedragen x € 1.000)	Veiligheid	Water- systemen	Organisatie	Totaal
Netto lasten jaarrekening	10.704	53.558	17.888	82.151
Netto lasten begroting incl wijzigingen	10.318	55.849	17.637	83.804
Voordelig	<u>-386</u>	<u>2.291</u>	<u>-251</u>	1.653
Voordeel belastingen exclusief kwijtschelding				167
Voordeel ten opzichte van de najaarsrapportage				<u>1.820</u>

Hoofdstuk 7. Rekening naar kosten- en opbrengstensoorten (in €)

nr	omschrijving	rekening 2016	begroting incl. wijzigingen 2016	begroting 2016
1	rentelasten	7.127.838	7.121.537	7.428.537
2	afschrijvingen	17.175.906	17.237.735	17.437.735
3	personeelslasten	22.861.771	23.099.236	23.835.236
4	goederen	2.300.708	2.525.439	2.712.159
5	energie	3.407.700	3.718.374	3.886.374
6	huren, pachten en lease	1.261.000	1.217.590	1.089.590
7	verzekeringen	181.147	201.028	220.028
8	belastingen	99.550	124.618	114.618
9	onderhoud door derden	5.490.111	5.315.310	5.089.277
10	overige diensten door derden en bijdragen aan derden	25.375.840	26.208.541	26.532.854
11	onvoorzien	0	103.350	213.350
12	toevoeging aan voorzieningen	1.453.032	770.000	770.000
13	ten laste van reserves	625.000		
14	stelpost besparingen			-330.000
	Totaal	87.359.602	87.642.759	88.999.759

nr	omschrijving	rekening 2016	begroting incl. wijzigingen 2016	begroting 2016
1	rentebaten	868.316	844.355	706.472
2	baten in verband met salarissen en sociale lasten	30.238	50.648	50.648
3	opbrengsten goederen, werken en diensten voor derden	2.978.198	2.875.205	2.714.590
4	opbrengst uit eigendommen	66.483	56.571	41.571
5	waterschapsbelastingen Af: kwijtscheldingen	84.613.808 2.217.434	84.447.053 2.345.200	84.545.309 2.345.200
		82.396.374	82.101.853	82.200.109
6	bijdrage van derden	1.884.204	1.383.010	1.112.369
7	onttrekking aan voorzieningen			
8	Resultaat voor bestemming	-864.211	331.117	2.174.000
9	onttrekking aan reserves	1.599.000	974.000	2.174.000
10	Resultaat nog te bestemmen	-2.463.211	-642.883	0
	Totaal	87.359.602	87.642.759	88.999.759

Hoofdstuk 8. Topinkomens

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is in werking getreden met ingang van 1 januari 2013. De WNT regelt niet alleen de openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semipublieke sector, maar stelt ook maxima aan de hoogte van de bezoldering van topfunctionarissen en tevens aan de ontslagvergoedingen.

Met ingang van 1 januari 2015 is de Wet Verlaging Bezoldigingsmaximum WNT in werking getreden.

De WNT kent het begrip topfunctionaris, dit wordt omschreven in artikel 1.1, onderdeel b. Voor bepaalde publieke lichamen is opgesomd welke functies kwalificeren als topfunctionaris. Zo is voor waterschappen de functie van secretaris-directeur aangewezen als topfunctionaris in de zin van de WNT.

Maximale bezolderingsnorm en ontslaguitkering

De WNT kent een maximale bezoldigingsnorm voor een topfunctionaris. Indien de maximale bezoldigingsnorm wordt overschreden, is er sprake van een onverschuldigde betaling, die teruggevorderd moet worden.

De maximale bezoldiging mag in 2016 voor een topfunctionaris in dienstverband niet meer bedragen dan € 179.000.

Indien geen sprake is van een voltijds dienstverband, zal de maximale bezoldigingsnorm pro rata moeten worden aangepast.

Indien de functie van topfunctionaris wordt vervuld anders dan op grond van een dienstbetrekking, komen partijen voor de duur van de functievervulling tot en met twaalf kalendermaanden geen bezoldiging overeen die hoger is dan € 252.000. De eerste zes maanden mag deze maximaal € 24.000 per maand zijn. Voor de maanden zeven tot en met twaalf maximaal € 18.000 per maand. De partijen komen voor de duur van de functievervulling tot en met twaalf kalendermaanden geen bezoldering overeen die meer bedraagt dan € 175 per uur.

Ook kent de WNT voor topfunctionarissen een maximale ontslagvergoeding die partijen kunnen overeenkomen. Deze is gelijk aan de som van de beloning en de voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn over de twaalf maanden voorafgaand aan de beëindiging van het dienstverband, maar niet meer dan € 75.000. Alleen indien sprake is geweest van een ontslagprocedure via de rechter kan sprake zijn van een ontslagvergoeding die uitgaat boven de norm.

Overzicht met aangewezen topfunctionarissen:

Functie(s)	Secretaris-Directeur
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee
Fictieve dienstbetrekking?	nee
Zo ja, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?	n.v.t.

Individueel WNT-maximum	€ 179.000
Bezoldiging	
Beloning	€ 142.961
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 2.161
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.154
Subtotaal	€ 160.276
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-
Totaal bezoldiging	€ 160.276
Motivering indien overschrijding:	n.v.t.
Gegevens 2015	
Duur dienstverband in 2015	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,0
Bezoldiging 2015	
Beloning	€ 140.940
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 680
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.817
Totaal bezoldiging 2015	€ 157.437
Individueel WNT-maximum 2015	€ 178.000

De bovengenoemde bedragen zijn conform de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) voor Waterschappen.

Bij het waterschap was in 2016, ten aanzien van een overige functionaris (niet zijnde topfunctionaris), sprake van een betaling van een bezoldiging hoger dan de maximale bezoldigingsnorm. Een nadere toelichting van deze betaling is hieronder opgenomen.

Overzicht niet- topfunctionarissen:

Functie(s)	Medewerker Interne Controle en Projectadministratie
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	0,778
Gewezen topfunctionaris?	nee
Fictieve dienstbetrekking?	nee
Zo ja, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?	n.v.t.
Individueel WNT-maximum	€ 139.222
Bezoldiging	
Beloning	€ 180.759
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 12.309
Subtotaal	€ 193.068
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-

Totaal bezoldiging	€ 193.068
Motivering indien overschrijding:	De overschrijding wordt veroorzaakt door een nabetaling van de bezoldiging over de periode 1 september 2012 tot en met 31 december 2015.
Gegevens 2015	
Duur dienstverband in 2015	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	0,889
Bezoldiging 2015	
Beloning	€ 0
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 0
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 0
Totaal bezoldiging 2015	€ 0
Individueel WNT-maximum 2015	€ 178.000

De bovengenoemde bedragen zijn conform de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) voor Waterschappen.

Toelichting niet-topfunctionarissen:

De overschrijding wordt veroorzaakt door een nabetaling van de bezoldiging over de periode 1 september 2012 tot en met 31 december 2015. Met de medewerker is een langdurige ontslagprocedure geweest. Uiteindelijk heeft de rechter beslist dat de medewerker niet ontslagen had mogen worden. Nadrukkelijk wordt hierbij vermeld dat er geen sprake is van bovenmatige bezoldiging. Naast de hier vermelde nabetaling van bezoldiging is een UWV uitkering ontvangen van € 77.608,-. Het effect over de hele periode is voor het waterschap nihil.

Ten aanzien van interim-functionarissen die geen topfunctie vervullen heeft het waterschap Hunze en Aa's gebruik gemaakt van de mogelijkheid die paragraaf 6 lid 2 van de Beleidsregels toepassing WNT biedt inzake de volledige openbaarmaking van deze interim niet topfunctionarissen. Op basis van de Beleidsregels toepassing WNT kán en hoeft het waterschap Hunze en Aa's niet volledig te voldoen aan de verplichting voor openbaarmaking van deze interim niet topfunctionarissen zoals voorgeschreven in artikel 4.2 lid 2c van de WNT.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van Waterschap Hunze en Aa's

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Waterschap Hunze en Aa's te Veendam gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van Waterschap Hunze en Aa's op 31 december 2016 in overeenstemming met het in Nederland geldende Waterschapsbesluit;

zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder het Normenkader voor de rechtmatigheidscontrole zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van Waterschap Hunze en Aa's op 15 februari 2012.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2016;
- de exploitatierekening over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol accountantscontrole dat is vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van 15 februari 2012 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Hunze en Aa's zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 870.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% bedraagt van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 5.2 lid 1 van het Waterschapsbesluit.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 5.3 van het Waterschapsbesluit. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 87.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording, de voortgang coalitieakkoord, het verslag ter verantwoording van het financieel beheer en de paragrafen;

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:
met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
alle informatie bevat die op grond van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in het waterschapsbesluit en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het in Nederland geldende Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het in Nederland geldende Waterschapsbesluit. Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder het Normenkader voor de rechtmatigheidscontrole zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van Waterschap Hunze en Aa's op 15 februari 2012. In dit kader is het bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de waterschapswet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol accountantscontrole dat is vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van 15 februari 2012, de Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden

hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap;
het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en;
het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 12 mei 2017

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.T.H. Wortelboer RA

Hoofdstuk 10. Vaststelling Jaarrekening 2016

De jaarrekening 2016, met een voordelig resultaat van € 2.463.211 aangeboden door het Dagelijks Bestuur op 15 mei 2017.

, dijkgraaf

, secretaris-directeur

Vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur van het waterschap Hunze en Aa's, op 7 juni 2017.

, dijkgraaf

, secretaris-directeur

BIJLAGEN

Bijlage 1: Kredietoverzicht per 31 december 2016

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
028 HIRHaren	7.265.147	-119.500	7.145.647		6.250.290	6.250.290	895.357
031 HIROVkolonie	111.738		111.738		11.944	11.944	99.794
033 HIRW'wolde	3.553.533	-160.000	3.393.533		3.350.959	3.350.959	42.574
076 HIRMidGron	2.000.000		2.000.000		1.069.632	1.069.632	930.368
115 LI Laaghalen	492.000	192.735	684.735		211.036	211.036	473.699
124 Stedelijk WB	1.053.000		1.053.000		535.103	535.103	517.897
184 Landinr.O'doorn	675.000		675.000		421.398	421.398	253.602
208 Uitvoering waterplannen	1.600.000	-80.000	1.520.000		22.000	22.000	1.498.000
237 Aanpak Ceresmeer	50.000		50.000				50.000
242 Vispassage voorz. stuwen	520.000	50.000	570.000		508.243	508.243	61.757
246 Westerwoldse Aa CA	2.224.850	3.012.949	5.237.799	294.442	4.310.126	4.604.568	633.231
253 WB 21 Maatregelen Tusschenwater	2.334.100		2.334.100	4.737.187	1.672.699	6.409.886	-4.075.786
306 EHS	2.200.000	-52.500	2.147.500		1.395.921	1.395.921	751.579
361 Aanpassingen RWZI Veendam	240.000		240.000				240.000
413 Realiseren overstromingsvlakte Hunze	2.041.000	-7.150	2.033.850		1.463.402	1.463.402	570.448
417 Verdrogingsbestrijding	147.735	309.458	457.193	46.500		46.500	410.693
428 Onderzkt KRW/WB21	56.500		56.500		11.667	11.667	44.833
442 IM 2013 uitwijk ICT	200.000		200.000		183.291	183.291	16.709
444 IM 2015 nieuwe werkplekken	179.936		179.936		33.594	33.594	146.342
451 Renovatie RGM's	5.065.000	-3.750	5.061.250		4.825.587	4.825.587	235.663
458 Vervangen spuischuiven Duurswold	520.000		520.000				520.000
478 Geo info&metadata	150.000		150.000		142.417	142.417	7.583
479 Vispassages Waddenfonds	215.000	80.000	295.000		296.031	296.031	-1.031
500 Masterplan kaden	67.172.553	-5.853.199	61.319.354	676.597	40.537.128	41.213.725	20.105.629
601 VKA	130.000	790.000	920.000		795.058	795.058	124.942
604 HIROVK	250.000		250.000		31.607	31.607	218.393
612 Nieuwbouw laboratorium	2.500.000		2.500.000		2.081	2.081	2.497.919
620 Zoek en vind GIS	30.000		30.000		23.638	23.638	6.362
627 Baggeren Hoogezand en omgeving	420.000	280.000	700.000		623.392	623.392	76.608
636 Renovatie RGM's	1.800.000		1.800.000	209.572	211.539	421.111	1.378.889

Bijlage 1: Kredietoverzicht per 31 december 2016

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
637 Gemalen Oostwold	25.000		25.000				25.000
639 Noordelijke vaarverbinding	900.000		900.000		375.000	375.000	525.000
646 Basisregistratie Topografie	450.000		450.000		428.802	428.802	21.198
647 Schouwbare schouwsloten	30.000		30.000		11.285	11.285	18.715
648 IM 2016	435.000		435.000		48.385	48.385	386.615
651 Onderh. Machines 2016	149.298		149.298				149.298
655 Kanaal Fiemel	1.111.000		1.111.000		4.446	4.446	1.106.554
677 Deurzerdiep-Anreepdiep	1.363.000	-54.247	1.308.753		855.703	855.703	453.050
679 Slochterdiep en zijtakken	15.300.000	81.353	15.381.353	1.057.734	11.822.516	12.880.250	2.501.103
691 Baggeren Buinen-Schoonoord	135.000		135.000		6.885	6.885	128.115
696 Biogasveiligheid	1.746.000		1.746.000	538.868	916.816	1.455.684	290.316
701 Verbindingskanaal Oosterhorn	100.000		100.000	6.052	63.746	69.798	30.202
707 Duurswold Noord	4.715.500	-1.800	4.713.700		4.030.826	4.030.826	682.874
708 KRW maatregelen	300.000	150.000	450.000	70.549	-2.915	67.634	382.366
721 Lokaliseren kabels	40.000		40.000				40.000
722 BGT aanvulling	55.000		55.000		45.211	45.211	9.789
725 Inrichting Haansplassen	2.763.000		2.763.000	13.256	2.458.594	2.471.850	291.150
735 Aanschaf lab 2016	22.590		22.590				22.590
740 BHP NVO	3.962.400	-236.000	3.726.400				3.726.400
741 BHP Vispassages	375.000		375.000				375.000
742 Maatregel waterlichaam Dr. Aa	3.915.000		3.915.000				3.915.000
744 Maatregel waterlichaam Hunze	8.391.500	-1.400.000	6.991.500				6.991.500
745 Maatregel waterlichaam Zuidlaardermeer	2.565.000		2.565.000				2.565.000
773 DAW bijdrage regionale regeling	1.400.000		1.400.000				1.400.000
H04 HWBP	199.134		199.134		194.000	194.000	5.134
Totaal projecten	155.645.514	-3.021.651	152.623.863	7.650.757	90.199.083	97.849.840	54.774.023

Bijlage 2: Overzicht afgesloten projecten 2016

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
294 Groot onderhoud sluisdeuren 2015 en 2016	200.000		200.000		194.429	194.429	5.571
361 Aanpassingen RWZI Veendam	2.695.000	-336.475	2.358.525		1.629.280	1.629.280	729.245
397 Brug Dr. Aa Glimmen	150.000	-150.000	0		0	0	0
434 Vervangen div beschoeiingen 2016	485.000	85.000	570.000		653.088	653.088	-83.088
467 Groot onderhoud stuwen 2016	100.000		100.000		102.493	102.493	-2.493
496 Groot onderhoud sluizen 2015 en 2016	390.000		390.000		351.980	351.980	38.020
602 Vervangen hekwerk zeedijk 2016	50.000		50.000		48.100	48.100	1.900
622 Groot onderhoud RWZI's 2015	60.000	-60.000	0		0	0	0
623 RWZI Scheemda mengsysteem	236.000	175.000	411.000		410.591	410.591	409
628 Knelpunten landelijk gebied 2016	225.000		225.000		86.461	86.461	138.539
642 Groot onderhoud RWZI's 2016	374.000	60.000	434.000		413.611	413.611	20.389
651 Onderhoudsmachines 2016	840.000	-149.298	690.702		690.702	690.702	0
674 Gemaal Rozema	192.000	135.000	327.000		248.946	248.946	78.054
682 Afsluiten Oude Borgsloot	85.353	-85.353	0		0	0	0
688 Cultuur hist. Erfgoed Kielsterverlaat	80.000		80.000		79.999	79.999	1
690 Baggeren Meedenediep	297.000	-297.000	0		0	0	0
700 Baggeren stedelijk gebied Groningen	225.000	-225.000	0		0	0	0
705 Brug Tjuchem	475.000	-475.000	0		0	0	0
718 Groot onderhoud zeeobjecten 2016	150.000		150.000		153.804	153.804	-3.804
728 Uitbreiding netwerktopslag	55.000		55.000		56.165	56.165	-1.165
735 Aanschaf laboratorium apparatuur	200.000	-22.590	177.410		121.478	121.478	55.932
743 KRW maatregel Duurswold baggeren	200.000		200.000		199.563	199.563	437
Totaal projecten	7.764.353	-1.345.716	6.418.637	0	5.440.690	5.440.690	977.947

